

**RAMON D'ABADAL
I DE VINYALS
SESSIÓ EN MEMÒRIA**

**INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA
BARCELONA, 2021**

Ramon d'Abadal i de Vinyals

Sessió en memòria

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES, XCVII

Ramon d'Abadal i de Vinyals
Sessió en memòria

BARCELONA
2021

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Ramon d'Abadal i de Vinyals : sessió en memòria. — Primera edició. — (Semblances biogràfiques ; 97)
A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-Arqueològica. — Referències bibliogràfiques
ISBN 9788499655987
I. Abadal i de Vinyals, Ramon d', 1888-1970, entitat homenajada II. Institut d'Estudis Catalans.
Secció Històrico-Arqueològica III. Col·lecció: Semblances biogràfiques ; 97
1. Abadal i de Vinyals, Ramon d', 1888-1970 2. Historiadors — Catalunya — Biografia
929Abadal i de Vinyals, Ramon d'

© dels autors dels textos

© 2021, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: maig de 2021

Coordinació de l'edició: Gabinet de la Presidència de l'IEC

Imprès a Producciones Gráficas Ecológicas

ISBN: 978-84-9965-598-7

Dipòsit Legal: B 9316-2021

Aquesta obra és d'ús lliure, però està sotmesa a les condicions de la llicència pública de Creative Commons. Es pot reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada. Es pot trobar una còpia completa dels termes d'aquesta llicència a l'adreça: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

TAULA

Salutació, <i>per Joandomènec Ros</i>	7
Homenatge a Ramon d'Abadal i de Vinyals (1888-1970)	9
Introducció. Ramon d'Abadal: pensar i escriure la història, <i>per Jaume Sobrequés i Callicó</i>	11
Notes per a una autobiografia de Ramon d'Abadal i de Vinyals, <i>per Jaume Sobrequés i Callicó i Mercè Morales Montoya</i>	19
Ramon d'Abadal i els orígens històrics de Catalunya, <i>per Josep Maria Salrach Marès</i>	59
La Catalunya carolíngia, <i>per Gaspar Feliu</i>	75
<i>Els Precedents antics a la història de Catalunya</i> de Ramon d'Abadal, cinquanta anys després, <i>per Marta Prevosti i Monclús</i>	91
Bibliografia de Ramon d'Abadal i de Vinyals	109
Aproximació bibliogràfica sobre Ramon d'Abadal i de Vinyals	115
Fotografies	117

SALUTACIÓ

El 2020, l'Institut d'Estudis Catalans publicà el volum VIII, el darrer, de la *Catalunya carolíngia*, el projecte de recerca iniciat cent anys abans, el 1920, per Ramon d'Abadal i de Vinyals. Com molts dels projectes de recerca que es duen a terme per part de membres de l'IEC i que s'estenen al llarg de molts anys, hom pot considerar aquest assoliment com el conegut vas del símil: hi ha qui el pot veure mig ple i qui el pot veure mig buit.

Efectivament, haver publicat vuit volums que apleguen tots els documents del corpus documental català anterior a l'any 1000, documents repartits per un extens nombre d'arxius catalans i europeus, i el seu aparat crític, és tota una fita per a la historiografia catalana. Però haver trigat tot un segle a tancar el projecte és potser excessiu, tot i saber que problemes econòmics, polítics i acadèmics de tota mena l'afectaren de manera gairebé contínua. Gaspar Feliu ens explica en aquest mateix volum («La Catalunya carolíngia») les vicissituds del projecte, que els darrers anys ha rebut una empenta molt important per part, sobretot, de Josep Maria Salrach i de Feliu mateix. I que potser acabarà tenint un novè volum, amb noves troballes i noves interpretacions que en matisen o en corregeixen de prèvies. Però el que ens interessa aquí és que el projecte es posà en marxa fa més d'un segle gràcies a la ferma voluntat d'un home excepcional, Ramon d'Abadal.

La publicació en el volum XXXI del *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* de les comunicacions que es feren en l'Institut d'Estudis Catalans en ocasió de celebrar el cinquantenari de la mort de Ramon d'Abadal (febrer de 2020) semblava reduir el públic que podia gaudir de les quatre importants aportacions dels ponents (bàsicament, els socis de la Societat Catalana d'Estudis Històrics —SCEH—, que el publica). És per això que des de la Presidència de l'IEC es demanà de preparar un volum de la sèrie «Sessions en memòria» que comptés,

a més de les aportacions ja publicades, amb una introducció del president de la SCEH, Jaume Sobrequés, que va conèixer d'Abadal i en fou secretari científic durant els darrers anys de la seva vida, i amb una bibliografia tan completa com fos possible de l'historiador homenatjat.

Aquest és el volum que ara teniu a les mans. El paper de Ramon d'Abadal com a historiador ens l'expliquen Josep Maria Salrach («Ramon d'Abadal i els orígens històrics de Catalunya») i Jaume Sobrequés («Introducció. Ramon d'Abadal: pensar i escriure la història»). Són documents imprescindibles les «Notes per a una autobiografia de Ramon d'Abadal i de Vinyals», de Sobrequés mateix i Mercè Morales, i la «Bibliografia de Ramon d'Abadal i de Vinyals». I els precedents historiogràfics ens els detalla Marta Prevosti en «*Els precedents antics a la història de Catalunya* de Ramon d'Abadal, cinquanta anys després». Una sèrie de fotografies, en bona part inèdites, completen la publicació.

Vull agrair a la Societat Catalana d'Estudis Històrics, a la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans (i als autors i al president de la SCEH) la seva participació tant en la sessió en memòria de 2020 com en aquesta publicació. D'aquesta manera, l'Institut, la Secció i la societat filial han contribuït a donar a conèixer la persona i l'obra d'aquest personatge imprescindible de la història catalana, i alhora l'han homenatjat com es mereix.

Joandomènec Ros
President de l'Institut d'Estudis Catalans
Febrer de 2021

HOMENATGE A RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1888-1970)

INTRODUCCIÓ

RAMON D'ABADAL: PENSAR I ESCRIURE LA HISTÒRIA

Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ
Societat Catalana d'Estudis Històrics

El 21 d'octubre de 1965 vaig tenir l'honor de ser “investit” secretari científic de Ramon d'Abadal i de Vinyals. Vaig gaudir d'aquest privilegi quan només tenia 21 anys i feia pocs dies que havia aprovat la llicenciatura en Geografia i Història a la Universitat de Barcelona. Malauradament, aquesta excepcional experiència, en un aprenent d'historiador, com ho era jo, només va durar fins al 17 de gener de 1970, dia en què, de matinada, vaig rebre la trucada del seu fill i hereu Ramon anunciant-me que el *papà* acabava de morir i pregant-me que anés al domicili del carrer de Casp per tal d'ajudar en la complexa gestió habitual en aquests casos, i més tractant-se d'una persona rellevant en tants i tants aspectes de la vida cultural, cívica, política, historio-gràfica i patrimonial.

Malgrat que, en els darrers temps, la seva salut no era gens bona, varen ser uns anys de gran activitat erudita, durant els quals, lluny de relaxar-se refregint allò que havia escrit durant temps, va emprendre nous, excepcionalment nous, treballs sobre aspectes rellevants del passat català. Varen ser els anys en què va posar ordre, rellegint, traduint i refent, quan calia, els estudis més significatius sobre la Catalunya carolíngia, tasca en la qual vaig col·laborar en els aspectes de caràcter editorial.

En aquells anys, la seva activitat com a historiador se centrà en tres aspectes. Ja m'he referit al primer. Els altres fan referència a la crisi de la baixa edat mitjana [*Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*

(1966 i 1972)] i al llarg període que des de l'antiguitat fins a l'època romana, la reflexió sobre el qual va ser el fonament de les seves recerques sobre l'alta edat mitjana [*Els precedents antics a la història de Catalunya* (1967)].

Ramon d'Abadal i de Vinyals (1888-1970) fou membre de l'Institut d'Estudis Catalans (1943), de la Reial Acadèmia de Bones lletres de Barcelona (1949), de la Reial Acadèmia de la Història (1960) i membre corresponent de l'Institut de França: Acadèmia d'Inscripcions i Bones Lletres (1967). Va ser autor de *Catalunya carolíngia* (1926-1955), d'*Els primers comtes catalans* (1958) i d'altres monografies referides al període visigòtic, a l'alta edat mitjana i els orígens de Catalunya, aplegades en l'obra *Dels visigots als catalans* (1969).

Amb motiu d'acomplir-se els cinquanta anys de la seva mort, la Societat Catalana d'Estudis Històrics, l'Institut d'Estudis Catalans i el Centre d'Història Contemporània de Catalunya (Generalitat de Catalunya) varen realitzar un acte acadèmic d'homenatge a l'eminent historiador vigatà, que va tenir lloc a la Sala Prat de la Riba, de l'IEC, el 26 de febrer de 2020.

La *Sessió en memòria* d'Abadal va comptar amb quatre aportacions, que tingueren per objecte tant presentar —sobre la base d'unes notes de caràcter autobiogràfic— la seva trajectòria personal com analitzar els aspectes més rellevants de la seva obra historiogràfica. Hi parlàrem, per aquest ordre, jo mateix i Mercè Morales i Montoya (*Aproximació a l'autobiografia de Ramon d'Abadal i de Vinyals*), Josep Maria Salrach (*Ramon d'Abadal i els orígens històrics de Catalunya*), Gaspar Feliu i Montfort (*La Catalunya carolíngia*) i Marta Prevosti i Monclús (*Els precedents antics a la història de Catalunya*). Els textos d'aquelles intervencions varen ser publicats al *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XXXI (2020), pàg. 23-111, que té com a destinataris principals els socis de l'esmentada societat. La presidència de l'IEC ha volgut fer-ne una nova edició, que recull fidelment els escrits de la sessió d'homenatge del passat febrer de 2020, amb la finalitat que el contingut d'aquelles intervencions assoleixi una major difusió, tant entre la comunitat acadèmica com entre les persones interessades a conèixer l'excel·lent abast que tingué l'obra de Ramon d'Abadal.

Abadal no es va limitar a estudiar els aspectes i períodes referits. Al llarg de la seva dilatada vida d'historiador, va voler assolir una visió inclusiva del passat català, que arribés fins al segle xx. Aquesta voluntat el va portar a reflexionar històricament sobre les qüestions més rellevants dels grans temes en els quals era especialista. Vegeu Ramon d'Abadal i de Vinyals, *Les lliçons de la*

Història. Reflexions sobre Espanya, Castella, Catalunya. Edició i introducció de Francesc Vilanova, Barcelona, La Magrana, 2010.

Fonamento aquesta breu glossa de l'obra d'Abadal sobre aquest aspecte en tres textos prou clarificadors de la qüestió que m'ocupa: *Les lliçons de la Història*, escrit de 1962; *Espanya, Castella, Catalunya. El cas català dins d'Espanya*, de 1967; i *Política catalana i història de Catalunya*, comentari de 1936 a la primera edició de la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila, apareguda el 1934-1935. Així, de la primera obra han passat seixanta anys; cinquanta-quatre, de la segona, i vuitanta-cinc, de la tercera. És un temps suficient per poder, lluny de relativitzar la visió d'Abadal de manera benèvola, atès el pas dels anys i dels evidents avenços de la ciència històrica, constatar la modernitat i validesa del pensament del nostre autor i el coratge que comportava. Coratge davant les agressions espanyolistes, i falta de complexos a l'hora de constatar les febleses i els errors comesos pels catalans al llarg dels segles.

Trets indelebles del passat català:

1. Sobre la migradesa demogràfica: «Catalunya ha tingut sempre una pobresa demogràfica, i un poble demogràficament pobre no pot ésser expansiu, perquè és feble. Els fenòmens d'expansió tenen el seu origen en el desbordament dels excessos d'habitatge».

2. Relativització de la força de Catalunya, en trobar-se encotillada entre dos veïns poderosos.

3. Sublimació de la referida feblesa de Catalunya: enfortiment de la força mercantil mediterrània i, modernament, d'un «empori d'indústria».

4. Es pregunta Abadal sobre l'equivocació històrica de Catalunya: «¿Haver adoptat la política d'un poble fort quan era un poble feble?». La resposta: si un poble no vol estavellar-se, «no pot sostenir altra política que la feta a mida de les seves possibilitats».

5. Relacionat amb aquest factor, referència a l'expansió mediterrània: «Era una expansió que no requeria gaire potencial humà, puix no obligava a repoblar res» [a diferència de Castella, amb Amèrica], i, sobre l'aventura a Grècia, amb el domini sobre el Partenó, i sobre la instal·lació d'Alfons el Magnànim a Nàpols: es va tractar d'«un bell somni per divagar en les hores passades del repòs»; i, més dur, encara: «En la projecció del nou món que s'està elaborant (...) aquest passat gloriós no ens servirà per res, no ens serà tingut en compte».

6. Per contra, van existir uns segles dels quals ens sentim orgullosos: «Catalunya tingué, com a poble independent, un període de grandesa i plenitud

polítiques; pot circumscriure's als dos segles que s'escorren entre mig dotze i mig catorzè». Després començaria un llarg període de crisi, de decadència demogràfica, política i social, al camp i a la ciutat.

7. Els Trastàmars, des del segle xv, instauren un «mecanisme politicosocial» d'inspiració castellana, que «encarna una nova idea, una nova tendència que s'està obrint pas a Europa, la de la monarquia absolutista» (revolta al camp, reivindicació política de les classes mitjanes, guerra civil).

8. Un fenomen específicament català: la monarquia cerca el suport de les classes mitjanes contra el règim senyorial de naturalesa feudal: recull de la denúncia de la reina Maria, que considerarà «execrablement monstruosa» la pressió feudal, que, «en certa manera macula aquesta pàtria i els seus habitants i és per les altes nacions del món matèria d'escarni i de menyspreu envers la nació dels catalans».

9. Sobre la unió de les corones d'Aragó i de Castella: «Es feia l'associació del gros amb el petit». I, també: «És un error historiogràfic corrent tractar la història dels dos pobles, per aquell període, en un peu d'igualtat inexistent».

10. Quan refereix l'hostilitat del comte duc d'Olivares i de Quevedo cap a Catalunya i el propòsit d'incentivar l'odi a Catalunya, que donà com a resultat un fort ressentiment contra els catalans, Abadal no dubta a traslladar a la contemporaneïtat el fet que aquell ressentiment «ningú podria afirmar que no visqui encara avui, i des d'aleshores, latent (...) en bona part del poble castellà». Insisteix: «Existeix [actualment] un ressentiment contra els catalans. Prescindir d'aquest fet (...) sempre que es tracti de formular una norma de futura conducta, fora no sols inhàbil, sinó contraproduent (...)».

Un precedent de l'actual propòsit del catalanisme anterior a l'esclat de l'independentisme; “ser forts a Madrid”. Abadal en rastreja l'objectiu des dels temps de Felip V i de la Guerra de Successió. *L'intent d'intervenció, fracassat*: així titula Abadal un capítol del seu assaig. S'hi pot llegir: «La veritable acció intervencionista intentada per Catalunya en el govern d'Espanya, és la que desenvolupà arran de la lluita entaulada entre les cases franceses de Borbó i austríaca d'Habsburg per la successió de Carles II». El fracàs d'«intervenir en la política espanyola, i fins i tot, de dirigir-la (...) culminà amb l'esforç per a donar un rei a Espanya». I conclou: l'intent «havia finit tan desastrosament per a Catalunya, que haurà de passar més d'un segle abans no es renovi».

11. Abadal sembla enlluernat per l'opinió de Vicens Vives, que minimitza i àdhuc considerarà positives les conseqüències de la Nova Planta per a l'eco-

nomia catalana, i per allò que va escriure el gran Capmany referent al regnat de Felip V: va ser una «època feliç de resurrecció per a la prosperitat nacional». No pot, però, deixar de considerar altament negatiu per a Catalunya l'article 54 del decret, que posava fi a l'antiga Constitució que obligava que tots els càrrecs, a Catalunya, estiguessin en mans de ciutadans nascuts a Catalunya. En aquesta qüestió, Abadal constata críticament el fet que l'esmentat article va comportar la invasió castellana en l'administració política del Principat: «No ha de sorprendre que a partir de l'article 54 l'alt mecanisme governatiu i judicial a Catalunya vagi caient ràpidament en mans de castellans (...); l'allau burocràtica castellana inundà la Catalunya estabornida de 1714». Això s'agreguà amb «l'arraconament de la pròpia llengua també a les esferes privades, llevant-li la seva funció pública».

12. Referència també al present contemporani en uns textos que constitueixen un dels paradigmes més sòlids de les relacions de Catalunya amb Castella. «Hi ha en el nostre passat, fins als moments recents, una disjuntiva penosa per als catalans: fer política o fer diners». Tot seguit, una afirmació que resumeix amb gran lucidesa la gairebé totalitat de les esmentades relacions Catalunya-Espanya: «El mal d'aquesta disjuntiva és que cap de les situacions ha assolit (...) la complaença castellana: ni ha agradat que ens governéssim, ni ens han volgut governar amb ells, ni s'ha vist amb bons ulls que ens féssim massa rics. Ha passat amb això una mica com amb la llengua: si parlem en català, molestem; si parlem en castellà —el nostre castellà—, fem somriure. Semblaria que la posició justa és l'obediència passiva, la immobilitat i el silenci».

Si fem un passa endavant seguint el pensament d'Abadal arribem a la darrereria del segle XVIII, a la Guerra Gran i a la Guerra del Francès, ja entrada la centúria següent. La primera fou alhora una guerra contra els francesos i contra el mal govern espanyol. De la segona sorgiria «una nova Espanya partida en tres sectors» (...), dreta, centre, esquerra: «Són els tres factors que han dirigit la història d'Espanya durant un segle i mig (...) amb domini dels uns, a estones dels altres». De Cadis sorgí, però, un nou element perjudicial pel país, «la mútua incomprensió dels espanyols entre ells mateixos». Pel fet que afecta estrictament Catalunya, la Constitució de Cadis, aprovada amb «la conformitat dels representants catalans», segellava el procés unionista del qual mai no seria possible allunyar-se. Així ho expressa Abadal: «Quedava definida l'estructura política, administrativa i cultural, en el pla d'absoluta uniformitat, que ja seria la norma de totes les constitucions posteriors i la base de l'Estat

fins als nostres dies. Tot record de la formació plural d'Espanya era esborrat, tingut per inexistent, com a reaccionari, si no com a delictiu».

13. Abadal participa de la visió catastrofista sobre la continuïtat del català al segle XVIII: «Fora de la vida privada, el català sols s'usa en una pobra literatura piadosa, humanística o vagament lírica, de caires populars». Sobre aquest panorama manifesta que «és bo recordar el miracle espiritual que representa que, d'una soca eixuta com la Catalunya del segle XVIII, pogués ressorgir-ne la brotada de la llengua i la floració d'una cultura». De la Renaixença, al present: «Convé molt que els catalans i tots els espanyols meditin aquest fet natural de la història de Catalunya i de la història d'Espanya, i es demanin (...) si és millor tornar a repetir el procés anticatalanista del segle XVIII en nom d'una, ni que fos benèvola, conformitat a un estèril uniformisme, o bé seguir, propulsar, els esplets naturals d'una cultura que, al capdavant, no ha de fer més que enriquir, de bracet de la castellana, el tresor comú d'una superior integració cultural espanyola.

14. El darrer capítol d'aquesta primera part de l'assaig d'Abadal està dedicat inicialment a estudiar les causes que varen portar al Renaixement literari i al renaixement polític, ja al segle XIX i el principi del XX. Al llarg d'aquest apartat, sense manifestar-ho explícitament, Abadal interacciona l'erudició amb les experiències viscudes —sovint en primera línia— i amb el relat dels principals esdeveniments que marcaren la història del segle XIX i el primer terç del segle: proteccionisme; consolidació de la divergència entre dreta i esquerra; federalisme, carlisme; pensament i teoria del catalanisme; dialèctica entre anarquisme i socialisme; «corrents ideològics que anaren també a fondre's i informar el catalanisme polític»; pas del regionalisme al catalanisme; relacions de Catalunya amb els governs espanyols; paper de la Lliga Regionalista; idea que «un front unit català n'originava a la resta d'Espanya immediatament un d'anticatalà»; identificació amb la crítica de Nicolau d'Olwer sobre l'abast polític real de la Mancomunitat [«exclosos de la seva competència l'ordre públic, les qüestions socials, la justícia, tot allò que divideix els ciutadans i fa odiosos els governs, la Mancomunitat tenia la sort de fer només una tasca d'obres públiques, de cultura, d'assistència, que tothom rebia a mans besades»], i assoliment de l'autonomia «en forma d'Estatut concedit pels dirigents de la República, a reserva de sabotejar-lo en la bona ocasió».

És prou significativa la cloenda d'aquest important apartat de l'assaig. L'abril de 1938, el president Companys s'adreçà al president del govern espa-

nyol, el doctor Negrín, per denunciar «la concentración y absorción de poderes» per part de l'executiu central, la qual cosa convertia la Generalitat «en una institució sin relieves».

Aquestes són les darreres afirmacions d'Abadal referides —no ho oblidem— als darrers moments de la desfeta de la Guerra Civil: «Aquests eren els fets per sota de totes les elucubracions inflades de fantasia; la República també liquidava la Generalitat catalana que havia creat a contracor».

La concepció historiogràfica d'Abadal es va explicitar en dos assajos que porten dates ben allunyades l'una de l'altra, 1936 i 1962. El primer va ser fill d'un extens comentari de la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila. L'altre és la introducció al llibre *Moments crucials de la Història de Catalunya*. En el primer, Abadal es refereix al passat català sostenint que «la història de Catalunya és (...) un rosari d'adversitats i de caigudes». Ja en aquella data tan llunyana, Abadal expressa la idea que esdevindrà viral en tota la seva posterior obra erudita: «No creiem pas en l'explicació materialista de la història. L'escola que l'aplica té, com gairebé totes les escoles humanes, el seu punt de raó; té, però, també, com totes les escoles absolutes, un gran percentatge d'error». Cerca la reconciliació entre els dos aspectes temàtics i ideològics amb què es refereix a aquesta problemàtica: «No negarem pas, doncs, la importància que el factor personal té i ha tingut sovint en el descabdellament de la història dels pobles, però tampoc sabríem prescindir de factors tan pesants com el social i geogràfic».

Abadal reconeix la inevitable influència que imposa, en tota creació històrica, l'entorn que envolta, en tots els sentits, la persona de l'historiador, quan escriu: «Els historiadors som homes que vivim en l'ambient del nostre temps, que ens apassionem en els seus sentiments i les seves ideologies, que respirem el seu to cultural; pretendre, contra això, una asèpsia absoluta, i amb ella l'obtenció de la sospirada objectivitat perfecta, és un mite». Així, l'objectiu d'assolir aquesta objectivitat és pràcticament inassumible, perquè «sempre en tota producció historiogràfica (...) hi haurà una part de la persona de l'historiador».

Si per concloure aquestes notes volguéssim recórrer a uns pocs mots que sintetitzessin la concepció “teòrica” de la història d'Abadal —i dic teòrica, perquè la seva imponent obra erudita va més enllà de les seves manifestacions programàtiques—, hauríem de tenir present allò que va escriure el 1962: «El progrés del món no es deu a les masses, a l'home comú, sinó a les grans in-

dividualitats, a les minories selectes dirigents. És l'home qui bufa la història, després el poble la fa».

Història nacionalista, història de les mentalitats, relativisme de les construccions historiogràfiques, fonts d'informació, riscos de l'historiador, el paper del mite, la llegenda i el patriotisme, influència de la moda, funció dels intel·lectuals, ànsia de coneixement del passat, com a element generador de felicitat, influència de la memòria històrica, la història com a lliçó de futur, i tants altres aspectes de reflexió coronen l'excel·lent obra historiogràfica d'Abadal, a qui, amb aquest petit llibre, l'Institut d'Estudis Catalans, a través de la seva Societat Catalana d'Estudis Històrics, ret un sentit i just homenatge en ocasió d'esdevenir-se el cinquantè aniversari de la seva mort.

Jaume Sobrequés i Callicó
President de la SCEH

NOTES PER A UNA AUTOBIOGRAFIA DE RAMON D'ABADAL I DE VINYALS

Edició a cura de
Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ i
Mercè MORALES MONTOYA

EL DIETARI

1888 [1 d'octubre] a 1898

Naixement a Vic. Primera ensenyança al col·legi dels Maristes, a la plaça de la Mercè, que després es trasllada al convent del Carme, amb entrada pel corredor de Gurb.

Passem els istius al Pradell. A casa, van morint els meus germans i els meus avis. Dormo al segon pis, extrem nord, al braç baix de la casa.

1898-1900-1904

Estudio el batxillerat al Seminari de Vic. Venen a examinar-nos alguns professors de l'Institut de Barcelona.

A partir de 1900 continuo el batxillerat amb els germans Maristes al convent del Carme.

Anem cada curs a examinar-nos a l'Institut de Barcelona.

1904-1906

Passo els hiverns (menys el període de festes a casa, a Vic o al Pradell), a Barcelona, a casa l'oncle Raimon [d'Abadal i Calderó] (rambla de Catalunya, 13), cursant la carrera de Dret a la Universitat.

Per Tots Sants de 1904 neix [la seva cosina] la Maria d'Abadal i de Fontsdevila.

Condeixebles: Ferran Valls [i Taberner], Lluís Nicolau [d'Olwer], [Rafael] Guerra del Río, [Ramon] Noguer i Comet, J. M. Baixeras, Renter [pare de José Antonio], Coderch [i de Sentmenat], Eduard Segarra.

1906-1910

Passo, amb la família, a viure els hiverns a Barcelona, a la ronda de Sant Pere, 21, pral., a la casa Sentmenat,¹ seguint els cursos de la carrera de Dret. L'istiu, a Vic i al Pradell, i a Coronetes².

El 1908, viatge amb el meu pare a França i Suïssa, Tolosa, Bordeus, Lió, Ginebra, Orange, Nimes i Marsella.

Segueixo els cursos dels Estudis Universitaris Catalans: [Jordi] Rubió Lluch, [Josep] Puig i Cadafalch, [Norbert] Fons i Sagué (excursions).

1910: Publico «Notes sobre la formació de les Compilacions», amb [Jordi] Rubió [i Balaguer].³

1910-1911

Acabo la carrera de Dret a Barcelona amb Premi Extraordinari.

1. La casa era propietat del marquès de Sentmenat.

2. Finca propietat de la família.

3. *Notes sobre la formació de les Compilacions de «Constitucions i altres Drets de Catalunya», i de «Capítols de Corts referents al General»*, «Estudis Catalans Universitaris», IV (1910), p. 409-445 [en col·laboració amb Rubió i Balaguer].

A la tardor vaig a Madrid a fer el Doctorat: [Joaquín] Fernández Prida, [Rafael de] Ureña [y Smenjand], [Gurmersindo de] Azcárate. Excursions amb [Elías] Tormo [y Monzó]. Visita a fons de Toledo. Per les festes de Pasqua, excursió sol a León, Compostel·la, Vigo, Oporto, Salamanca i Segòvia. Visc a Fomento, 2, a la pensió de Doña Nemesia, amb [Pere] Bosch Gimpera, [Joaquim] Balcells, [Ignasi] Baixeras pare i fill. Nits, a l'Ateneu. Visites a [Eduardo de] Hinojosa [y Naveros]. Les tardes de diumenge, tertúlies a casa de [Marcelino] Menéndez Pelayo; a l'Acadèmia de la Història, amb Marín i els companys. A fi de curs, uns dies a l'Escorial. Per la tarda, torno a Madrid a llegir la Memòria del Doctorat sobre les *Partidas*.⁴

1911-1912

Estada a París, des del novembre al juliol. Assisteixo a cursos de [Maurice] Prou i [Paul] Viollet, a l'École [nationale] des chartes; d'[Adhémar] Esmein i de Girard, a la Facultat de Dret; a l'École de Hautes Etudes. Condeixebles: [Ernest] Perrot [*en blanc*]. Relació amb Lauer. Treball seguitament a la Bibliothèque nationale, dinant a un Diwal a la plaça de la Brosse.

Visc un primer temps, a Jean de Beauvois, cantonada al Boulevard Saint-Germain; després, a Leópol Robert, cantonada al Boulevard Montparnasse. Excursió a Amiens i Beauvais. Excursió als castells de la Loire: Chambord, Chenonceaux, Amboise, Blois. Per les festes de Pasqua vaig a Barcelona; el retorn de París, amb Jordi de Rubió [i Balaguer], que va a Hamburg. Publico, entre 1912 i 1923, *Les Partidas a Catalunya*.⁵

1912-1917

Estic a casa. Ajudo el meu pare malalt a portar la casa. El 1914, a primers de juliol, el meu pare és extremunciat a Vic, on ens quedem fins a maig-gener de 1915, que el portem amb *camilla* a Barcelona. Arriba a llevar-se alguna temporada, però s'agreuja i mor pel [24 de] febrer de 1917.

Des de 1914, cura plena de la casa i el patrimoni.

4. Vegeu la nota 5.

5. *Les «Partidas» a Catalunya durant l'edat mitjana*, «Estudis Catalans Universitaris», VI (1912), p. 13-37 i 159-180; i VII (1913), p. 118-162.

L'estiu de 1917, viatge amb els germans a Madrid, Astúries i Bilbao.
1913, amb [Ferran] Valls [Taberner], publiquem *Usatges de Barcelona*.⁶

1917-1923

[Elegit l'1 de maig de 1917] diputat provincial [de la Mancomunitat] pel districte natal de Vic-Granollers. Elegit, juntament amb [Enric] Prat de la Riba i [Fèlix] Fages [Vila] a la primavera de 1917 com a candidat de la Lliga.

A l'estiu, mor [Enric] Prat de la Riba [1 d'agost de 1917].

A la primavera del 1921, reelecció amb [Santiago de] Riba i d'Espanya.

A la vinguda de la Dictadura [de Primo de Rivera], el [12 de] setembre de 1923, som destituïts [el 25 de setembre].

A la tardor del 1922, catalanització de *La Publicitat*, juntament amb [Lluís] Guarro i [Josep] Barbey.

1918

Em caso el 10 de juny amb Maria del Remei Guitart [i Salvadó]. El dia 4 s'havia casat la meva germana Maria amb Xavier de Muller⁷ [i de Ferrer]. A causa de la guerra fem el viatge de nuvis per Saragossa, Burgos, León, Astúries i Santander, tornant per Madrid.

Passem l'estiu, part al Pradell, part a Olot.

A Barcelona anem a viure a casa els Guitart, a Casp, 46, a un segon pis, 1. Cons[titució] d'Asland.

1919

L'estiu, part al Pradell, part a Olot. A la tardor mor la meva mare [Concepció de Vinyals], a Barcelona.

Ens traslladem al primer pis de la casa de Casp, 46. Ve a viure amb nosaltres el meu germà Joan.

1921

1921, juliol 11, neix Joaquim [d'Abadal i Guitart].

6. *Textos de dret català*. I. *Usatges de Barcelona* (1932), editats amb la introducció de Ramon d'Abadal, Barcelona, Diputació Provincial, 112 p. [en col·laboració amb F. Valls-Taberner.]

7. Pares de l'advocat i polític Josep Maria de Muller i d'Abadal (1919-1981).

1923

Estada al sanatori de Mont Repòs, a Vevey (Suïssa), retorn pel maig, des de primers de gener.

El 12 de maig neix [la seva filla] Montserrat [d'Abadal i Guitart].

1923-1924

Estada a Ginebra [Suïssa] i al Mont Sève [França], amb [Manuel] Massó i Llorenç.

1925

Anada a Itàlia i a Sicília amb la Remei. Estada a Roma, Palerm, Girgenti [Agrigento], Siracusa, Nàpols, Vesuvi.

1927-1931

Publico la traducció de [Paul F.] Kehr *El papat i el Principat de Catalunya*.⁸
1927: Publico *El pseudo-arquebisbe Cesari*.⁹

1932

Entro a dirigir *La Veu de Catalunya*.¹⁰

1935, gener

Fundo, amb el senyor [Eduard] Rifa, el diari del vespre *L'Instant* i m'encarrego de la seva direcció.¹¹

8. Traducció al català de l'obra de Paul F. KEHR *Das Papsttum und das Katalanische Prinzipat*, amb el títol *El papat i el Principat de Catalunya*, «Estudis Universitaris Catalans», XII (1927), p. 321-347; XIII (1928), p. 299-323; XIV (1929), pàgines 14-32; i XV (1930), p. 1-20. Edició refosa (1931), 128 p.

9. «El pseudo-arquebisbe de Tarragona Cesari i les preteses butlles de Santa Cecília» (1927), *La Paraula Cristiana*, VI-34, p. 316-345.

10. Diari del qual fou accionista, juntament amb Francesc Cambó, Joan Ventosa i Calvell, i Lluís Duran i Ventosa, entre d'altres. Francesc Vilanova (*Ramon d'Abadal*, p. 243), dona com a data de la presa de possessió oficial i pública d'Abadal com a director de *La Veu* el 4 de febrer de 1933.

11. Aquesta anotació posa fi a les afirmacions de diversos autors, que atribuïen la direcció a Ignasi Agustí, o a aquells que només donaren com a possible que la direcció correspongués a Ramon d'Abadal (el mateix Agustí, Carles Sentís i Baltasar Porcel). Pertanyent al grup catalanista conservador de la Lliga, va ser tancat el desembre de 1936.

1935

Viatge a Orient per Pasqua-abril, amb els oncles Raimond [d'Abadal i Calderó] i Mercè [Fontdevila i Puig]; cosina Maria [d'Abadal i Fontdevila] i els Gorgot: Marsella, Alexandria, [el] Caire, Jerusalem, Tel-Aviv, Betlem, Hebron, Jericó, Nazaret, Cafarnaüm, Damasc, Oms, Baalbek, Beirut, Xipre, Rodes, Esmirna, Constantinoble, Atenes, Marsella... barco.

1936-1937

18 de juliol, la Rev.[olució].

Sortida, el 2 d'agost [amb vaixell holandès] *Ajax*, [del port de Barcelona].
[El 4 d'agost, arribada a] Marsella.

[8 d'agost] Bourg Madame. [Després] Perpinyà, Saint Galmier i Marsella [el 13 de setembre].

Visc, des d'octubre de 1936, a Florència. Passo l'istiu del 1937 a l'Alto Adigio [Bolzano]. Torí, reunió [familiar]. Gènova, Florència, Abadia Fiesolana [la Toscana]. (...) Michelangelo.

1937 a Costalovara [Itàlia] i Innsbruck [Àustria].

L'istiu, a Florència i a Roma.

1937-1938

Visc a Roma.

L'istiu del 1938, a Stubaital, sobre Innsbruck.

A la tardor-octubre, trasllat de [i amb] la família a [Sant Sebastià], Bilbao [zona nacional].

Roma. Setembre [de 1937], mor la mamà de la Remei [Guitart].

1939

Em reintegro al Pradell i a Barcelona.

Febrer: el Pradell-Bilbao, l'abril, al Pradell.

Quimet [Joaquim d'Abadal i Guitart] [a], Sant Sebastià, Teruel.

1939, al gener: Lleida, a Camprodon, a Cuenca; el juliol, a casa, al Pradell (Barcel. batxillerat); el novembre, a Barcelona.

1940

Vivim a Barcelona, on estem moblant el pis, i viatjo sovint a Vic i al Pradell, on fem les obres de refecció.

Al Pradell, treballa el paleta Julià.

Pel desembre, faig llit una setmana agripat.

Venuda, pel gener, la бага de pins de Coronetes [a Campdevàrol].

Treballs i lectures d'història a l'Ateneu [Barcelonès], sobre romans, visigots i *Marca Hispànica*.

Discussions amb els Guitart sobre la successió de la mare de [la seva dona] Remei [Guitart].

Els vespres dels dissabtes anem amb els Oriola¹² a l'Or del Rin.

1941

Residim a Barcelona i, a l'istiu, al Pradell. Viatjo sovint a Vic i al Pradell, per obres.

Obres al pis de Barcelona, per on comprem els mobles a Pallerols.

Al Pradell, obres per Julià (110 pessetes setmanals), i, a l'istiu, per Busquets, a la torre nova; enrajolem el menjador de marbre.

La Remei paga la pintura de l'absis de Granollers, per [Miquel] Costa [i Segura] (?).

Ens exproprien la finca de Damians [també les finques de Meranges, la Muga i les Rovires].

Cedeixo 50 accions del guix [Super Gips Isard] [Castellà de n'Hug] a cada fill, per vestir-se. El 15 de febrer faig testament.

Sovint responc citacions per responsabilitats polítiques, processat.

Visito sovint l'oncle Raimon [d'Abadal i Calderó], al seu despatx.

Gestiono la liquidació de La *Veu* [de Catalunya] i l'Editorial.

Pel febrer, atac de pedres al ronyó i, el 28 de març, desvaneixement a casa després de sopar, per insuficiència de la pressió; el 18 de novembre, vèrtig a la Concepció; m'han d'acompanyar pel carrer; és insuficiència de les glàndules suprarenals.

El 27 de gener, Alfons XIII abdica a favor de D. Joan [III, fill d'Alfons XIII, rei].

El 17 d'abril, mor el pare de la Remei [Guitart]. A.C. S.

El 19 d'agost mor, a Moià, la tia Mercè [Fonsdevila, dona de Ramon d'Abadal i Calderó].

12. Possible referència al seu cunyat Alfons d'Oriola-Cortada o/i Antoni (?) -Cortada.

El 30 de maig [Ferran] Valls [i Taberner] celebra les noces de Plata.

El 22 de desembre, [el seu fill] Quimet es trenca la cama esquiant a la Molina.

Pel juliol, comprem un cotxe Renault.

Continuo lectures d'història: [Louis] Halphen [Reinhard] Dozy, *Marca Hispànica...*

Sortim sovint a les nits amb els Oriola¹³ a l'Or del Rin, Saló Rosa i [Saló] Rigat.

1942

Residim a Barcelona i al Pradell, del 2 de juliol fins al primer d'octubre; viatge sovint al Pradell, per obres. A l'estiu hi ve uns dies Solervicens.

Quimet és operat pel gener per [Lluís] Soler Terol; comença a llevar-se a fi de març.

Tinc sovint vertígens, dolors d'estómac i a l'anca.

Pel setembre, mor Lluís Oriola [i Cortada].

Quimet fa el servei a l'Hospital Militar.

Pel maig mor la tia Rosa Pou; per l'octubre, [Ferran] Valls [i Taberner].

Al pis de Barcelona es fan els mobles; [Miquel] Costa i Segura pinta el saló.

Entra Gasull a administrar.

Laude Simarro sobre successió Guitard, pel setembre.

Al Pradell, tallem els arbres blancs.

Al Pradell, obres: a l'escala gran, a la torre, la piscina; tirem a terra la Casa Xica, fonaments de 3,50 metres, al tennis.

Passo les tardes a l'Ateneu [Barcelonès], lectures d'història romana, *Marca Hispànica*, Alfons V.

A casa llegeixo els *Episodis* [*Episodios Nacionales*] de [Benito Pérez] Galdós.

Sovintejo visites a l'oncle Raimon al despatx i a l'Asland, i a exposicions de pintura.

Amb els Oriola,¹⁴ ressopons al [Saló] Rigat; sovint anem al Liceu, tardor i hivern.

1943

Estància al Pradell de l'1 de juliol al 30 de setembre; sovint hi feia viatges per mor de les obres.

13. Els Oriola i Cortada de l'entorn de Ramon d'Abadal, eren Lluís, el seu cunyat Afons i Antoni.

14. Vegeu 1941, nota 13.

Viatge de Quimet [Joaquim d'Abadal i Guitart] i les noies [les filles] a Puigcerdà, Andorra, la Seu, Solsona, Cardona i Súria.

Estança meva al Pradell, del 25 de novembre al 23 de desembre, per la salut.

Nomenat membre de l'Institut d'Estudis Catalans, el 30 de març. Sessions a can [Josep] Puig [i Cadafalch].

Treballo la prehistòria i documents de la Catalunya Carolíngia; les tardes, a l'Ateneu [Barcelonès].

Venc la casa del carrer Neus, el 14 d'abril; la casa de la plaça, el 30 de juny; els pins del Serrat forn [per] 2.200 [pessetes], redempció del cens de Melianta.

Faig testament a Vic; memòria del testament, el 19 d'abril.

Obres al Pradell: arreglo la carretera; acabament [de la] Casa Xica; finestres gòtiques i galeries de migdia de la casa, interiors de la torre; pomer del Moliner; cabanya de la Casa Xica.

Al pis de Barcelona, pintem, renovem els mobles del nostre quarto.

Comprem el Sant Crist per la capella del Pradell.

El 10 de juny celebrem, estricta família, les bodes de plata a l'Hotel Florida del Tibidabo.

Quimet [Joaquim d'Abadal i Guitart] s'examina; comença a fer viatges d'administració a Muntanya.

Sortim a prendre el sol; els diumenges, al cine; nits, al Liceu, ressopons al [Saló] Rigat i Saló Rosa; visites al despatx de l'oncle Raimon [d'Abadal i Calderó]; exposicions. El 16 de juliol, porto el pendó de la processó del Carme, a Vic; pel novembre, padrins [de Confirmacions] a Granollers.

1944

Estada meva al Pradell, del 22 al 30 de març, que fujo per atac de reuma.

Viatge de la Remei [Guitart] a San Sebastián, del 10 al 14 de juny.

Residència al Pradell, del 30 de juny (el 14 de juliol, les dones) fins el 30 setembre; hi torno, per salut, del 25 de novembre al 23 de desembre.

Viatge, del 6 al 16 de setembre [d'en] Quimet [Joaquim d'Abadal] i les noies a les fires d'Olot. Remei [Guitart], Montserrat [d'Abadal i Guitart], Joan [d'Abadal i Guitart] i jo, a Olot, Besalú, Figueres, l'Escala, Empúries, Castelló, Albanyà, Darnius, Llançà, Girona, Cabanes, Olot, Pradell.

Excursió, el 12 de novembre, amb Bertran, a Begues, Vendrell i Solicrup [Vilanova i la Geltrú]. Altre, a iglésies de Terrassa. A Gelida, el setembre.

Quimet i les noies passen el xarampió.

Quimet comença a fer l'administració amb mi, viatges a la Farga i el Pradell, sol.

Montserrat [d'Abadal i Guitart], festeig amb el Josep M.; el 27 d'abril és demanada.

Conxita [Concepció d'Abadal i Guitart], per l'octubre, desviacions; visites a Rovira; tractaments amb insulina fins a fi d'any pel Dr. [Joan] Alzina [i Melis].

Jo, afectat per flemons; 7 de juny, radiografies Argemí; anàlisi de sang; ventrellades; pel setembre, llit.

[El seu cunyat] Alfons Oriola [i Cortada] desmillora sensiblement.

Pel gener entra de secretària Carlota Pomés.

Treballo en els diplomes carolingis, en els documents de Pallars i Ribagorça, de Bages i Guitart d'Urgell.

Sessions de l'Institut [d'Estudis Catalans]. Entro a [l'Associació de] Bibliòfils [de Barcelona].

Els Solers [Francesc Soler i Puigdollers] compren la torre de Sant Julià [de Vilatorra als germans.

Traiem la fusta del Serrat del forn; plantem els Aigols.

Compro el quadre de la dama i minyona.

Obres al Pradell: llestes de paleta, a la casa; omplim la piscina; explanem davant de la casa; fem la columnata i la glorieta dins del tancat. Pintem l'entrada.

Ens abonem amb els Oriola¹⁵ a un «palc» al Liceu; ressopons a can Llibre amb ells i els Monroset.

Visites al despatx de Raimon [d'Abadal i Calderó]; tardes de diumenge, al cine, tots.

És tirada a terra la casa de la Cabanya.

1945

Conxita, [d'Abadal i Guitart], a casa fent cures de xoc; l'1 de juny, l'internem a Sarrià fins mig desembre.

Quimet [d'Abadal i Guitart], fa els viatges d'administració a la Farga i al Pradell, cops amb mi.

Venem els pins de la Pineda gran Coma.

15. Vegeu 1941, nota 13.

Istiu molt sec i calorós; mala anyada.

Plantació de pollancre als Aigols.

Treballs de registre de documents amb la Srta. Pomés.

Redacto el treball sobre Balari [i Jovany]¹⁶ per l'Institut.

Assistència a sessions de l'Institut [d'Estudis Catalans].

El 27 d'abril, boda de Montserrat [d'Abadal i Guitart].

El 28 de maig mor la tia Encarnació Iglesias.

Passem l'istiu entre el Pradell i Barcelona, separats pares i fills per mor de la Conxita [d'Abadal i Guitart].

Construcció de la vidriera de la Capella del Pradell i altar de Butsems; llibreries de la torre.

Del 26 de setembre al 9 d'octubre, residim amb Quimet [Joaquim d'Abadal i Guitart] a la Salut, excursions pels volts.

El 17 de novembre, mor l'oncle Raimon [d'Abadal i Calderó] a Rupià.

Redacto el pròleg de les *Obres* [de Ferran] Valls i Taberner.

Còpia dels documents del Cartoral d'Alaó.

Nits, al Liceu, a can Llibre [i Serra] i al Saló Rosa.

1946

Compro can Font, al jardí de casa, de Vic.

Venem una gran part dels terrenys de Sant Adrià.

Talla de la Pineda gran del Pradell.

Internem a la Conxita, el 26 de febrer.

Neix Joan Torras, el 8 de febrer.

Decisió d'internament meu, per Josep, Rovira i Raventós, el 26 de març.

M'arrenca tot el dentat, Bofill.

M'interno a Puig d'Olena, el 27 d'abril; el primer de juny, començo a llevar-me; el 14, a baixar al menjador.

A Puig d'Olena: Josep Font, la Leonard, [Ferran] Soldevila [i Zubiburu]; [Josep Maria Trias [de Bes i Giró]; després, [Josep M.] Font i Rius. Vaig a Barcelona, a les festes de Nadal i cap d'any; abans, al Pradell.

Joan [d'Abadal i Guitart] comença la carrera de Medicina.

16. «... Sobre Balari», amb un afegit posterior que diu «Per l'Institut».

He treballat sobre l'*Adopcionisme*; després, sobre els documents d'Alaó i Ovarra.

A casa, treballava la Srta. Pomés.

1947

Entro al negoci de Casa Muller.

Plantem 3.500 arbres als Aigols.

Serra fa els retrats de tota la família.

Torno a Puig d'Olena el 7 de gener: Josep Font, Ampar Vilallonga, Degollada, Carme Vives, Solà, Planell [Josep Maria] Trias [de Bes i Giró]. En marxo el 21 de juny, havent fet estades a Barcelona.

El 10 de febrer i el 19 d'abril, visites de [Josep] Pijoan [i Soteras].

Treballo: els retaules carolingis, documents de Lavaix; Gerri, Alaós, Roda; els deixo llestos a fi de març.

Per l'abril, rebo encàrrec *Abat Oliba*, per Aymà; hi treballo.

Mor [Francesc] Cambó l'1 de maig. Mor Ampar [Vilallonga] el 5 d'abril. Neix Ramon Torras, el 10 de setembre.

Trasllat de tots al Pradell, àdhuc de la Conxita, del primer de juliol fins la fi de setembre. Jo, no torno a Barcelona fins el 16 de setembre, però hi faig escapades.

Es despedeix la Sra. Pomés a mig octubre.

Faig el pròleg del *Pros Bernat*. Redacto el 778-793 del *Pallars i Ribagorça*.

Quimet [d'Abadal i Guitart] es declara, el 25 de setembre a M. Teresa.

Publico, a Vic, la Presentació a *La cançó de Pros Bernat*,¹⁷ de Manuel Milà i Fontanals.

1948

Resideixo a Madrid, a la Pensió Trianon, del 14 de gener fins el 20 d'abril. El 13 ve la Remei i les noies.

Treballo sobre *Pallars-Ribagorça* a l'Ateneo i (Instituto Jerónimo Zurita (CSIC) a l'Archivo Nacional, a la Biblioteca de l'Acadèmia [de la Història].

Gestiono el permís de sortida de l'*Abat Oliba*.

A Barcelona, treball sobre Oliba de Carcassona; sobre Llobet per Gerri.

17. Presentació a Manuel MILÀ I FONTANALS (1947), *La cançó de Pros Bernat*, Vic, p. 5-34.

Pel juny, apareix el llibre de l'*Abat Oliba*,¹⁸ comentat per [Jaume] Vicens [i Vives] el 21 de juliol a *Destino*.¹⁹

Del 12 al 15 de juliol, excursió amb Quimet [Joaquim d'Abadal i Guitart] i Busquets, a Tremp, Gerri, Sort, Escaló, Senterada, Bellera, Lavaix, Suert, Tremp, Montanyana, Benavarre, Roda, Ovarra, Lleida, i a casa.

Trasllat al Pradell, el 21 de juliol. Treball sobre Pallars i estudi *Burgal*. Tornada a Barcelona el 29 de setembre.

M'interno a Puig d'Olena, del 25 d'octubre al 22 de desembre: Pleuresia. Documents d'Alaó.

Entesa de matrimoni de Quimet, el 13 de setembre, a la Farga. Compra de l'anell l'onze de setembre.

Remei [Guitart] ha passat temporades molt dolentes.

Anyada molt dolenta; secada fins el setembre. Arribats, a l'estiu a 36°.

Publico *L'Abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època* al «Guió d'Or», i edició particular.

Publico a Vic: *Efemèrides mil·lenàries. El monestir de Sant Pere de Burgal*.²⁰

1949

Residència a Puig d'Olena, del 27 de gener al 1r d'abril, amb dues estades a Barcelona. Insomnis, herpes zona. Mor Josefina Borràs.

Retorn a Puig d'Olena, del 25 d'octubre al 16 de desembre.

Conxita passa Navarra i San Sebastián, del 5 d'abril al 17 de maig. El 20 de maig s'interna a la clínica.

Joan [d'Abadal i Guitart], a l'istiu, fa el servei militar a La Granja.

Quimet [d'Abadal i Guitart], es promet el 6 de gener; es casa el 9 de juny.

Passem, al Pradell, del 12 de juliol al 28 de setembre; a Rupjà, del 12 al 15 d'octubre.

Manolo [Taboada] es declara el 25 d'abril; a l'istiu, ve al Pradell; es promet [amb Anita d'Abadal i Guitart] pel novembre.

18. *L'Abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època* (1948), col·lecció «Guió d'Or», Barcelona, Aymà, 218 p.; segona edició (1948), propietat privada de l'autor, Barcelona; tercera edició (1962), Barcelona, Aedos, 284 p.

19. Jaume VICENS I VIVES (1948), «La època del obispo Oliba». *Destino*, núm. 573, 21 de juliol de 1948. Reedició (1967) a *Obra dispersa. Catalunya ahir i avui*, pròleg de Ramon d'Abadal i de Vinyals, Barcelona, Vicens-Vives, p. 372-373.

20. *Efemèrides mil·lenàries (949-1949). El monestir de Sant Pere de Burgal* (1948), Vic, 34 p.

Soc nomenat membre ordinari de [l'Acadèmia de] Bones Lletres, el 23 d'abril. Faig entrada el 18 de desembre, discurs sobre *Adopcionisme*.

La Remei [Guitart] passa un mal any.

He treballat sobre l'*Adopcionisme*; l'he traduït i imprès.

També sobre els preceptes carolingis, entesa amb Danés per la publicació.

Publico a Tolosa, *Un diplôme inconnu de Louis le Pieux pour le comte Oliba de Carcassonne*.²¹

Publico a l'Acadèmia de Bones Lletres, *La batalla del adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda*.²²

1950

Internat a Puig d'Olena, de l'1 de març al 4 d'abril i, del 2 de maig al 13 de juny: soc al Pradell, del 28 de juny al 21 de setembre. Remei [Guitart], al Pradell, des del 13 de juliol.

La Remei passa un mal any.

La Conxita [d'Abadal i Guitart] torna a casa des del 12 d'abril, després de 10 mesos d'internament.

Anna i Manolo es casen el 19 d'abril.

Joan [d'Abadal i Guitart], passa l'estiu al campament [de Castillejos] sobre Reus fins el 10 d'octubre.

Istiu plujós, 175 litres en una setmana, sense llum.

Mor [el seu cunyat] Alfons [Oriola], el 14 de novembre.

Entra a secretari [Jordi] Rubió [i Lois] júnior, pel febrer; índex dels *Preceptes carolingis*.

Suspèn pagaments la Banca Tusquets.

Redacto un discurs sobre els capitulars carolingis per Catalunya, bàsic.

Comença la impressió dels *Preceptes* i redacto el pròleg.

Treballo sobre els comtes de Pallars-Ribagorça.

Treballo en la preparació *Obras* [del Pròleg de les *Obras*, de] Valls Taberner.

21. «Un diplôme inconnu de Louis le Pieux pour le comte Oliba de Carcassonne» (1949), *Annales du Midi*, 61-7/8, Tolosa de Llenguadoc, p. 345-357.

22. *La batalla del adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda* (1949). «Discurso leído en la recepción pública de... en la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona el día 18 de diciembre de 1949. Contestación del Académico numerario Doctor D. José Millás Valli-crosa», Barcelona, 188 p.

Treballó sobre documents de Guifré, i, pel desembre, descobreixo la filiació de Bel·ló.

Apareix la 1a part de *Catalunya carolíngia II. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, ed. de l'Institut d'Estudis Catalans, sufragada per la Fundació Patxot.²³

1951

Resideixo a l'Hostal de la Glòria, de Viladrau, del 8 de juny al 28 de juliol, al Pradell, del 6 d'agost al 3 d'octubre.

Sofreixo un atac nefrític, del 9 al 23 d'abril, atès per [Agustí] Pedro i Pons; precedents, desllomat, el març.

Pel setembre, vint dies al llit amb febre.

El 26 d'agost anem a Montserrat per ordenar abat [nullis] de Ripoll el P. [Anselm M.] Albareda.

Entra, a fi de gener, a la casa, el xofer Joan; abans Moliner.

Tot l'any [Jordi] Rubió i [Lois] a la secretaria.

Correcció de proves, del segon volum dels *Preceptes*.

Treballó en la preparació de *Pallars-Ribagorça*.

Treballó sobre l'església de Roda, per a [Jose Maria] Lacarray [y de Miguel].

Treballó en el *Bernat [de Ribagorça]*, per l'homenatge a [Ramón] Menéndez Pidal.

Treballó en les *Obres selectes* de [Ferran] Valls Taberner.

Treballó sobre *Cuixà*, a fons.

Treballó sobre la família de Guifré.

El Sr. Torras s'encarrega de pagar el *Pallars-Ribagorça*.

Pel maig, els joves compren la finca de Montsó.

Per l'octubre, Joan [d'Abadal-Guitart] entra al despatx del doctor Argemí.

A finals d'any, venc la casa de Ripoll.

Per l'octubre, mor Quimet Pon.

En els «Estudios dedicados a R. Menéndez Pidal», Madrid, vol. III, es publica *El comte Bernat de Ribagorça i la llegenda de Bernardo del Carpio*.²⁴

23. *Catalunya carolíngia II. Els diplomes carolíngis a Catalunya* (1a part, 1926-1950; 2a part, 1952), Institut d'Estudis Catalans, «Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica», II, Barcelona, XXXIX + 301 i 307-590 p.

24. «El comte Bernat de Ribagorça i la llegenda de Bernardo del Carpio» (1951), a *Estudios dedicados a R. Menéndez Pidal*, III, Madrid, CSIC, p. 463-487.

1952

Resideixo a Viladrau de 4 de juny a 15 de juliol. Al Pradell, de l'onze d'agost a 30 de setembre. El 17 de desembre vaig tres dies a Madrid per a Associació Ciències Històriques.

De 20 de juliol al 5 d'agost, amb els Torras: Pobla de Segur, la Farga de Suert, Pamplona, Burgos, Oviedo, Santander, San Sebastián, Arguis, Barcelona.

El 10 d'agost, Joan [d'Abadal i Guitart] se'n va a Amèrica amb els Argemí.

Conxita passa l'agost a Sant Sebastià. El 3 de setembre va a Sant Julià [de Vilatorrada].

Remei [Guitart] és operada [de càncer de pit] el 27 d'octubre; surt de la clínica el 5 de novembre i fa cura [amb el doctor] Modolell fins el 24 de desembre.

[Jordi] Rubió [i Lois] es trasllada a Liverpool, el 8 d'octubre.

Pel febrer, faig lilit enfecat: asma permanent.

Per l'abril, surt el 2n volum dels *Preceptes*.²⁵

Preparo *Septimània*, per a [Claudio] Sánchez Albornoz.²⁶

Preparo el registre dels documents de Cuixà, i estudi.

Trameto *Septimània* a Buenos Aires, pel juliol.

Pel maig es celebra el Congrés Eucarístic.

El 28 de novembre, al Pradell, visita del P. [Anselm M.] Albareda.

Es continuen les obres: es fa el pla d'explanació davant la casa del Pradell.

Ramon [Codinach Parés] és encarregat general del Pradell.

El 23 de novembre és consagrat Ramon [Masnou i Boixeda], bisbe de Vic.

Apareix la 2a part de *Catalunya carolíngia*. II. *Els diplomes carolíngis a Catalunya*.²⁷

Apareix al *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, «La data i el lloc de la mort del comte Berenguer Ramon I».²⁸

Apareix en *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, Saragossa, «Origen y proceso de consolidación de la sede ribagorzana de Roda».²⁹

25. Vegeu 1950.

26. «El paso de Septimania del dominio goda al franco a través de la invasión sarracena (720-768)» (1953), *Cuadernos de Historia de España*, XIX, Buenos Aires, p. 5-54.

27. Vegeu 1951, nota 23.

28. «La data i el lloc de la mort del comte Berenguer Ramon I» (1952), a *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, I, Barcelona, p. 43-44.

29. «Origen y proceso de consolidación de la sede ribagorzana de Roda» (1952), *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, V, Saragossa, p. 7-82.

Apareix al vol. I de les *Obras Selectas* de [Ferran] Valls Taberner, un pròleg meu en col·laboració amb [Josep Ernest] Martínez Ferrando.³⁰

1953

Del 6 al 30 de juliol, amb la Remei [Guitart], Conxita i Joan [d'Abadal i Guitart], sojorn a Puigcerdà i excursió al Midi: Caixans, Urtx, Alp, Das, Grus, Riu, Padrós, Bor, Bellver; Llivia; Gorguja; Rigolissa; Saneja; Guils; Talló, Valltarga; Ix, Santa Llogaia, Llus, Llés,, Sallagosa, la Perxa, Bolguera, Odelló, Font Romeu, Ègat, Augustrina, Targassona; Ur, Ger, Gréixer, Olope, Maranges, Girul, Èllar; Mont Lluís, Fetges, Fontpedrosa, Thués, Eixalada, Oleta, Foncet, Serdinyà, Vilafranca, Cornellès, el Vernet, la Molina; Ur, Enveig, la Tor, Querol, Porta, Porter, Puimorens, Hospitalet, Merens, Ax; la Seu d'Urgell, (Mn. Pujol), Castell-ciutat, Martinet, Sanillers, la Guingueta, Òsseja, Burg; la Perxa, Quillan, Carcassona, Alet; Narbona; Perpinyà, Cuixà, Taurinyà, Codolet, Arrià, Vilafranca, Prada, Perpinyà; Figueres i Barcelona.

Conxita, del 2 al 10 de juny, viatge a Sant Sebastià-París; agost i setembre, a Sant Julià. Malament sempre.

La Remei té un tropell fort al tornar del Pradell; després, bé.

Els joves han de marxar unes setmanes del Pradell per conflictes de servei.

Per l'octubre, Joan confessa que ha falsificat les notes de la carrera, que li falten dos anys; pel desembre fem plans.

Pel maig, visito Peralada; el juny, sopar amb [Philippe] Wolff a casa [Jaume] Vicens [i Vives].

Per últims de juny, entra a la secretaria Ester Jaume; per l'agost ve al Pradell a ordenar llibres.

Deixo llest el treball de Cuixà.

Treballo, imprimeixo, corregeixo, *Pallars-Ribagorça*.

Repasso els volums d'Olzinelles, de Vic.

Començo el treball sobre Lluís el Piadós.

Escric 3 articles a *Destino* sobre *Històries d'Espanya*.

30. Pròleg a les *Obras Selectas, Estudios Histórico-jurídicos* (1952), de Fernando VALLS-TABERNER, Madrid-Barcelona, CSIC, I, p. 7-24 [en col·laboració amb J. Ernest MARTÍNEZ FERRANDO]. El 1954, en el volum II de les *Obras Selectas* de Fernando VALLS-TABERNER, Madrid-Barcelona, CSIC, I, apareix el «Prólogo» de Ramon D'ABADAL I DE VINYALS, p. VII-XXIV; i en el volum IV, editat a Barcelona el 1961, p. VII-XII, el «Prólogo» de J. E. MARTÍNEZ FERRANDO.

Avenço els volums jurídics de les *Obres de Valls* [Taberner].

Mor Mercè Font, el 2 de febrer.

És assassinat [Lavrenti] Beria, l'onze de juliol.

El negoci Muller [de vins de Tarragona] marxa molt malament.

Publico a *Destino* tres articles sobre *Històries d'Espanya*, de [Luis] Valdeavellano, [Ferran] Soldevila i Jaume Vicens [i Vives].

Publico al *Boletín Real Academia*, de Buenos Aires, «Doscientos años de Historia de Cataluña en la Real Academia».

Publico, en l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, la necrologia de Josep Calmette.³¹

Publico a *Cuadernos de Historia de España*, Buenos Aires, XIX, «El paso de Septimania del dominio godo al franco a través de la invasión sarracena, 720-768».³²

1954

Resideixo a Viladrau, de 25 de juny a 29 de juliol. Al Pradell, de 3 d'agost al 21, i de 16 al 30 de setembre.

Entre el 23 d'agost i el 15 de setembre fem, amb els joves, aquest viatge: Albi, Saint Galmier, Basilea, Kapperswil, Innsbruck, Munic, Nuremberg, Frankfurt, Königswinter (Petersburg, Colònia, Werder, Essen), Detmold (Corvey, Paderborn); Aquisgrà, Maastricht (Nimega), Aquisgrà, Mainz, Basilea, Ginebra, Avinyó, Perpinyà (Puigcerdà); Pradell.

Mentrestant, la Conxita i el Joan [ambdós d'Abadal i Guitart] resideixen sols a Puigcerdà; del 20 d'agost al 16 de setembre.

He fet llit pel febrer i per l'octubre, sovint amb atacs de bronquitis i temperatura: penicil·lina i streptomicina.

Es va imprimir el *Pallars-Ribagorça*, pròleg.

Redacto el pròleg jurídic sobre [*Obras de*] Valls i Taberner; impressió del segon volum.³³

Redacto, la primera versió del *Piadós*, per a Born.

Correcció del *Cuixà*. Treballo a *La Plana de Vic*.

31. «Josep Calmette (1873-1952)» (1953), *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, XLV, Barcelona, p. 103-106.

32. Citació a 1952, nota 26.

33. Vegeu 1952, nota 30.

A la tardor, [Jordi] Rubió [i Lois] reprèn la secretaria.

Elegit, el 25 de novembre i pres (9 de desembre) possessió de la Presidència de l'Acadèmia de Bones Lletres.

Desembre cessa Joan i entra Miquel de xofer, tonto.

És rompuda la Pineda vella.

Marxen en Moreta i en Sot.

Desembre 7, dinar a Dra. Mercedes [Gaibrois], [Francisco Javier] Sánchez Cantón i [José María] Lacarra [y de Miguel].

El viatge agost-setembre soc invitat al VIIè Congrés internacional per l'estudi de l'Alta Edat Mitjana a l'Occident, on vaig llegir, a Nimega, una comunicació sobre «Els problemes de la Marca Hispànica durant l'imperi de Lluís el Piadós».

Faig el «Pròleg» a *Obras Selectas. II. Estudios Histórico-Jurídicos* de Valls-Taberner.³⁴

Publico, a Vic, *La Plana de Vic en els segles VIII i IX. 717-886*.³⁵

1955

Resideixo a Viladrau de 28 de juny al 25 de juliol, i, a Pradell, del 20 d'agost al 27 del setembre.

Viatge amb la Remei, del 27 de juliol a 9 d'agost: Saragossa, Burgos, Valladolid, León, Oviedo (Covadonga, Avilés, Gijón, Mieres, Narango, Oviedo, Santander, (Altamira, Santillana, Comillas), Santander, Pamplona.

Coloquio de Roncesvalles: el 10 al 16 d'agost; lectura del *Carlemany 778*; visita a Estella, Irache, Roncesvalles i Burgueta; tornada a Barcelona per Osca i Montsó.

La Conxita, mentrestant, a Puigcerdà.

Enllestida la impressió de *Pallars-Ribagorça*.

Retreballo el *Lluís el Piadós*, entregues a [Pere] Ponsich.

Reprenc la «gestació» [del] que seran els *Precedents* [*antics a la història de Catalunya*].

Reprenc *la invasió de Septimània*.

Començo, pel desembre, els *Primers comtes*.

Corresponent de la Reial Acadèmia de la Història, el 17 de juny.

34. Vegeu 1952, nota 30.

35. *La Plana de Vic en els segles VIII i IX (717-886)*, (1954), Vic, 28 p.

Estrenem el Seat en lloc del Ford.

Per la primavera, inici de les obres a la Moreta.

Faig llit pel març; continua l'asma, l'insomni.

Remei, repetides visites al Dr.

Rompudes a la Pineda i al Serrat de l'era.

Entrada d'[Antoni] Badia [i Margarit] a l'Acadèmia [de Bones Lletres].

Dinar pel sant de la Remei, a la Garriga.

Publico a *Anacleto Montserratina*, VIII. «Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà». ³⁶

Apareixen els 2 volums de la *Catalunya carolíngia*. III. *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, a l'Institut d'Estudis Catalans, sufragats per D. Joan Torras. ³⁷

Apareix, a *Coloquios de Roncesvalles*, de Pamplona, «La expedición de Carlomagno a Zaragoza: el hecho histórico, su carácter y su significación». ³⁸

1956

Resideixo a Viladrau del 1 al 28 de juliol, al Pradell, del 31 de juliol al 16 d'agost, i del 10 de setembre al 2 d'octubre.

Del 16 d'agost al 10 de setembre, amb Remei [Guitart], els joves i Joan, fem aquest viatge: Montpeller; Arles, Aix; Gènova, Torí; Milà; Verona, Venècia, Pàdua, Ferrara, Ravenna (trobem els Torras); Bolonya; Florència; Arezzo; Peruggia; Assís, Roma (4 dies); Tívoli; Siena; Pisa; Gènova; Niça; Montecarlo, Niça, Aix; Montpeller; Carcassona, Puigcerdà, el Pradell.

Conxita passa a Puigcerdà del 10 d'agost al 13 de setembre.

He tingut atacs de tos, d'insomni i flemons.

Treballo notes sobre l'època romana.

Redacto sobre *Els visigots al Regne de Toledo*.

Redacto la conferència *Pallars-Ribagorça*, per al curs d'Andorra.

Continua Rubió [i Lois] a la secretaria.

36. «Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà», *Anacleto Montserratina*, VIII (1954-1959), Abadia de Montserrat, 125-337.

37. *Catalunya carolíngia*. III. *Els comtats de Pallars i Ribagorça* (1955), Institut d'Estudis Catalans, «Memòries de la secció Històrico-Arqueològica», XIV-XV, Barcelona, 2 vol., LXXX + 244 p. I, 227 + 54 p.

38. «La expedición de Carlomagno a Zaragoza: el hecho histórico, su carácter y su significación» (1956), *Coloquios de Roncesvalles*, Saragossa-Pamplona, Diputació Foral de Navarra - Institución Príncipe de Viana, p. 39-71.

Pel maig, invito a dinar [Jaume] Vicens [i Vives], [Jordi] Rubió [i Balaguer] i [Martí] de Riquer.

Pel maig, encàrrec d'*Institucions* per D. Ramón [Menéndez Pidal], per a un volum de la *Història d'Espanya*, amb [Claudio] Sánchez Albornoz.

Rebo invitació a participar a Setmana de Spoleto.

Preparo pròleg al Sant Bernat Calvó, del Dr. [Eduard] Junyent.

Acabo la resposta a [Georges] Tessier, sobre els *Preceptes*.

Treballa *Primers comtes i Institucions*.

Mor [Josep] Puig i Cadafalch als 89 anys.

Entra l'Acadèmia [de Bones Lletres], [Jaume] Vicens i Vives.

Grans obres a la Moreta: allargament de la casa i corts de vaques, per l'equip de Paco.

Marxa en «Ponsich» de la masoveria.

Celebrem el sant de Remei a Vilanova.

Sublevació d'Hongria i guerra d'Egipte.

A can Muller tracten amb Coromines.

Surt al *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, XXVI, «Els preceptes comtats carolingis per al Pallars».³⁹

Surt el pròleg a l'obra del Dr. Eduard Junyent. «Diplomatari de Sant Bernat Calvó, abat de Santes Creus, bisbe de Vic».⁴⁰

1957

Viatge a Madrid amb Remei [Guitart], Conxita i Joan [ambdós fills de Ramon d'Abadal], del 2 de març al 30. Visites a Da. Mercedes [Gaibrois] (sopar) i D. Ramón [Menéndez Pidal].

Presideixo sessió del [Comitè] de Ciències històriques.

Viatge a Spoleto i a Roma amb la Remei i Rubió [i Lois], avió, del 24 d'abril al 8 de maig. Setmana a Spoleto, comunicació; Gubbio, Ostia, excavacions; St. Pere.

Dinar amb el P. [Anselm M.] Albareda; dinar amb Mn. [Higini] Anglès. [Pare Miquel] Batllori. A Roma, els Torras, pares i joves.

39. «Els preceptes carolingis per al Pallars (segle ix)», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVI (1954-1956 [1957]), p. 11-60.

40. Pròleg a Dr. Eduard Junyent (1956), *Diplomatari de Sant Bernat Calvó, abat de Santes Creus, bisbe de Vic*, Reus, p. XI-XXI.

Viatge a Ginebra i Lausanne, amb la Remei del 17 al 22 de juny. Reunió [del Comitè de] Ciències històriques. Mon Repòs.

Sopar [amb Paul] Aebischer; berenar amb [Josep] Pijoan [i Soterias], visita a [Rafael] Patxot [i Jubert].

Resideixo a Viladrau, de 30 de juny a 24 de juliol.

Tots al Pradell, del 5 al 28 d'agost; i del 14 al 29 de setembre.

Viatge a Saint Galmier, París, Loire, amb els joves, de 29 d'agost a 13 d'octubre: Carcassona, Rodez, St. Galmier, Mont Pilat, St. Chammon, Lió, St. Galmier (3 dies); Clermont; Bourges; Orleans; París; Tours (2 nits); Poitiers, Limoges; Sovillac, Tolosa (2 nits), el Pradell.

Viatge a Madrid, amb Quimet i Joan, de 6 de novembre a 1 de desembre. Consell d'Asland, [Comitè de] Ciències històriques, Ciudad Real.

Enllesteixo el treball d'Spoleto, [amb] traducció Alavedra.

Treballo tot l'any redactant els *Primers comtes*.

Encàrrec per Blanc dels *Moments crucials*.

Treballo per les *Institucions de la Història* d'Espasa-Calpe.⁴¹

Faig llit pel març i pel novembre: esllomament, asma bronquial.

Continuen les obres generals a la Moreta.

Marxa el masover [de la Casa nova] de la Moreta.

Venda del pis de la Farga, per 210.000 pessetes.

Comencem amb Rubió [i Lois] el catàleg de fullets.

Entra [Jordi] Rubió [i Balaguer] pare a l'Acadèmia [de Bones Lletres]; incident amb la llengua.

El 21 de febrer, Unió petita d'Europa.

El 12 de març, mor [José] Bertran i Musitu.

El 5 d'octubre, vola el primer *Sputnik*.

Tots aquests anys anem regularment al Liceu.

Entre els anys 1955 i 1958 apareix en la revista de Perpinyà. *Études Roussillonaises*, números IV, V, i VI, «La Catalogne sous l'empire de Louis le Pieux».⁴²

41. El llibre, amb el títol *Vida de «Instituciones de la Pre-Cataluña, 800-1035*, que mai no arribà a publicar-se, era un encàrrec de Ramón Menéndez Pidal per a la *Historia de España*, dirigida per Menéndez Pidal. Vegeu Francesc VILANOVA (1966), *Ramon d'Abadal: entre la història i la política*, Lleida, Pagès editors, p. 438 i sq.

42. «La Catalogne sous l'empire de Louis le Pieux», *Études Roussillonaises* (Perpinyà), IV-3 (1954-1955), p. 239-272; V-1 (1956), p. 31-50; V-2 (1956), p. 147-177; VI-1/2 (1957-[1958]), p. 67-95.

1958

Resideixo a Viladrau de l'1 al 31 de juliol.

Viatge al Nord, amb la Remei i tots els fills, els Torras, M. Soldevila, del 3 d'agost al 3 de setembre: Londres (4 nits); Edimburg (3 nits); Newcastle i barco; Stawanger, Bergen; Stalheim; Bergen (2 nits): embarc en el Mitsnasol, Trondheim, Bolö, Lodingen, Narvik (2 nits); Abisko (2 nits); tren Stockholm (2 nits); barco, Helsinki; Copenhay (3 nits), castells; Hamburg (2 nits), Brussel·les (4 nits); Barcelona.

Residència al Pradell, del 5 al 29 de setembre.

Faig llit, pel febrer; repetides hemorràgies; llit a Brussel·les a fi d'agost; llit al setembre al Pradell.

El primer d'octubre celebrem, a la Masia, amb tota la família, els 70 anys. El dia 12, sant de la Remei [Guitart], a Montserrat.

A la Moreta, continuen les obres.

La Remei fa llit pel gener, quan el dinar dels germans.

Prenem el vermut cada dia a la Barraca.

Els dies de festa, al Liceu.

Acabo la redacció i traducció dels *Primers comtes*, que apareixen pel setembre.

Per l'octubre dono una conferència sobre monestirs.

Redacto nota sobre *Marca Hispànica*.

S'acaba la publicació de *Lluís Piadós*.

Treballa sobre els documents de Ripoll-Olzinelles.

Continua la preparació de *Moments crucials*.

Pel gener soc reelegit president de l'Acadèmia [de Bones Lletres].

Pel març, entrada a l'Acadèmia de [Ferran] Soldevila.

Per l'abril, entrada a l'Acadèmia de [Pere] Bohigas.

Per maig, entrada a l'Acadèmia d'[Antoni] Vilanova.

El 17 de febrer donem un dinar a Don Ramón [Menéndez Pidal]; Gonzalo [Menéndez Pidal], [Jordi] Rubió [i Balaguer], [Martí de] Riquer, [Antoni] Badia [i Margarit].

Visites a Don Ramón [Menéndez Pidal] a la Clínica Arruga.

Venda de 1.600 pins de la Farga per 350.000 pessetes.

Fi de desembre, policia per divises a Suïssa.

Apareix al *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, XXVII, «Nota sobre la locución Marca Hispánica». ⁴³

A les *Settimane di Studi Sull'Alto Medioevo*, V, d'Spoleto, «A propos du legs visigothique en Espagne». ⁴⁴

A «Biografies Catalanes», I, Barcelona, l'obra *Els primers comtes catalans*, amb pròleg de Vicens Vives. ⁴⁵

1959

Viatge a Madrid per divises, del 7 al 9 de gener.

Estada a Vallvidrera, per l'abril, fent exercicis.

Viatge a Madrid els darrers d'abril de tots quatre [dona i tres fills] per Asland [Comitè de] Ciències històriques, Toledo, Valle de los Caídos.

Estades al Pradell, de 30 de juny a 17 d'agost, i de primers de setembre a 9 d'octubre.

Viatge al nord d'Espanya, els quatre i els Torras, del 18 al 28 d'agost: Saragossa, Sòria, Numància, Burgos, Santander (6 nits), Potes, Liébana, Santillana; Bilbao (2 nits), Asland, Pamplona, Barcelona.

Viatge a Serrateix i Balbany, Berga, el 2 d'octubre.

Treballa el primer capítol de la *Catalunya carolíngia*, les «Institucions» ⁴⁶ i els «Precedents».

Dono, el 19 de juliol, una conferència a Castellterçol; el 20 de setembre, al temple romà de Vic.

Acaba la secretària de Rubió [i Lois] (35 pessetes per hora), que es casa el 4 de juliol, faig de padrí.

A l'Acadèmia [de Bones Lletres] entra [Juan] Vernet [Ginés] el 23 de gener. L'onze de juny, obsequis als 18 numeraris i 6 electes, berenar a la Masia.

43. «Nota sobre la locución "Marca Hispánica"», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVII (1957-1958), p. 157-164.

44. «A propos du legs visigothique en Espagne» (1958), *Settimane di Studio del Centro Italiano di Studi Sull'Alto Medioevo. V. Caratteri del secolo VII in Occidente*, Spoleto, 2-29 d'abril de 1957, p. 541-588 i 678-682.

45. *Els primers comtes catalans* (1958). Introducció de J. VICENS VIVES, Barcelona, Teide «Biografies Catalanes. Sèrie històrica», núm. 1, XXI + 368 p + 6 làmines; reimpressió (1961), Barcelona, Vicens Vives; segona edició (1965), Barcelona, Vicens Vives.

46. Vegeu 1957, nota 41.

Pel maig, discurs al congrés d'arqueologia francès. El 30, dinar Aubert, Deschamps, [Marcel] Duriat, [Agustí] Duran [i Sanpere], [Joan] Ainaud [de Lasarte].

L'onze de setembre m'és concedida la Lletra d'Or pels *Primers comtes*; sopar el 29 de desembre, carta a Américo Castro.

El 18 de novembre, dinar amb [Constantin] Marinescui [Josep M.] Font i Rius.

Pateixo d'asma i insomnis; pel novembre, desembre faig quatre vegades llit. Liceu.

Pel juny, entrego a [Pelai] Negre [i Pastell], els documents de Girona.

S'acaben les obres de la Farga; es fa la instal·lació de Paco al tancat del Pradell: supressió del tancat, temple; inici de les corts de vaques i projecte de les gàbies.

A la Moreta, entra Manolo d'encarregat.

A Barcelona, compra del rellotge gros de bronze.

Al Pradell, compra de la collidora, que és un fracàs absolut; pedregada, les garberes es podreixen;

Nomenat Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres, pel ministre [André] Malraux, el 22 de maig; concessió de la medalla Vermeil, per la Société Française d'Archéologie.

La Société Française d'Archéologie publica el discurs a «Séance d'ouverture. Congrès archéologique de France», CXVII^a, session. Catalogne».⁴⁷

1960

Viatge a Madrid amb Remei [Guitart] i Joan [d'Abadal], del 25 de maig al 5 de juny, per visites de gràcies als acadèmics: Saragossa, Madrid; Àvila; Saragossa: Barcelona. Juntes d'Asland i [Comitè de] Ciències històriques.

Viatge a Roses, l'1 de juliol, per l'enterrament de [Jaume] Vicens [i Vives].

Residències al Pradell, del 6 de juliol al 8 d'agost; i del 18 d'agost al 26 de setembre.

Viatge i estada a Flaçà, del 9 al 15 d'agost: Palamós, la Bisbal, Aiguablava, Begur, Ullastret i Juià.

47. *Séance d'ouverture. Congrès archéologique de France, CXVII^a session, 1949, Catalogne* (1959), París, Société Française d'Archéologie, p. 229-231.

Viatge a Madrid i amb Remei i joves, del 25 de novembre al 19 de desembre: Madrid, (27 entrada a l'Acadèmia [de la història]; lunch al Palace; 2, 3 de desembre, viatge a París: Chantilly, Saint-Denis (8 i 9, lliçó a la Sorbona, recepció), Saint-Germain, Versailles (Sopars amb [Yves] Renonard i [Pierre] Villar): dia 14, Troyes, Langres, Basilea (2 nits); Lausanne, Ginebra (2 nits), Nimes, Figueres, Barcelona.

He fet llit pel febrer a casa, a París, a Ginebra, i a casa al retorn, per bronquitis i asma. Insomnis.

Acabo el treball *Sortida al món* [Com Catalunya s'obrí al món mil anys enrere. Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 1960]

Berenar amb [Josep M.] Font [i Rius] i [Joan] Bastardes estudiem els *Usatges*. Em comprometo a fer la *Història dels catalans*.

Mor Dra. Mercedes Ballesteros [Gaibrois], el 26 de gener.

Entra la Sra. Benita Pujol a secretaria, a primers de febrer.

Oferta de l'Acadèmia [d'Història] per [Francisco Javier] Sánchez Cantón, el 22 de febrer.

Entrega decoracions a l'Institut francès, el 8 de març.

Oferta de lliçons a la Sorbona per [Yves] Renonard, el 8 de març.

Preparació del discurs de l'Acadèmia [de la Història]; lliçons París.

Elecció a l'Acadèmia i publicació, el 14 de maig.

Visita al Pradell de Llovery i [John] Elliot, el 30 de juliol.

Estada de Benita al Pradell, per l'agost.

Entrada de [Josep M.] Font [i Rius] a [l'Acadèmia de] Bones Lletres, el 23 d'octubre.

A fi d'any faig el pla per la *Història dels catalans*.

La Remei, pel juliol, (...) cap a Barcelona.

Moblem el despatx de Joan [d'Abadal i Guitart]. Estrena del Seat, pel novembre.

Gran pedregada a Vic, el 26 de juliol.

Desastre de la collidora; dificultats de sega, pluja.

Mor Josep M. Iglesias el 7 d'octubre; el 29, boda d'Anton d'Oriola.

Cessa el xofer Miquel i entra Emili, per l'abril.

Al Pradell, es treballa en la glorieta, l'esplanació de la cort de vaques i els baixos de la casa; compra de la rentadora. Retaule de [Joan o Pere] Gascó [segle XVI], al menjador.

Article a *Destino* sobre [Jaume] Vicens i Vives.⁴⁸

«Com Catalunya s'obrí al món mil anys enrere». En *Episodis de la Història*.⁴⁹

Discurs a l'Acadèmia de la Història, *Del reino de Tolosa al reino de Toledo*. Madrid, Vic.⁵⁰

1961

Viatge a Madrid i Estoril, amb la Remei [Guitart], de 19 d'abril a 20 de maig: Saragossa; Madrid, Paulars [Santa Maria del Poular], Aranjuez, Colmenar Viejo, Segovia i La Granja; Mèrida; Lisboa: Estoril (dinar dels reis), Cascais, Cintra, Quemoj, Lisboa (3 nits); Badajoz, Orpesa; Saragossa, Barcelona. As-land. Acadèmia de Ciències històriques.

Estada a Sant Julià [de Lòria], a casa dels Torras, de 9 a 26 de juliol.

Estada a Flaçà, del 3 al 8 d'agost, amb la Remei i la Conxita [d'Abadal i Guitart]: Empúries, Banyoles, Begur i Ullastret.

Residència al Pradell, de l'onze d'agost al 29 de setembre.

Viatge a Madrid amb la Remei [Guitart], del 28 de novembre al 18 de desembre: Saragossa (2 nits); Daroca, Molina, Madrid; Alcalá, Monasterio de Piedra, Saragossa, Barcelona. Acadèmia [de la Història] i gestions pel Congrés de la Corona d'Aragó.

Tot l'any: gener, febrer, maig, juliol, desembre, atacs de salut, amb febres, bronquitis, asma, fetge i insomnis.

Pels Reis, dono 25 ptes. als fills.

Discurs sobre Balari [i Jovany] a l'Acadèmia [de Bones Lletres] pel gener.⁵¹

Faig article per a la *Enciclopèdia Britànica*.

48. «Vicens Vives y las generaciones en la historiografía catalana», *Destino*, núm. 1196 (9 de juliol de 1960).

49. *Com Catalunya s'obrí al món mil anys enrere* (1960), Barcelona, Rafael Dalmau Editor, col·lecció «Episodis de la Història», núm. 3, 64 p.

50. *Del reino de Tolosa al reino de Toledo* (1960). «Discurso leído el día 27 de noviembre de 1960 en el acto de su recepción pública por el académico...y contestación por el Excmo. Sr. Director de la Real Academia D. Francisco J. Sánchez Cantón», Madrid [Vic], Real Academia de la Historia, 82 p.

51. *Balari i Jovany y sus «Orígenes Históricos de Cataluña»* (1962). «Discurso pronunciado con motivo de la inauguración del curso de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona el día 15 de enero de 1961», Barcelona, 19 p.

Reviso el diplomatarí Oliba-Junyent per una segona edició de l'*Abat Oliba* que preparo; surt pel desembre.⁵²

Redacto un informe per al rei, el 15 de juny; lectura, a varis.

Reunions amb [Josep M.] Font [i Rius] i [Joan] Bastardes, sobre els *Usatges*.

Benita comença fer el registre de documents del [segle] XI.

Pròleg pel llibre de [Jordi] Ventura, i article [sobre llibre] Sobrequés i Vidal.⁵³

Article meu per *Moments crucials*;⁵⁴ preparo el pròleg.⁵⁵

Continuo redactant la *Història dels catalans*.

Mor [Joan B.] Solervicens el 25 de desembre. Article meu a *Destino*.

M'imposen la Medalla de Vic, el 8 d'octubre; concedida el febrer.

Dinar amb [Philippe] Wolff i [Pierre] Deffontaines, el 15 de març.

Conxita passa un mal any.

Joan entra interí a l'Ajuntament, per l'abril.

Proposta de conseller del rei, pel gener; nomenament pel març.

Articles de [Josep M.] Espinàs sobre mi al *Noticiero*, pel desembre.

Obres al Pradell i plans escala de servei; distribució dels baixos, cuina, arreglo segon pis, corts, derruïment casa Ponsich.

Visites de la muller de [Jordi] Pujol, empresonat, per l'abril.

Elegit President de la Sociedad de Estudios Monásticos; nomenat corresponent de l'Academia Nacional de la Historia de Veneçuela.

1961-1962

Publicacions

A *Destino*, «Una historia de nuestros primeros tiempos románicos» sobre el llibre de [Santiago] Sobrequés.⁵⁶

52. Vegeu nota 18.

53. «Una historia de nuestros primeros tiempos románicos» [comentari al llibre de S. SOBREQUÉS *Els barons de Catalunya*], *Destino*, núm. 1260 (30 de setembre de 1961).

54. «El domini carolingi», a *Moments crucials de la història de Catalunya* (1962), Barcelona, Vicens Vives «Biografies Catalanes. Sèrie assaigs», núm. 1, p. 25-49.

55. Introducció a *Moments crucials de la història de Catalunya* [concepte de l'autor sobre la historiografia actual] (1962), Barcelona, Vicens Vives «Biografies Catalanes. Sèrie assaigs», núm. 1, p. IX-XXXVII.

56. Vegeu 1961, nota 53.

A la *Revue historique*, CCXXV, «La domination carolingienne en Catalogne». ⁵⁷

A *Studia monàstica*, 3. Montserrat, «El renaixement monàstic a Catalunya després de l'expulsió dels sarraïns». ⁵⁸

Pròleg al llibre de Jordi Ventura sobre *Alfons el Cast.* ⁵⁹

A *Studi medievali*, 3a ser., II. Spoleto, «L'esperit de Cluny i les relacions de Catalunya amb Roma i la Itàlia en el segle x». ⁶⁰

A *Miscel·lània Fontserè*, «Notes climatològiques en el segle XVII». ⁶¹

A «Biografies Catalanes», Assaigs 1, «Introducció» a *Moments crucials de la història de Catalunya*. ⁶²

Al mateix llibre, el capítol sobre «El domini carolingi». ⁶³

A *Analecta Montserratensia*, IX, Miscel·lània Alabareda, article sobre «La fundació del monestir de Ripoll». ⁶⁴

Articles a *Destino* sobre «Aragón, una obra y un gesto». ⁶⁵

Discurs a l'Acadèmia de Bones Lletres sobre «Balari Jovany y sus *Orígenes históricos de Cataluña*». ⁶⁶

1962

Viatge a Grècia pel casament del príncep Joan Carles, sempre al barco, del 8 al 17; cap Súnion.

57. «La domination carolingienne en Catalogne» (1961), *Revue historique*, CCXXV-2, p. 319-340.

58. «El renaixement monàstic a Catalunya després de l'expulsió dels sarraïns» (1961), *Studia monàstica*, III-1, Abadia de Montserrat, 1961, p. 165-177.

59. Jordi VENTURA (1961), *Pròleg a Alfons el Cast*, Barcelona, Aedos, p. IX-XIV.

60. «L'esperit de Cluny i les relacions de Catalunya amb Roma i la Itàlia en el segle x» (1961), *Studi medievali*, 3a Sèrie, II-1, Spoleto, p. 3-41.

61. «Notes climatològiques en el segle XVII», a «*Miscel·lània Fontserè*» (1961), Barcelona, G. Gili, p. 23-29.

62. Vegeu 1961, nota 54.

63. Vegeu 1961, nota 55.

64. «La fundació del monestir de Ripoll» (1962), *Analecta Montserratensia*, IX (Miscel·lània Anselm M. Alabareda, I), Abadia de Montserrat, p. 187-197.

65. «Aragón. Una obra y un gesto» [comentari al llibre *Aragón*, editat pel Banc d'Aragó], *Destino*, Barcelona, núm. 1305 (19 agost 1962) i 1306 (25 agost 1962).

66. *Balary y Jovany y sus «Orígenes Históricos de Cataluña»* (1962), «Discurso pronunciado con motivo de la inauguración del curso de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, el día 15 de enero de 1961», Barcelona, 19 p.

Estada a Madrid del 23 de maig al 16 de juny: Saragossa: Medina, Daroca, Saragossa [Real] Academia [de la Historia]; [Comitè Internacional de] Ciències Històriques, Dinar amb [José María] Yanguas [Mèssia].

Estada al Pradell, del 6 de juliol al 25 de setembre.

Pel febrer, faig llit al llarg de l'any, pateixo asma, desgana, insomnis, tos, desfets de ventre; llit, octubre i desembre, sang.

Redacto el pròleg dels *Moments crucials*.

Treballa per a la *Història dels Catalans*,⁶⁷ i *Usatges*,⁶⁸ també per *Castella, Catalunya, Espanya*,⁶⁹ redacto el pròleg de Nadal-Giralt⁷⁰ i uns articles sobre Aragó.

Per l'agost és suspès el Congrés d'Història de la Corona d'Aragó; el governador [Camilo Alonso] Vega ho arregla.

Visita a Casserres el 19 d'agost; el 23, Coronetes i la Farga.

Primers d'octubre, Congrés d'Història de la Corona d'Aragó; sols puc assistir a la clausura de Tarragona; discurs, dinar de [Yves] Renonard, [Philippe] Wolff i [José María] Lacarra; cocktail a torre de Quimet [Joaquim d'Abadal i Guitart]. N'era president.

Assemblea d'Estudis Comarcals, a Vic, el 4 de novembre.

Aparesc en *Homenots* de Josep Pla pel desembre.⁷¹

Joan [d'Abadal i Guitart] fa el servei al quarter de la 4a Diagonal.

Pel gener moren [Lluís Nicolau] d'Olwer i [Josep Maria] Cruzet.

Pel febrer, Glenn dona tres voltes al món.

Per l'octubre, sessions del [Concili] Vaticà II.

Nomenament de doctor per la Universitat de Tolosa, agost; carta de [Philippe] Wolff.

Estada dels Vinyals al Pradell, del 10 al 13 d'agost.

67. «L'alta edat mitjana. La pre-Catalunya», a *Història dels catalans* (1963-1966), dirigida per Ferran Soldevila, vol. I i II, Barcelona, Ariel, p. 467-85 i 601-991.

68. «Elaboració dels "Usatges de Barcelona"», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVIII (1959-1960), p. 368-369 (resum d'un comunicació).

69. *Les lliçons de la història. Reflexions sobre Espanya, Castella, Catalunya* (2010), edició i introducció de Francesc VILANOVA, Barcelona, La Magrana, obra pòstuma.

70. «La immigració francesa en el segle XVI i l'aparició de les seves "cases pairals" catalanes». Pròleg a Jordi NADAL; Emili GIRALT (1965), *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*, Mataró, Premi Iluro, p. 5-15.

71. Josep PLA (1970), «El senyor Ramon d'Abadal», a *Homenots. Segona sèrie*, Barcelona, Destino, p. 49-86.

Pel juny, gran pedregada al Pradell.

Pel setembre, venda de la resta de pollancre dels Aigols, per 150 mil pessetes.

Per l'octubre, compra del Seat gros, gris-plom; pel novembre [compro] els coberts de taula de plata; i la televisió.

Pel setembre, la gran inundació del Vallès; 800 morts.

Pel 25 de desembre, la gran nevada; 50 cm a Barcelona.

Llibreria nova al despatx de Barcelona. Al Pradell, continuem les obres als baixos, i a la cort de vaques; llibreries del despatx d'en Quimet. Obres sota gateria.

Per l'abril, faig memòria testamentària.

Pel novembre, capgirament de la política financera.

Publico a Aedos la nova edició de *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*.⁷²

1963

Viatge a Tolosa amb tota la família, del 19 al 25 de març: Figueres, Carcassona, Tolosa (4 nits), solemnitat doctorat [*honoris causa*] amb [Pedro] Laín [Entralgo]; recepció i lliçó [sobre els] *Usatges*, cocktail [Philippe] Wolff; Perpinyà, Pertús, Barcelona.

Estada amb la Remei [Guitart] a Madrid, del 7 de maig al 8 de juny; Saragossa; Paular; qüestió implantació secretaria reial; dinar Cedaceres; sopar [Juan Ignacio] Luca de Tena [y García Torres]; Remei, atac de cor a la nit; visites al Dr. Roig; jo a 38,5.

Estada al Pradell de l'11 de juliol (Remei, 1 d'agost) al 26 de setembre. Cures antituberculosos, llit per l'agost i novembre; eventualment, asma, insomnis i febres.

Per març, cessa [Agustí] Duran [i Sanpere] a la Presidència de l'Acadèmia [de Bones Lletres] i entra [Martí de] Riquer.

Dinar amb [Philippe] Wolff i [Pierre] Deffontaines.

Per l'abril, concessió de la medalla de la Província.

Pel maig, discurs als Jocs Florals, que presideixo.

Per l'octubre, conferència en català a [l'Associació de] Bibliòfils [de Barcelona].

Entrada a l'Acadèmia de [Bones Lletres] de Mn. [Eduard] Junyent; discurs.

Del 3 al 7 de setembre Benita arregla llibres al Pradell.

Pel febrer, Joan [d'Abadal i Guitart] fa les fotos nostres en color.

72. Vegeu 1948, nota 18.

Preparo el discurs i lliçó de Tolosa: *Usatges*.
 Preparo discursos dels Jocs Florals i contesta a [Eduard] Junyent.
 Correcció proves i redacció de la *Història dels catalans*.⁷³
 Redacto informe pel Rei.
 Mor Joan XXIII i elecció, el 21 de juny, de Pau VI.
 El 13 de juliol mor Ventura Vinyals.
 El 17 d'agost, visita al Pradell del Sr. bisbe de Vic [Ramon Masnou i Boixeda].
 Per l'octubre, es renova el Concili Vaticà.
 Presentació d'Anna M. Coulet [promesa de Joan d'Abadal i Guitart]; a dinar el 10 de novembre.
 El 22 de novembre, assassinat de Kennedy.
 Per la primavera, operació accions Asland dels nois [els fills].
 Istiu podrit; inundació pel Ter; anyada desastrosa; l'administració no rutlla.
 Es lliga el pacte Polliet-Super Gyps, pel gener.
 Obres al Pradell: menjador de baix, esplanada.
 Armari del quarto de Barcelona; armari quarto del Pradell.
 Per l'agost, s'estabulen 14 vaques al Pradell.
 Es treuen els pins grossos del bosc del Moliner.
 A la Farga, s'obre el camí pel llit del riu.
 Construcció del galliner a les golfes de la Moreta.
 El 22 de gener havia estat nomenat doctor *honoris causa* per la Universitat de Tolosa.
 Publicacions *La llegenda i la història*, a Vic.⁷⁴
 En homenatge a Johannes Vincke, Madrid, «Els concilis de Toledo».⁷⁵
 Resposta al discurs de Monsenyor [Eduard] Junyent [i Subirà],⁷⁶ a la seva entrada a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

73. Vegeu 1962, nota 67.

74. *La llegenda i la història* (1963), Vic, 21 p. Segona edició (1964) «Tremontanae», XL-VIII-481/482, Perpinyà, p. 209-216.

75. «Els concilis de Toledo», *Homenaje a Johannes Vincke para el 11 de mayo de 1962* (1962-1963), Madrid, CSIC, p. 21-45.

76. «Contestación del académico numerario Don Ramón de Abadal al discurso leído el día 27 de octubre de 1963 en la recepción pública de Mons. Eduardo Junyent en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, sobre *L'arquitectura religiosa en la Catalunya carolíngia*» (1963), Barcelona, p. 47-58.

1964

Estada a Madrid amb Remei [Guitart], del 20 de maig al 22 de juny: Saragossa, Madrid (cambra exterior); Aranjuez; (dinar a casa [de Ramón] Menéndez Pidal; un altre, amb [José María] Yanguas [Messía] i [José María] Pemán. De l'11 al 13 de juny, a Còrdova, amb Pabón (dinar amb [Jesús] Pabón i [Josep M.] Trias [i Giró]); amb [Lluís G. de]; Valdeavellano); Sòria, Saragossa, Barcelona.

Visita al Viver, el 8 de juliol.

Estada al Pradell, del 10 de juliol (Remei, el 4 d'agost) al 28 de setembre.

Durant l'any, he fet llit pel febrer, pel març, pel juny, per l'octubre, pel novembre i pel desembre; asma amb injeccions de cortisona; insomnis; fetge.

L'1 de febrer, sessió commemorativa [de] Valls [Taberner], a l'Arxiu; incident pel català amb governador [Antonio] Ibáñez Freire.

El 23 d'abril, imposició de la medalla de la Diputació, concedida l'any anterior.

Pel juny, entrada de [Pedro] Laín [Entralgo] a l'Acadèmia de la Història.

Treball per a la *Història dels catalans*; discurs sobre Valls [Taberner]; començo l'estudi del comte Guifré-Borrell i de la *Casa d'Abadal* [del] Pradell; inicio el pròleg sobre *el Cerimoniós* encarregat per Don Ramón [Menéndez Pidal] el juny.

Per l'agost, entrego els documents de Ripoll a mossèn [Miquel] Gros [i Pujol].

Redacto el treball sobre el *Migdia francès*.

Boda de Joan [d'Abadal i Guitart] el 5 de novembre; abans s'ha fet l'arreglo del pis i compra de mobles.

Pel desembre, es tanquen els tractes de venda i donació de terrenys de la Fura per a l'edifici de l'Institut [de Vic].

Acostumo a baixar a peu pel passeig de Gràcia; deixem d'anar al Liceu, com fèiem sempre.

Demanam al rei el secretariat per a [Jesús] Pabón; nomenament, a l'octubre.

Al Pradell, continuem les obres de sota la galeria, s'enllesteixen les corts de vaques; es fa el pòrtic entre la casa i el garatge Moliner; cobrim safreigs.

A la Moreta, es fa el pla de la vaqueria amb 130 caps.

El 15 d'octubre, cau Kraschew [Nikita Krushov, secretari general del Partit Comunista de la Unió Soviètica].

El 3 de juliol, tinc una entrevista amb el president de la Diputació i el 29 de desembre, l'Institut d'Estudis Catalans nomena la comissió gestora, [Joaquim] Carreras [i Artau], [Josep Maria de] Casacuberta [i Roger] i [Ramon] d'Abadal [i de Vinyals].

Excursions d'istiu a Vidrà, als colls de l'Espuga i la Creueta, a Greixa i l'Hospitalet.

Publico a Barcelona *Un gran comte de Barcelona pretèrit: Guifred Borrell, 879-911*.⁷⁷

A l'*Anuario de Estudios Medievales*, I, «La institució comtal carolíngia en la pre-Catalunya del segle IX».⁷⁸

Als *Annales du Midi*, 76, «A propos de la domination de la Maison comtale de Barcelone sur le midi français».⁷⁹

1965

Viatge a Madrid amb Remei [Guitart], del 19 al 24 d'abril, pels Coloquios Hispano-franceses: Lleida, Madrid (llegeixo comunicació, recepcions i banquet); Barcelona.

Excursió a Poblet, el 25 de maig.

Estada a Madrid amb Remei, del 2 al 26 de juny: Montsó, Barbastre, Osca, Saragossa, Madrid (cambra refrigerada, 413, tertúlies amb [Josep M.] Trias; fins a 36°). Acadèmia [de la Història]; Asland, [Comitè de] Ciències històriques; Barcelona.

Estada a Montserrat, del 5 a l'11 de juliol, presidència de la secció d'història del Congrés de litúrgia.

Estada al Pradell, del 2 d'agost al 29 de setembre; trastorn.

Faig llit pel gener, juliol dues vegades i per l'octubre. El 18 d'agost, al Pradell, ofec persistent; consulta Juncadella, Argemí, [Antoni] Vilaplana i Joan [d'Abadal i Guitart]; em llevo el 26; surto de casa el 30; el 12 de setembre, a missa; se m'inflen les cames.

El 30 de setembre neix la Marta [d'Abadal Caulet].

El 27 de juny, rebo carta de [Georges] Tessier demanant dades per a una proposta a l'Institut de França.

El 23 de juliol operen el P. Joan [d'Abadal i de Vinyals] de la pròstata.

77. «Un gran comte de Barcelona pretèrit: Guifred-Borrell, (897-911)» (1964), *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad de Barcelona*, V, Barcelona, p. 83-130. Una altra edició (1964) a «Miscellanea Barcinonesa», núm. 3, Barcelona, p. 49-90.

78. «La institució comtal carolíngia en la pre-Catalunya del segle IX» (1964), *Anuario de Estudios Medievales*, I, Barcelona, 1964, p. 29-75.

79. «A propos de la «domination» de la Maison comtale de Barcelone sur le Midi français» (1964), *Annales du Midi*, 76-68/69, Tolosa, p. 315-345.

La Conxita [d'Abadal i Guitart] promou repetits incidents.

Reunions amb [Josep M.] Casacuberta, [Joaquim] Carreres [i Artau], i sovint el P. [Miquel] Batllori per l'Estatut de l'Institut [d'Estudis Catalans], el 16, 24 i 30 de gener, el 5 i 13 de febrer, el 12, 17 i 24 de maig; pel juny, a Madrid, hi dono forma articulada; el 27 de gener, entrevista amb el president de la Diputació; el P. Batllori veié el ministre a la Primavera. Reunions de l'Institut [d'Estudis Catalans] el 19 de febrer, l'1 de març i el 17, encàrrec a Casacuberta, el 28 d'abril es nomena comissió. El 17 d'octubre i el 12 i 27 de novembre, reunions de la Comissió; sabotatge del projecte.

Pel febrer es despedeix Benita [Pujol]; el 9 de març, entra de secretària Roser Riera, que per sort es despedeix a l'istiu. El 21 d'octubre, entra [Jaume] Sobrequés [i Callicó].

Introducció del català a la missa.

Treball per la *Història dels catalans*, i en la confecció del *Cerimoniós*; llest *Història dels catalans*, fi de maig.

Preparo la comunicació pels *Coloquios* de Madrid.

Per l'agost deixo llest el *Cerimoniós*.

Redacto el pròleg de *Nadal-Giralt*.

Enllesteixo el segon capítol del *Domini carolingi*.

El 10 de març, es fereix Don Ramón Menéndez Pidal.

El 26 d'agost, mor Felipe Bertran Güell.

El 26 de novembre mor Josep M. Trias [de Bes i Giró].

Es tanca el Concili [Vaticà II], el 8 de desembre.

A finals d'any, es despedeix Paco i s'acaben les obres noves.

Es projecta l'aixecament de dues granges de pollastres.

1966

Estada al Pradell, del 13 de juliol al 10 d'octubre; els joves, fins el 1r d'octubre. La Conxita [d'Abadal i Guitart] es queda a Barcelona amb la Rosa, Joan [d'Abadal i Guitart] i els seus venen els dissabtes i els diumenges.

L'any ha estat particularment dolent per la meua salut; he fet llit pel gener, febrer, abril, maig, varis dies, agost, setembre, novembre molts dies; desembre, a partir del 5; sols pel març surto al terrat, a missa. Fora de casa i, pel juliol, al Pradell, petits passejos. Reactivació de focus antics: ofec, afonia, sordera, fetge, canyó, insomnis, desgana. A l'istiu comencem a assistir a la missa dels dissabtes al vespre.

La Conxita es posa impossible a la convivència; pel juny, reunió familiar. Passa l'estiu sola a casa a Barcelona. El 14 de setembre, li poso carta de deshauci de casa; el primer d'octubre, passa a residir a casa de Quimet [Joaquim d'Abadal i Guitart]; i pel desembre, ve un dia a dinar a casa.

Neix el net Alexandre, el 10 d'octubre.

Treballo en els capítols 2n i 3r del domini carolingi, també en l'índex, [Jaume] Sobrequés [i Callicó].

Dedico gairebé tot l'any a preparar i redactar el futur llibre *Els precedents a la història de Catalunya*.

El 15 d'octubre, lectura *Pau i Treva* al col·legi d'Advocats.

Pel març, rebo vistes de [Paul] d'Aebischer i de [Ramón] Carande.

M'excuso vora [Francisco Javier] Sánchez Cantón de la no-assistència a l'Acadèmia [de la Història, pel maig].

Pel juny, surt a *Destino* la meva dita sobre la Monarquia presentada per [Santiago] Nadal.

Vàries reunions, a casa, dels consellers reials, l'onze de juliol, amb [José María de Areilza, Conde de] Motrico; informe referèndum;

El 20 de gener, firmo testament; pel febrer venc les accions de Muller noves a Calderó; el 5 de setembre rebo, al Pradell, Colomer i Riera, de Manlleu per negociar la compra del jardí de Vic.

Al Pradell es construeix la granja; s'acorda [posar] el dipòsit d'aigua al solar de la Moreta.

Conflictes del servei dels joves, al Pradell.

El 27 de maig, visita dels [socis de l'Institut Agrícola de] de Sant Isidre al Pradell.

El 25 de gener [Philippe] Wolff a dinar a Barcelona.

El 4 de setembre mor la Sra. Torras.

El 21 d'octubre visito a [Fèlix] Millet [i Maristany].

Lectura dels capítols de [Jesús] Pabón sobre Cambó.

1965-1966-1967

Publicacions:

«La immigració francesa en el segle XVI i l'aparició de les "cases pairals" catalanes», pròleg a l'obra de [Jordi] Nadal i [Emili] Giralt sobre *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*.

En *Homenatge a Jaime Vicens Vives*: «La Monarquia en el Regne de Toledo».

Pròleg al volum XIV de la *Historia de España*, de Espasa Calpe, dirigida per R. Menéndez Pidal, *Pedro el Ceremonioso y los comienzos de la decadencia política en Cataluña*.

Entre els anys 1963 i 1966 van sortint plecs, «L'alta edat mitjana» i «La pre-Catalunya» en la *Història dels catalans*, dirigida per Ferran Soldevila, vols. I i II.

En *Estudios dedicados a A. Duran i Sanpere*, l'article «La família del primer comte barceloní, Bera».

Pròleg a l'*Obra dispersa, I. Catalunya ahir i avui*, de Jaume Vicens i Vives. A la «Biblioteca Selecta», 400, *Els precedents a la història de Catalunya*.

1967

Estada, amb Remei [Guitart] al Pradell, del 12 de juliol al 4 d'octubre.

Expedicions a Andorra, el 8-9 d'agost; a Montserrat, pel rei; el 17 d'agost; a Coronetes i Olot, el 2 d'octubre.

La Conxita [d'Abadal i Guitart], l'agost a casa dels Solers i la Montserrat [d'Abadal i Guitart], havia entrat a la Residència l'onze de gener.

Jo continuo al llit, fins el 14 de gener; llit de l'1 al 14 de febrer; pel març surto al terrat, i, el 18 d'abril, al carrer; a casa des del 4 de desembre del 66; llit pel juny dues vegades, pel setembre, per l'octubre, 8 dies, fins a finals d'any: asma, bronquitis.

Rebo el nomenament de corresponent de l'Institut de França, l'onze de gener.

Acabo la redacció dels *Precedents*, el 17 de gener.

Reemprenc l'elaboració del *Domini carolingi*,⁸⁰ *Roncesvalles*,⁸¹ *Adopcionisme*.⁸²

Redacto un article sobre Bera; treball sobre *Catalunya, Castella i Espanya*.⁸³

Edicions 62 em proposa, el 3 de maig, publicar l'*Obra dispersa*; Sobrequés [i Callicó] en tindrà cura; firma l'octubre.⁸⁴

80. «El dominio carolingio en la Marca peninsular hispánica, siglos IX y X» (1968), *Cuadernos de Historia*, II, Madrid, p. 33-49.

81. Possible referència al treball citat a 1955, nota 3, bé que es tracta d'un estudi publicat el 1956.

82. Sobre l'*Adopcionisme*, Abadal va publicar un estudi el 1949. Vegeu 1949, nota 22.

83. Vegeu 1962, nota 69.

84. *Dels visigots als catalans*. Edició a cura de Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ (1969). 2 vol. Barcelona, Edicions 62; segona edició (1974).

El 14 de maig, el P. Miquel Batllori em compromet un pròleg a [l'*Obra dispersa*] de Vicens i Vives, que elaboro durant l'istiu; surt el 25 de novembre.⁸⁵

El 27 de maig, concessió de la beca March a Sobrequés [i Callicó].

Treball sobre *Història de la Casa*, lectures Pabón.

Aparició dels *Precedents*,⁸⁶ el 7 de novembre, el 9, la festa.

Visites de [Philippe] Wolff, el 23 de gener; [Georges] Duby, [Jordi] Nadal, el 7 de març; [José María] de Areilza, el 19 de maig; [Xavier de] Muller, el 25 de setembre; [Luis G. de] Valdeavellano, el 7 de novembre; dinar amb l'abat de Montserrat [Cassià Maria Just i Riba], el 12 de desembre; erudits de Vic, dues vegades pel setembre.

Mor el llibreter Sala, el 25 de març; [mor] Pepe Valls, el 30 de novembre.

Visites de [Baltasar] Porcel, per a enquesta de *Serra d'Or*, el 19, 24, 27 i 29 d'abril, 18 i 26 de maig; surt el 19 de juliol.

Visita de l'escultor [Josep Maria] Subirachs, el 27 d'abril; poso varis dies, de finals de maig fins el 9 de juny; entrega el bust al Pradell, el 18 d'agost.

Article sobre Prat de la Riba, el 6 de juliol, a *Destino*. Article sobre Manifest de Palamós, el 19 de novembre. *Destino*, seguits de comentaris per [Manuel] Jiménez de Parga

El 7 de març, és venut el jardí de Vic a la Caixa de Pensions de Manlleu; el 6 de juliol, firmo testament; a l'Institut comença a funcionar la Granja Moreta; grans dèficits, secada imponent, no plou fins el 7 i 12 de setembre a 100 litres, anyada primera de grans pèrdues.

Pel juny, guerra dels 6 dies Israel-països aràbics.

Agencament del quarto de davant de Barcelona.

Nomenament de corresponent de la Sociedad de Geografía e Historia de Guatemala.

[Addenda sobre la casa del Pradell]

1923: Es fa el camí dret d'entrada a l'esplanada.

1931-32: [Es fa] el pas directe pel davant.

1925: S'aixeca el cos de ponent.

1920: [Pels] volts es fa cal Moliner.

1925-27: [Es fa] la paret nova de llevant i de l'església.

85. Vegeu *Publicacions*, 1965-1966-1967.

86. Vegeu *Publicacions*, 1965-1966-1967.

1929-30: Ramon baixa a baix.

1927-28: Ramon a dalt; es fa el jardí. Es cobreix de nou el pou. Jaume i el Carlí es fa la claveguera grossa i el travesser. Es fa el pou nou en 2 anys i la conducció.

1928-1929: es fa la Pineda.

RAMON D'ABADAL I ELS ORÍGENS HISTÒRICS DE CATALUNYA

Josep Maria SALRACH MARÈS
Institut d'Estudis Catalans

RESUM

Ramon d'Abadal és conegut sobretot pels llibres i articles que va escriure sobre la història dels segles IX i X, l'època dels orígens de Catalunya. De les obres d'Abadal, la que mostra millor els resultats de la seva recerca sobre aquest tema és *El primers comtes catalans*, editada el 1958 i reeditada moltes vegades. És un llibre d'història política, el seu gènere preferit. Abadal hi explica el pas del domini carolingi a la independència comtal, és a dir, els fonaments del principat feudal barceloní, que considera essencial en la formació de Catalunya.

PARAULES CLAU

Orígens de Catalunya, domini carolingi, independència comtal, comtes catalans, principat feudal barceloní.

Ramon d'Abadal and the historical origins of Catalonia

ABSTRACT

Ramon d'Abadal is best known for the books and articles he wrote on the history of the 9th and 10th centuries, the period of Catalonia's origins. Among Abadal's works, the one that best shows the results of his research into this subject is *El primers comtes catalans*, first published in 1958 and reprinted many times. It is a book of political history, his favorite genre. In this book, Abadal

explains the transition from Carolingian rule to county independence, in other words, the foundations of the feudal principality of Barcelona, which he considers essential in the formation of Catalonia.

KEYWORDS

Origins of Catalonia, Carolingian rule, county independence, Catalan counts, principality of Barcelona.

I. L'HISTORIADOR I LA SEVA OBRA

Des de 1910, quan recent llicenciat en dret, als vint-i-dos anys, donava a conèixer el seu primer article com a historiador, fins a l'any 1970, en què va morir, Abadal va publicar una seixantena llarga de treballs entre llibres i articles, la major part dedicats als segles VIII-XI i, amb més precisió, als segles IX i X.¹ És precisament fruit de la recerca d'Abadal que avui s'identifica aquesta època com la dels orígens de Catalunya, i ell n'és considerat l'historiador, pròpiament dit, en el sentit que és qui en va fer la lectura identificadora i creativa més completa.²

Vist des del present, semblaria que Abadal va partir d'una hipòtesi heretada, en part, de la historiografia anterior que deia que abans dels segles IX-X Catalunya no existia, i que després dels segles IX i X ja va començar a existir; per tant, la gestació es va haver de produir durant els segles IX i X. La feina de l'Abadal historiador hauria de ser, doncs, verificar la hipòtesi dels orígens abans de l'any 1000, i sobretot explicar com això es va esdevenir. Va ser el treball de tota una vida, en la qual l'historiador va saber combinar el deure de les activitats empresarials familiars amb la vocació per la recerca històrica. Una vocació que el va portar a treballar molt, i molt generosament. Altres no ho haurien

1. La bibliografia completa de Ramon d'Abadal a ABADAL (2003: CLXXV-CLXXXIV).

2. L'any 1988, amb motiu del centenari del naixement de Ramon d'Abadal, un grup d'historiadors convocats pel Departament de Cultura de Generalitat de Catalunya vam participar en un cicle de conferències que tenia per objectiu reflexionar sobre l'obra d'aquest historiador i patrici. Les conferències van ser aplegades en un volum editat: (MUNDÓ et al., 1989).

fet, i en això rau el mèrit primer.³ Abadal va buscar en arxius i biblioteques els documents anteriors a l'any 1000, els va llegir i estudiar; en va seleccionar les dades que va considerar més adients per a l'objectiu que s'havia proposat, i amb elles va donar forma a una interpretació dels orígens de Catalunya que és, al nostre entendre, el més important de la seva producció, des del punt de vista historiogràfic. Una interpretació complexa.

Efectivament, el model bastit per Abadal no és simple, tot al contrari. Com una pintura al fresc de gran format, és fet de molts elements i molt diversos. Uns han resistit més que altres el pas del temps. Potser ara, a cinquanta anys de distància, pagaria la pena de fer-ne el balanç en un congrés o quelcom semblant. Un balanç que hauria d'incloure també la tria o selecció d'elements per al diagnòstic, aspecte fonamental que ens portaria inevitablement a pensar i debatre històricament sobre el concepte de nació, sobre el procés de creació i el desenvolupament de les comunitats nacionals, sobre els elements identificadors del fet nacional i sobre la relació entre Estat i nació. L'Abadal historiador i polític catalanista, militant de la Lliga Regionalista, tenia sobre aquesta problemàtica les seves idees, que no va poder traduir en acció política, però que va donar a conèixer a través dels seus escrits d'historiador. En ells expressa també un tarannà conservador que, vinculat a la formació de jurista, el porta a observar amb especial atenció la conducta de l'autoritat, i la legalitat i legitimitat del poder, que posa en relació amb el manteniment de l'ordre, la pau i la justícia.⁴ Home de profundes conviccions religioses, va saber fer conviure en ell la racionalitat de l'historiador modern amb la fe i el sentiment del creient, perceptible en el respecte i admiració amb què tracta l'abat i bisbe Oliba en la monografia que li va dedicar i publicar el 1948.

Una mirada a l'interior d'algunes de les seves obres permetrà comprendre millor l'historiador i capir la importància de la seva recerca sobre els orígens de Catalunya. Treballava amb documents i amb un gran coneixement de la geo-

3. La història familiar dels Abadal ha estat escrita pel mateix Ramon D'ABADAL (1968), i actualitzada per Francesc Vilanova (MUNDÓ *et al.*, 1989: 91-122). La biografia més completa d'Abadal com a historiador és la de Francesc Vilanova (ABADAL, 2003: XI-CLXXIV).

4. El pensament polític d'Abadal, el seu catalanisme, la visió de les relacions Catalunya-Espanya i la concepció de la història, tal com es desprèn del seus escrits, es poden seguir perfectament en una obra pòstuma d'Abadal, que recull, de manera àmplia i amb molt bon criteri de selecció, el millor dels seus escrits sobre aquestes qüestions. L'edició i la introducció són obra de Francesc Vilanova (ABADAL, 2010). Nosaltres vam dedicar dos articles a comentar i presentar aspectes diversos d'aquest llibre i a ressaltar-ne l'interès (SALRACH, 2010).

grafia i els monuments dels país (monestirs, esglésies, castells). A la seva època, l'arqueologia medieval a casa nostra tot just naixia de la mà d'historiadors com Alberto del Castillo i el seu deixeble Manuel Riu, i de les aportacions dels historiadors de l'art.⁵ Abadal, doncs, acumulava proves documentals, que situava sobre el terreny,⁶ tantes com podia, i examinava la validesa de les escriptures per després establir conclusions amb fermesa. Home de lleis, aplicava sense concessions el mètode erudit: el fet ben establert, la paraula justa, la idea madurada.⁷ Va publicar alguns treballs sobre el segle VIII, però pocs. La migradesa de les fonts documentals d'aquest període el limitava, encara que les narratives franques i musulmanes el van ajudar, per exemple, a estudiar el pas de Septimània del domini got al franc a través de la invasió musulmana (Abadal, 1953), i per investigar l'expedició de Carlemany a Saragossa el 778 (Abadal, 1956). Per al segle IX ja va poder combinar les fonts narratives, també musulmanes i franques, amb les documentals, sobretot els preceptes carolingis per a Catalunya, i afegir-hi obres de teologia i erudició religiosa. Amb totes va poder bastir una lectura sobre el domini carolingi a Catalunya, que encara avui és la més completa que tenim. Respecte als inicis de l'establiment d'aquest domini, en temps de Carlemany, la batalla per a la incorporació de l'Església goda a l'Imperi, Abadal l'estudià magistralment en *La batalla del adopcionismo*, que és obra de referència, citada i molt valorada ahir i avui per tots els estudiosos de la cultura i la teologia de l'Europa carolíngia (Abadal, 1948). A continuació, la visió de l'estabilització d'aquest domini a Catalunya, Abadal la va expressar en un llarg article dedicat a Catalunya en temps de l'emperador Lluís el Piadós, en què reconstrueix la història política dels anys 814-840 (Abadal, 1954-1957). Avançada la dècada dels anys seixanta, i ajudat per Jaume Sobrequès, que llavors fou el seu secretari, Abadal aplegà aquests materials i donà forma al volum I, tom 1, de *Catalunya carolíngia*, que es publicà molts anys després de la seva mort. Aquest

5. Amb tot, Abadal va fer el discurs inaugural del Congrés arqueològic de França, celebrat a París el 1959 (ABADAL, 1959).

6. Així va poder escriure pàgines memorables sobre l'ocupació i repoblació de les comarques d'Osona i Bages, sobre els comtats de Pallars i Ribagorça, sobre el domini del monestir de Cuixà al Conflent, etc.

7. La formació de jurista és evident en tota la seva producció, però de manera especial en la dels primers anys (ABADAL, 1910, 1912, 1913). Manuel J. Peláez ha fet un estudi sobre l'etapa de formació d'Abadal com a jurista i la seva producció historiogràfica relacionada amb el dret: (PELÁEZ, 1994).

volum comprèn des de la invasió musulmana, l'any 711, fins a la mort de Lluís el Piadós l'any 840 (Abadal, 1986). A partir d'aquí comença un nou regnat, el de Carles el Calb (840-877), que per Abadal, com per als historiadors de l'època carolíngia en general, sobretot els francesos, no representa només la fi de l'Imperi carolíngi, sinó també l'inici del procés de dissociació política que portarà al naixement dels principats territorials en tot l'espai de l'Europa carolíngia.

2. ELS ORÍGENS DE LA DINASTIA NACIONAL

A aquest procés de feudalització política, fonamental en la història de Catalunya, Abadal hi dedica *Els primers comtes catalans*, un dels seus millors llibres, en què combina molt bé la síntesi amb la investigació (Abadal, 1958).⁸ Li va encarregar cap a la meitat dels cinquanta Jaume Vicens Vives per a la història de Catalunya que projectava com a obra col·lectiva, i a la qual posà el títol de «Biografies Catalanes». *Els primers comtes catalans* és, de fet, la història de la marxa dels comtes catalans cap a la sobirania. Per explicar-la, l'autor divideix el llibre en dues parts: la primera està dedicada als orígens de la dinastia nacional, i la segona a la conversió dels comtes en sobirans.

El llibre arrenca amb un capítol dedicat a desfer la teoria de l'historiador francès Josep Calmette sobre els orígens de Catalunya (Abadal, 1958: 3-11). Nascut a Perpinyà el 1873 i mort a Tolosa el 1952, Calmette «exercí, diu Abadal, una mena de dictadura sobre la primitiva història catalana» (Abadal, 1958: 3).⁹ D'aquesta dictadura en formava part l'afirmació que Catalunya vingué al món l'any 865 quan, segons Calmette, el rei Carles el Calb va separar els comtats catalans de Septimània, i els encomanà al marquès Bernat de Gòtia, tot dibuixant així els contorns de la Catalunya primitiva. Al mateix temps, l'arribada d'immigrants hispans, que es van barrejar als comtats amb els indígenes, va fer sorgir,

8. La primera edició d'*Els primers comtes catalans*, l'any 1958, porta el segell de l'editorial Teide, empresa fundada el 1942 per Frederic Rahola amb la col·laboració del seu cunyat Jaume Vicens Vives. L'obra va tenir molt èxit i se'n van fer successives reedicions, amb el segell de l'editorial Vicens-Vives, els anys 1961, 1965, 1980 i 1991. I encara l'any 2011 en va sortir una edició amb el segell de la Magrana, amb pròleg de l'autor d'aquest article.

9. Per a la biografia i producció historiogràfica de Calmette, consulteu l'article de F. Gelabert aparegut en el número d'*Annales du Midi* dedicat a la memòria d'aquest historiador rossellonès l'any 1953.

diu Calmette, en ple segle IX, una consciència nacional (Calmette, 1946). Abadal s'oposa a aquest plantejament, i diu que Carles el Calb no va dibuixar cap perfil geogràfic de la terra catalana, ni va separar els comtats catalans de Septimània, i afegeix que l'aparició d'una consciència nacional als volts del 865 és una fantasia (Abadal, 1958: 4).

Net el camí, Abadal posa la primera pedra de la seva teoria en assignar al comte Guifré el Pelós un paper primigeni, poc menys que fundacional, de la història catalana, en consonància simbòlica amb la llegenda de Guifré el Pelós que glossa, llegenda que al segle XII els monjos de Ripoll van incorporar com a pròleg o primer capítol a la versió primitiva de les *Gesta comitum Barcinonensium*.¹⁰ Guifré és tan important en la visió de l'historiador que Abadal li dedica nou dels deu capítols de la primera part del llibre. Primer porta la mirada cap endins, a la recerca dels orígens familiars de Guifré. L'avi patern seria, segons Abadal, el comte Beló de Carcassona, del temps de Carlemany, i el pare, el comte Sunifred de Cerdanya i Urgell, una genealogia que avui sembla encara la més probable (Abadal, 1958: 13-27). Després, seguint amb la mirada cap endins, Abadal examina la història del comte Salomó, *natione gallicum*, en qui Guifré, segons la llegenda, hauria venjat la mort del pare, com a pas necessari per al retorn del llinatge al poder comtal (Abadal, 1958: 29-40). Passa després a l'arribada de Guifré i els seus germans al govern dels comtats per voluntat de Carles II i Lluís II de França, cosa que l'obliga ja a parlar de les dificultats polítiques dels carolingis en aquells moments de la segona meitat del segle IX (Abadal, 1958: 41-72). L'ocupació i repoblació de la Catalunya central i les fundacions monàstiques (Ripoll i Sant Joan sobretot) clouen aquesta mirada cap endins del temps de Guifré (Abadal, 1958: 73-150). A partir d'aquí, la visió de l'historiador es dilata i s'obre cap enfora per tal d'observar el que passa a França, al regne franc occidental, i a al-Andalus, la Hispània sarraïna, diu Abadal, i com incideix en la història dels comtats a través de les relacions amicals i hostils que s'estableixen. Punts forts d'aquesta part són el trencament temporal de la legitimitat dinàstica a França amb l'elecció com a rei del comte de París, Odó, un noble; els conflictes interns de l'Església catalana en els quals s'ensuma ja una voluntat d'independència o de separació de l'obediència al metropolità de Narbona (Abadal, 1958: 151-171). L'estudi de les relacions amb la Hispània sarraïna, que Abadal contempla en la llarga durada, tot el segle IX, i

10. Per a la lectura de la versió primitiva de les *Gesta comitum* amb la llegenda de Guifré el Pelós, i l'estudi corresponent, vegeu CINGOLANI (2012: 20-58, i 119-123/160).

que, al seu entendre, van ser en el temps més amicals que hostils, es van enterbolir a finals del segle IX, en temps de Guifré el Pelós, a causa de l'avanç de les fronteres comtals a la Catalunya central. La primera part del llibre es clou amb la topada amb els musulmans de Lleida que va costar la vida al comte (Abadal, 1958: 173-203).¹¹

3. LA HISTORIOGRAFIA DE LA INDEPENDÈNCIA

La segona part del llibre porta un títol més que significatiu, aclaridor: «La marxa a la sobirania». En els set capítols que la componen, Abadal basteix el més essencial del seu model d'assoliment de la sobirania comtal, que es caracteritza per ser un procés llarg, evolutiu, de contorns temporals indefinits, en què l'accident hi juga més que la voluntat. En el primer capítol hi ha l'estat de la qüestió, és a dir, l'explicació que des de l'alta edat mitjana, amb la llegenda de Guifré el Pelós, els historiadors han donat de la separació dels comtats catalans del regne franc. Ras i curt: la independència comtal. La llegenda explica la sobirania comtal com a fruit d'un acte jurídic: una donació plena del rei carolingi a Guifré, que així seria el primer comte català independent (ABADAL, 1958: 208-209). Aquesta idea d'un traspàs de sobirania fet pels reis als comtes mitjançant un títol de dret va tenir èxit en cròniques, textos de legistes i obres d'historiadors.

Es troba ja en el segle XIV a la *Crònica de Sant Joan de la Penya*, que va fer redactar Pere el Cerimoniós; el XV a l'obra de Pere Tomich *Les històries e conquestes dels reis de Aragó e comtes de Barcelona* (Tomich, 1886: 97-98),¹² i en el segle XVI als *Comentaris* de Jaume Marquilles sobre els *Usatges de Barcelona*

11. Pel que fa a les relacions dels comtats catalans amb al-Andalus, en general, i en el referent a la mort del comte Guifré el Pelós arran d'un enfrontament amb Llop ibn Muhammad el Kasi, senyor de Lleida, en concret, Abadal declara seguir Josep M. Millàs i Vallicrosa. El 1922 Millàs havia publicat un article sobre el tema, i preparà després l'edició d'un recull de textos d'historiadors àrabs referents a la Catalunya carolíngia, que la guerra de 1936-1939 i la persecució després de la llengua catalana pel franquisme van bloquejar. Abadal, però, va poder consultar i citar els plecs de proves d'aquesta edició, que es va publicar el 1987.

12. Tomich considera que Guifré va rebre el comtat de Barcelona, identificat, de fet, amb Catalunya, de mans del rei franc en feu, i que després d'haver-lo alliberat dels invasors musulmans, el va rebre en franc alou.

(Marquilles, 1505: n. 47, f. 12).¹³ Com explica Abadal, la versió recollida a les *Gesta* sobre el traspàs de sobirania era tan clara i concloent que, a més de seguir-la juristes i historiadors, prengué caràcter oficial en ésser inserida en l'epítom de la genealogia dels comtes de Barcelona que precedeix les compilacions legals de les *Constitucions* de Catalunya (*Constitucions*, 1704).

Havent observat a l'Arxiu Reial de Barcelona que els documents dels segles x i xi estan datats pels regnats dels reis de França, en el segle xvi l'arxiver i historiador Pere Miquel Carbonell va interpretar de manera diferent la versió de la llegenda de Guifré. Com observa Abadal, «va ser el primer a negar que el comte Guifré hagués obtingut l'al·lodialitat o independència dels seus comtats» (Abadal, 1958: 211). A parer de Carbonell, el rei Carles el Calb va donar a Guifré el comtat amb caràcter de «feu honorat», una categoria jurídica que es va inventar i que li servia per indicar l'excepcionalitat d'aquella infeudació feta a perpetuïtat, però no equivalent a l'al·lodialitat o a la independència (Carbonell, 1546: f. 47). L'historiador Jeroni Pujades, que escriví la seva obra cap al 1620, adoptà la fórmula del feu honorat de Carbonell, i defensà que la independència fou una qüestió de fet, que es concretà el segle xi, en temps de Ramon Berenguer I, i adquirí rang jurídic el segle xiii pel Tractat de Corbeil (Pujades, 1830: 308-319).

Com diu Abadal, la qüestió estava ben encarrilada, però el segle xix l'historiador i arxiver Pròsper de Bofarull va trobar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó un document de l'any 961 de venda d'unes terres de la Plana de Vic feta pel comte Borrell que justifica la propietat dels béns que venia en un precepte del rei dels francs, el gloriosíssim Carles, de donació de tots els béns fiscals i erms als seus avantpassats.¹⁴ Com assenyala Abadal, Bofarull no va fer distinció entre béns fiscals i sobirania, ni es va preguntar si els béns fiscals eren de tots els comtats o només del comtat d'Osona guanyat en temps de Guifré, va donar per suposat que el rei era Carles el Calb i va concloure que aquest document demostrava que aquest monarca havia donat la independència a Guifré el Pelós (Bofarull, 1836: I, 13). Abadal demostra en poques ratlles —no li'n calen més— que l'afirmació

13. Marquilles reproduceix, en el comentari a l'usatge *Cum dominus*, l'argument de la llegenda de la promesa del rei al comte en el sentit que obtindria el comtat en alou si el defensava del domini sarraí, com així fou.

14. És un document de l'any 961 que ha estat editat per F. UDINA (1951: doc. 159) i R. ORDEIG (1999: doc. 893).

de Bofarull es basava en una interpretació i datació equivocades del precepte (Abadal, 1958: 212-213).¹⁵

Posteriorment, però dins del segle XIX, Víctor Balaguer va seguir, diu Abadal, el parer de Pròsper de Bofarull (Balaguer, 1885: 377-396), i també Balari Jovany, encara que, per un camí diferent, va arribar a la mateixa conclusió: Carles el Calb havia traspasat la sobirania a Guifré (Abadal, 1958: 214-215). Balari es basava en el mateix document del 961 en què es fonamentava Bofarull, però discrepava de la identificació que aquest feia de fisc i sobirania. Per Balari, els béns del fisc eren patrimonials i els monarques en disposaven com si fossin béns privats. En canvi, els erms els posseïen per la seva condició de sobirans; per tant, en cedir-los el rei Carles per precepte al comte Guifré, li havia traspasat amb ells la sobirania (Balari, 1899: 335-350).

Si Pròsper de Bofarull, Víctor Balaguer i Josep Balari entenien que la independència comtal s'havia assolit com a fruit d'un acte jurídic protagonitzat per la monarquia, la majoria dels historiadors del segle XIX es van arrencar amb la tesi de la independència de fet, defensada per Pujades el segle XVII. Abadal en fa el seguiment (Abadal, 1958: 213-214), començant pel montpellerí J. Tastu, que posa la visual en la llunyania i aïllament dels marquesos de Barcelona a l'altra banda del Pirineu, i en l'hereditat de la dignitat comtal com una manifestació de la debilitació del poder reial i explicació evolutiva de la sobirania comtal (Tastu, 1851: 13). Tres anys després, Andreu Avel·lí Pi i Arimon aprofundia en la mateixa línia, donant-li la forma que es pot considerar definitiva: partia de la transformació hereditària del càrrec comtal com a punt d'arrencada d'un procés que culminà amb l'extinció de la dinastia carolíngia (987) i l'entronització dels Capets. La prova final seria la carta d'Hug Capet a Borrell per reclamar-li la fidelitat i la negativa d'aquest, que més aviat degué ser una no-resposta. Per Pi i Arimon, el fet que després de Borrell es continuessin datant els documents pels anys de regnat dels reis de França i que no fos fins al Tractat de Corbeil (1258) que aquests reis van renunciar als drets que, com a successors dels carolingis, creien tenir sobre Catalunya, no té cap valor (Pi i Arimon, 1854: 45-50). Després, ja en aquesta línia, van seguir Antoni de Bofarull (1876), J. Narcís Roca (1877), Antoni Aulèstia (1887), Joaquim Rubió i Ors (1887) i Jean-Auguste Brutails (1891). Com explica Abadal, Rubió i Ors va fer una completa síntesi

15. Es tracta d'un precepte perdut que Abadal data de 898-911, en temps del comte Guifré Borrell, concedit pel rei Carles IV, el Simple (ABADAL, 2007: 375-377).

històrica de la polèmica, i va defensar la idea de l'origen de fet de la independència ja en època de Guifré el Pelós, restant importància als indicis de subjecció en documents posteriors, que considerà merament formularis (Abadal, 1958: 214). Finalment, el 1901, Joseph Calmette publicà unes *Notes sur Wifred le Velu* en les quals explicà que el suposat precepte de Carles el Calb al comte Guifré no podia ser altra cosa que un diploma de donació de béns fiscals o erms com centenars d'altres dels reis carolingis als seu fidels. I és que la concessió de sobirania pel rei a un vassall en ple segle IX és inimaginable, conclou Abadal glossant Calmette. Després, ja en ple segle XX, Antoni Rovira i Virgili (1924, III: 207-213) i Ferran Soldevila (1934, I: 56-57) mantindrien aquesta posició.

4. EL MODEL D'ABADAL

Després de fer aquest seguiment historiogràfic sobre els orígens de la independència comtal, i abans de fer la seva personal aportació, Abadal conclou: «La teoria d'una obtenció originària de la sobirania per un títol de dret quedava definitivament enterrada. Sabíem tots que la independència dels comtats catalans sols fou aconseguida evolutivament, al llarg de diverses generacions, i com a resultat d'una sèrie de fets que determinaren la progressiva desintegració del poder franc per un cantó i el correlatiu afermament del domini comtal per l'altre» (Abadal, 1958: 216).

És precisament l'exposició documentada dels fets d'aquest doble i oposat procés d'afebliment (de la monarquia) i enfortiment (dels comtes), amb l'anàlisi i el raonament consegüents, la gran aportació d'Abadal a la història de la independència comtal. Amb ell, acabat el debat, la interpretació culmina i assoleix la forma definitiva d'un model. Per posar-ne la primera pedra, l'historiador explica les característiques del domini franc, mostrant-ne l'acceptació per part dels potents locals, i avança les hipòtesis sobre les causes de la marxa a la sobirania, que no seria fruit d'un sentiment nacional català, aleshores inexistent, ni d'una voluntat política d'afirmació de l'herència visigoda, una mena de nacionalisme visigot, sinó de la «desintegració general del regne franc» (Abadal, 1958: 219-231). Abadal ho diu molt clarament: «La sobirania comtal nasqué de l'horror al buit polític: la debilitació i anul·lació del poder reial portà el correlatiu afermament i supremacia del poder comtal» (Abadal, 1958: 230). Establerta així la premissa en el capítol segon de la segona part, en els cinc capítols restants es desgrana

el doble procés d'afebliment carolingi i afermament comtal. Abadal comença amb el canvi de conjuntura política en temps de Guifré el Pelós, que explica el fet decisiu de la successió hereditària en la dignitat comtal; segueix amb la represa momentània del poder reial franc, i la seva presència encara a Catalunya a través dels preceptes carolingis concedits a jerarques civils i eclesiàstics del país; passa a analitzar amb detall el que en podríem dir presa de consciència de la situació política per part dels comtes catalans, que s'allunyen de França, en el sentit que no viatgen a la cort carolíngia, i en canvi estableixen contactes polítics amb la cort pontifícia, a Roma, buscant la independència eclesiàstica, i amb l'andalusina, a Còrdova, buscant assegurar la pau (Abadal, 1958: 233-322). El llibre acaba amb l'assalt d'al-Mansur a Barcelona, l'estiu del 985, que mostra la inutilitat de confiar en la pau amb el califa i en el poder d'un rei francès, carolingi o capet, incapaç de protegir els comtats, i a contracop obliga el comte de Barcelona a assumir plenament el seu paper sobirà. Va començar llavors, diu Abadal, la independència de fet, una independència, gosaríem dir, més trobada que buscada. La de dret no arribaria fins al Tractat de Corbeil de 1285, matís de jurista (Abadal, 1958: 327-342).

La pregunta és si aquest model que es desgrana a *Els primers comtes catalans* és explicatiu dels orígens de Catalunya. La resposta que el mateix Abadal ens dona és que només ho és parcialment: «En el present llibre sols anem a ocupar-nos d'un aspecte parcial de la formació de Catalunya, l'aspecte polític, i encara limitant-lo a un curt període de temps que no arriba a dos-cents anys; el temps que fou necessari perquè la terra que després serà catalana passi de la sobirania i del govern francs al govern i la sobirania d'autoritats indígenes» (Abadal, 1958: 5). El que l'historiador ens explica en el llibre és la fase inicial de construcció del principat territorial o feudal català, conegut com a principat de Barcelona, per la identitat dels comtes que el van encapçalar. Abadal tenia les seves raons per a aquest enfocament polític dels orígens. Ell creia, i ho raona en la introducció al seu estudi sobre Pere el Cerimoniós, que la història la fan els dirigents, mentre que el poble, la massa, segueix els grans homes, i per això dedica tanta atenció a comtes, bisbes i abats: a Guifré el Pelós i al comte Borrell, per exemple (Abadal, 1972: 9-10). La massa pagesa, els treballadors de l'època, no té més protagonisme en el llibre que el poblament de la Catalunya central, que no és poc (Abadal, 1958: 73-111). S'hi refereix amb aquestes paraules: «Cal distingir encara una tercera categoria d'aprisionadors més humils: els que aprisionen una terra per treballar-la personalment i pel seu comte; aquests un cop l'han ocupada, no la

tenen com a benefici de ningú, en són jurídicament “quasi-propietaris” (l’aprisió, jurídicament no és la plena propietat, però és més que la possessió), pràcticament propietaris; aquests poden vendre lliurement el lot aprisionat, no en deuen serveis a ningú... Aquesta mena d’aprisionadors directes són molt nombrosos, són els que han donat lloc amb les seves transaccions a bona part de la gran massa dels documents que de la primera meitat del segle x s’han conservat en els arxius de Sant Joan (avui al de la Corona d’Aragó) i de la catedral de Vic» (Abadal, 1958: 102).

5. BALANÇ

En el fons del plantejament d’Abadal sobre la independència comtal, que es comú a tota la tradició historiogràfica catalana fins al seu temps, hi ha una qüestió fonamental, racional, que concerneix directament als orígens de Catalunya. Una qüestió que es resumeix en una pregunta: què va ser primer, l’Estat o la nació? Entenguis: què va ser primer en el temps, el principat independent, o el poble, la comunitat nacional, identificada pels de fora i interioritzada pels de dins? Abadal ho té clar, primer va ser la forma política i després, molt després, el sentiment nacional. Va escriure el llibre precisament per tocar de peus a terra i demostrar que els comtes no es van fer independents moguts per cap sentiment nacional. Tot va passar a l’inrevés: «L’esperit nacional, diu, el sentit d’unitat, és formaren lentament com una derivació de la vida política independent del país. La independència no fou l’efecte d’aquell esperit, en fou la causa» (Abadal, 1958: XIV).

Abadal no explica, doncs, els orígens de Catalunya com a pàtria i comunitat, continent i contingut, però sí que explica com es van posar els fonaments de l’edifici polític que en va ser condició necessària. Ho diu ell mateix: «La formació de Catalunya, la seva gestació, fou molt llarga, i ningú no podrà dir mai quan n’advingué el naixement, perquè les nacions no neixen com els homes en uns minuts, sinó en uns parts perllongats i indefinits» (Abadal, 1958: 5). És per aquesta racionalitat i honestat, a més del cabdal erudit de les seves obres, que avui, cinquanta anys després del seu traspàs, recordem i homenatgem l’historiador Ramon d’Abadal.

BIBLIOGRAFIA

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d' [en col·laboració amb J. Rubió i Balaguer] (1910). «Notes sobre la formació de les *Compilacions de Constitucions i altres Drets de Catalunya*, i de *Capítols de Corts* referents al General». A: *Estudis Universitaris Catalans*, IV. Barcelona, p. 409-445.
- (1912-1913). «Les “Partidas” a Catalunya durant l’Edat Mitjana». A: *Estudis Universitaris Catalans*. Barcelona, 1912, p. 13-37 i 159-180; i 1913, VII, p. 118-162. [Edició en separata: 1914. Barcelona: Massó, Casas & Cía.].
- [en col·laboració amb F. Valls-Taberner] (1913). «Introducció». A: *Textos de dret Català. I. Usatges de Barcelona*. Barcelona: Diputació Provincial.
- (1949). *La batalla del adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda*. «Discurso leído en la recepción pública de [...] en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona el día 18 de diciembre de 1949. Contestación del Académico numerario Doctor D. José M.ª Millás Vallicrosa». Barcelona.
- (1953). «El paso de Septimania del dominio godo al franco a través de la invasión sarracena (7320-768)». *Cuadernos de Historia de España*, XIX, Buenos Aires, p. 5-54.
- (1956). «La expedición de Carlomagno a Zaragoza: el hecho histórico, su carácter y su significación». A: *Coloquios de Roncesvalles. Agosto de 1955*. Saragossa-Pamplona: Diputación Foral de Navarra - Institución Príncipe de Viana, p. 39-71.
- (1954-1957). «La Catalogne sous l’empire de Louis le Pieux». A: *Études Roussillonaises*. Perpinyà. IV-3 (1954-1955), p. 239-272; V-1 (1956), p. 31-50; V-2 (1956), p. 147-177; VI-1/2 (1957-[1958]), p. 67-95.
- (1958). *Els primers comtes catalans*. Barcelona: Teide.
- (1959). «Discurso inaugural». A: *Séance d’ouverture. Congrès archéologique de France. CXVII^e session*. París: Société Française d’Archéologie, p. 229-231.
- (1968). «El passat de la Casa Abadal del Pradell». A: *La Casa Abadal del Pradell*. «Opuscle que amb motiu der les bodes d’or dels nostres pares Ramon d’Abadal i M. del Remei Guitart els dediquen els seus fills. Barcelona, el 10 de juny de 1968», p. 11-39.
- (1972). *Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.

- (1986). *Catalunya carolíngia*. Volum I: *El domini carolíngi a Catalunya*. Primera part. Edició a cura de Jaume Sobrequès. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (2003). *Labat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*. Edició de Francesc Vilanova Vila-Abadal. Mutilva Baja: Uργοiti Editores S.L.
- (2007). *Catalunya carolíngia. II. Els diplomes carolíngis a Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. La primera edició és de 1926-1952.
- (2010). *Les lliçons de la història. Reflexions sobre Espanya, Castella, Catalunya*. Edició i introducció a cura de Francesc Vilanova. Barcelona: La Magrana.
- AULÈSTIA I PIJOAN, Antoni (1887-1889). *Història de Catalunya*. 2 vol. Barcelona: La Renaixensa.
- BALAGUER, Víctor (1885). *Historia de Cataluña*. I, Madrid: Tello.
- BALARI JOVANY, José (1899). *Orígenes históricos de Cataluña*. Barcelona: Establecimiento Tipográfico de Hijos de Jaime Jepús.
- BOFARULL, Antonio de (1876). *Historia crítica, civil y eclesiástica de Cataluña*. II. Barcelona: J. Aleu y Fugarull.
- BOFARULL Y MASCARÓ, Próspero (1836). *Los condes de Barcelona vindicados, y cronología y genealogía de los reyes de España considerados como soberanos independientes de su Marca*. 2 vol. Barcelona: Imprenta de J. Oliveras y Monmany.
- BOTET Y SISÓ, Joaquín (1890). *Condado de Gerona. Los condes beneficiarios*. Girona: Imprenta y Librería de Paciano Torres.
- BRUTAILS, Jean-Auguste (1891). *Étude sur la condition des populations rurales en Roussillon au Moyen Age*. París: Imprimerie nationale.
- CALMETTE, Joseph (1901). «Notes sur Wilfred le Velu». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, Madrid, V, p. 442-451.
- «Origines légendaires et historiques de la Catalogne». A: CALMETTE, Joseph (1946). *Études Médiévales*. Toulouse, p. 142-156.
- CARBONELL, Pere Miquel (1546). *Chròniques de Espanya fins ací no divulgades, que tracta dels nobles e invictíssim reys dels gots y gestes de aquells e fets dels comtes de Barcelona e reys de Aragó*. Barcelona: Ambrós.
- CINGOLANI, Stefano Maria (2012). *Les Gesta Comitum Barchinonensium (versió primitiva), la Brevis Historia i altres textos de Ripoll*. València: Universitat de València.
- Constitucions y altres drets de Cathalunya, compilats en virtut del Capítol de Cort LXXXII, de les Corts per la S.C. y R. Majestat del rey Don Philip IV nostre*

- senyor celebradas en la ciutat de Barcelona any MDCCII* (1704). Barcelona: En Casa de Joan Pau Martí y Joseph Llopis Estampers.
- GELABERT, François (1953). «Joseph Calmette, sa vie, sa oeuvre». *Annales du Midi*, 65-23, p. 241-254.
- MARQUILLES, Jacobus (1505). *Comentaria Jacobi Marquilles super Usaticis Barchinonae*. Barcelona: J. Luschner.
- MILLÀS VALLICROSA, Josep M. (1987). *Textos d'historiadors àrabs referents a la Catalunya carolíngia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1922). «Els textos d'historiadors musulmans referents a la Catalunya carolíngia». *Quaderns d'Estudi*, Barcelona, XIV, p. 125-161.
- MUNDÓ, Manuel; PLADEVALL, Antoni; FONT I RIUS, Josep Maria; VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc; SALRACH, Josep Maria, i BARRAL, Xavier (1989). *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- ORDEIG I MATA, Ramon (1999). *Catalunya carolíngia. IV. Els comtats d'Osona i Manresa*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PELÁEZ, Manuel J. (1994). «Ramon d'Abadal i de Vinyals y la historia del derecho catalán y francés: primera etapa de formación y producción científica (1904-1914)». *Estudis Universitaris Catalans*. Volum XXX. Estudis d'història oferts a Ramon d'Abadal i de Vinyals en el centenari del seu naixement. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, p. 209-218.
- PI Y ARIMÓN, Andrés Avelino (1854). *Barcelona antigua y moderna, o descripción e historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*. I. Barcelona: Verdaguer.
- PUJADES, Gerónimo (1830). *Crónica universal del Principado de Cataluña escrita a principios del siglo XVII*. Tom VI. Barcelona: Impremta de José Torner.
- ROCA, J. Narcís (1877). «Wifredo lo Pilós». *La Renaixensa. Revista Catalana*, VII, núm. 5-11.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni (1924). *Història nacional de Catalunya*. III. Barcelona: Edicions Pàtria.
- RUBIÓ Y ORS, Joaquín (1887). «Consideraciones histórico-críticas acerca del origen de la independencia del condado catalán». *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, IV, p. 563-639.
- SALRACH, Josep M. (2010a). «Ramon d'Abadal i l'encaix de Catalunya a Espanya». *L'Avenç*, núm. 358, p. 58-61.

- (2010*b*). «Abadal, la història com a pedagogia». *Serra d'Or*, núm. 610, p. 74-75.
- SOLDEVILA, Ferran (1934). *Història de Catalunya*. I. Barcelona: Editorial Alpha.
- TASTU, P. (1851). *Notes sur l'origine des comtes héréditaires de Barcelone et d'Emporias-Roussillon*. Montpellier.
- TOMICH, Pere (1886). *Les històries e conquestes dels reys de Aragó e comtes de Barcelona*. Barcelona: La Renaixensa.
- UDINA MARTORELL, Federico (1951). *El Archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X. Estudio crítico de sus fondos*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

LA CATALUNYA CAROLÍNGIA

Gaspar FELIU
Institut d'Estudis Catalans

RESUM

1. La *Catalunya carolíngia*, un projecte centenari. 2. Ramon d'Abadal, el pare del projecte. 3. Els primers volums. 4. La *Catalunya carolíngia* després d'Abadal. 4.1. Els anys difícils. 4.2. L'empenta dels anys noranta. 4.3. L'esprint final. 4.4. La feina que queda. 5. Uns mots de cloenda.

PARAULES CLAU

Catalunya carolíngia, Ramon d'Abadal.

Carolingian Catalonia

ABSTRACT

1. The Carolingian Catalonia, a centennial project. 2. Ramon d'Abadal, the father of the project. 3. The first volumes. 4. Carolingian Catalonia after Abadal. 4.1. The difficult years. 4.2. The push of the nineties. 4.3. The final sprint. 4.4. The work that remains. 5. A few closing words.

KEYWORDS

Carolingian Catalonia, Ramon d'Abadal.

I. LA CATALUNYA CAROLÍNGIA, UN PROJECTE CENTENARI

Com és prou sabut, en l'origen de la *Catalunya carolíngia* hi ha la iniciativa de Ramon d'Abadal d'editar tots els documents dels comtats catalans fins a l'any 1000, projecte que va ser assumit com a programa per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1920, després que fos aprovat per la Secció Històrico-Arqueològica. És, per tant, un programa centenari, o més que centenari si tenim en compte que Abadal havia començat a aplegar materials durant la seva estada a París gràcies a una beca de la Junta de Ampliación de Estudios: de novembre de 1911 a juliol de 1912 va freqüentar l'École de droit, l'École des hauts études i sobretot l'École des chartes, i aprofità per a recollir documentació sobre les fonts legislatives i documentals relatives a la dominació dels reis francs a Catalunya, en especial en la col·lecció «Baluze», de la Biblioteca Nacional de França. Però Abadal s'adonà que era important incorporar Catalunya a l'ambient frenètic de publicació de documents carolíngis d'aquells anys,¹ de manera que aviat substituï el projecte inicial per una proposta més ambiciosa: la publicació de tot el corpus documental català anterior a l'any 1000, una comesa llarga i difícil en sí mateixa, que contingències personals, polítiques i econòmiques han allargat durant un segle i que ara en Josep M. Salrach i jo mateix tenim l'honor, tan gran com immerescut, de fer arribar a port: amb la publicació del volum vuitè corresponent als comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga, que apareixerà aquest mateix any, s'haurà completat el projecte inicial.²

2. RAMON D'ABADAL, EL PARE DEL PROJECTE

La meva comesa és ara explicar ràpidament dues coses: com i gràcies a qui ha estat possible dur a terme el projecte i per què ha estat tant lent i difícil. És evident que les limitacions d'espai obliguen a deixar de banda moltes coses. Per

1. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1926-1950 i 1952), *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *Catalunya carolíngia*, vol. II, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica II), p. XXXII-XXXVI. Reedició facsímil, 2007.

2. Ramon ORDEIG I MATA [cur.] (2019), *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (fundador); Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH [dir.], *Catalunya carolíngia*, vol. VIII, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica...).

començar, només em referiré a la persona i a la resta de l'obra de Ramon d'Abadal en aquells aspectes imprescindibles per a entendre l'evolució i els problemes de la *Catalunya carolíngia*.³ No puc, però, deixar d'indicar que fins a la Guerra Civil, Abadal fou un erudit que treballà intensament en la *Catalunya carolíngia*, en especial en el volum II, que després d'unes primeres obres sobre fonts i temes d'història del dret⁴ desaparegué del panorama historiogràfic, absorbit per l'administració del patrimoni familiar i per la política: de 1913 a 1947 només publicà un article de tema històric i encara ho feu en una revista religiosa.⁵ De fet, Abadal, com a historiador, va ser obra de la postguerra, del franquisme, de la necessitat de salvar la societat, el país, oposant a la dictadura la cultura, de manera que gairebé m'atreviria a dir que la història, que fins a la guerra havia estat

3. Sobre la persona i l'obra de Ramon d'Abadal, els treballs més importants són els següents: Manuel MUNDÓ (1989), «Ramon d'Abadal i la Història de l'Església catalana», a Manuel MUNDÓ *et al.*, *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura; Josep Maria FONT I RIUS, «Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador i patrici català», a MUNDÓ *et al.* (1989); Antoni PLADEVALL, «Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador i vigatà», a MUNDÓ *et al.* (1989); Josep M. SALRACH, «Ramon d'Abadal, historiador dels orígens de Catalunya», a MUNDÓ *et al.* (1989); Manuel J. PELÁEZ, «Ramon d'Abadal i de Vinyals y la historia del derecho catalán y francés: primera etapa de formación y producción científica (1904-1914)», a Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ; Sebastià RIERA I VIADER [ed.] (1994), *Miscel·lània Ramon d'Abadal. Estudis d'Història oferts a Ramon d'Abadal i de Vinyals en el centenari del seu naixement*. Barcelona, Curial; Francesc VILANOVA I VILA-ABADAL (1996), *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1970)*. Lleida, Pagès editors; Anscari Manuel MUNDÓ (2000), «Introducció» a ABADAL (1926-1950) (reedició facsímil 2000), i Gaspar FELIU (2011), «Ramon d'Abadal: la tenacitat en el treball de base», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 22, p. 157-183.

4. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS; JORDI RUBIÓ I BALAGUER (1910), «Notes sobre la formació de les Compilacions de "Constitucions i altres drets de Catalunya" i de "Capítols de Corts referents al General"», *Estudis Universitaris Catalans*, IV, p. 409-445, reeditat a RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (ed. a cura de Jaume Sobrequés i Callicó, 1970), *Dels visigots al catalans*, vol. II: *La formació de la Catalunya independent*, Barcelona, Edicions 62, p. 381-403; RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1912), «Les "Partidas" a Catalunya durant l'Edat Mitjana», *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VI, p. 118-162, reeditat a ABADAL (1970), p. 375-379; RAMON D'ABADAL I DE VINYALS; Ferran VALLS-TABERNER (1913), *Textos de dret català. I. Usatges de Barcelona*, Barcelona, Diputació Provincial,

5. ABADAL (1926-1950 i 1952); i RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1927), «El pseudo-arquebisbe de Tarragona Cesari i les preteses butlles de Santa Cecília», *La Paraula Cristiana*, VI: 34, reeditat amb el títol «L'abat Cesari, fundador de Santa Cecília de Montserrat i pretès arquebisbe de Tarragona. La falsa butlla de Santa Cecília», a ABADAL (1970), p. 25-55.

una afecció, després de 1939 es convertí per a Abadal en el substitut de la tasca política, que durant anys tingué pràcticament vetada.

Això explica també en part el fat de la *Catalunya carolíngia*; com deia molt bé Rubió i Balaguer,⁶ Ramon d'Abadal irrompé en el panorama historiogràfic català l'any 1948 amb l'abat Oliba⁷ seguit l'any següent per la batalla de l'adopcionisme⁸ i l'altre any per la primera part del volum II de la *Catalunya carolíngia*,⁹ seguit de prop per la segona part (1952) i pel volum III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*.¹⁰ Amb aquesta trilogia quedava rubricada la figura d'Abadal com a historiador de primera fila, posició que reblà amb *Els primers comtes catalans*, un encàrrec que li va fer Jaume Vicens Vives entorn el 1950 com a primer volum de la col·lecció «Biografies Catalanes»; el llibre, aparegut el 1958,¹¹ va ser un gran èxit i va obtenir la «lletre d'or», el premi al millor llibre de l'any. L'èxit d'*Els primers comtes* marca el canvi de rumb definitiu d'Abadal, que deixà de ser un editor de documents per a passar a ser un historiador d'ampla volada; podríem dir que va deixar d'alçar parets per a convertir-se en arquitecte. Sens dubte, la història i el país hi van guanyar; en canvi, la *Catalunya carolíngia* hi va perdre: de fet, el mateix Abadal, en el pròleg del volum III de la *Catalunya carolíngia*, després d'explicar el projecte de l'obra, afegia que «no és probable que l'autor pugui acomplir una obra tan vasta, però confia que alguns estudiosos la completaran el dia de demà»;¹² tenia raó, però segurament no s'imaginava que el

6. Jordi RUBIÓ I BALAGUER (1970), «El triomf d'Abadal sobre la circumstància», *Serra d'Or*, núm. 125, p. 30.

7. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1948), *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*, Barcelona, Aymà; El censor franquista va argumentar l'excepcionalitat del permís per a publicar l'obra en català adduint que es tractava d'una col·lecció folklòrica, que s'emmarcava en la commemoració del centenari de Balmes, que la tirada era curta i que el llibre era car. L'obra va ser reeditada el 1962 per l'editorial Aedos i encara a ABADAL (1970: 143-277).

8. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1949), *La batalla del adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda*, Barcelona, Real Academia de Buenas Letras (es tracta del discurs d'ingrés com a membre numerari de l'Acadèmia).

9. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1926-1950 i 1952).

10. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1955), *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *Catalunya carolíngia*, vol. III, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica II), p. XXXII-XXXVI. *Catalunya carolíngia*, vol. III.

11. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1958), *Els primers comtes catalans*, Barcelona, Teide (col·lecció «Biografies Catalanes», sèrie històrica I); reedicions: Vicens Vives, ²1961, ³1965, ⁴1980 i la Magrana ⁵2011.

12. ABADAL (1955), p. 11*.

dia de demà pogués ser tan llarg. De fet, quan el volum sortí publicat, Abadal ja havia començat a distribuir els materials entre persones de la seva confiança; m'hi referiré més endavant.

3. ELS PRIMERS VOLUMS

Dit això, és hora de centrar-nos en la *Catalunya carolíngia*. Després de tornar de París pel juliol de 1912, Abadal va continuar recollint i transcrivint documents per a l'obra i, essent president de la comissió de Cultura i Ensenyament de la Mancomunitat de Catalunya,¹³ en va obtenir uns diners per a la publicació de documents i altres materials històrics. En realitat, es tractava de la continuïtat del projecte que havia finançat l'edició dels *Usatges*, de la qual ja he parlat. En aquell moment Abadal considerava, sens dubte amb un excés d'optimisme, que tenia enllestida aproximadament la meitat de la feina d'*Els diplomes carolíngis a Catalunya*.¹⁴

Amb la subvenció de la Mancomunitat i l'aprovació del projecte per part de l'Institut d'Estudis Catalans, Ramon d'Abadal tornà a París, aquesta vegada acompanyat per Francesc Martorell, per a revisar les còpies i les transcripcions dels documents. A la tornada, Abadal va treballar intensament en els estudis previs a cada document, en la refecció de documents dels que hi ha notícia en altres de posteriors, en la dependència entre les diverses versions dels documents i en altres aspectes de l'aparat crític, de manera que el 1923 el primer volum va ser lliurat a la impremta. Una mica massa tard: el setembre del mateix any Primo de Rivera, amb l'aquiescència del rei Alfons XIII, va imposar la seva Dictadura militar, que a més de *dura* era també *ruda*. Tot i que la impremta que preparava l'edició era particular, la casa Arts Gràfiques, successors d'Henrich, l'any 1924 les noves autoritats manaren fondre les galeres de tot allò que fos escrit en català. Fou un cop dur, però no afectà l'original ni part de les proves d'impremta, com Abadal anuncià a la Secció Històrico-Arqueològica el 10 d'octubre de 1925. L'any següent, una subvenció de la Institució Patxot li permeté

13. Ho fou segurament després de la dimissió d'Eugeni d'Ors pel gener de 1920: VILANOVA (1996), p. 134-136.

14. VILANOVA (1996), p. 112-113.

reprendre el tiratge, aquest cop a l'impremta de la Casa de Caritat, i pagar despeses de preparació del volum corresponent als comtats de Pallars i Ribagorça.¹⁵

La proclamació de la República i la recuperació de la vida política normal van representar un nou entrebanc per al treball científic d'Abadal, que durant aquests anys es dedicà sobretot a la política i al periodisme polític,¹⁶ de manera que el text gairebé definitiu dels *Diplomes*¹⁷ (excepte el pròleg i els índexs) no fou lliurat a la Casa de Caritat fins a començament d'estiu de 1936 i gairebé a continuació l'esclat revolucionari que seguí a l'alçament militar destruï tot el material manuscrit i semblava que tot l'impres, tant el dipositat a la impremta com les còpies i els esborranys conservats al domicili de l'autor, que fou saquejat.¹⁸ D'això se n'assabentaria Abadal ja a l'exili. Retornat a Barcelona pel febrer de 1939, un cop enllestida la seva depuració per part del règim franquista, costosa en maldecaps i diners, i després d'haver aconseguit endegar el seu patrimoni, es va tornar a posar a treballar per a recuperar el material perdut i continuar l'obra. Segurament el va animar molt la notícia de la troballa de 34 plecs (272 pàgines), tirats l'any 1926, que li va comunicar Ferran Valls i Taberner l'any 1940.¹⁹ Estimulat per aquesta notícia i endut per la seva tenacitat, l'any 1942 Abadal reprengué la recuperació dels materials dispersos i la reconstrucció dels perduts. El gener de 1946 anunciava que havia acabat d'ordenar els materials de la segona part del volum II, però el mateix any s'hagué de recloure al sanatori de Puig d'Olena fins a la primavera de l'any següent; ho aprofità per a treballar sobretot en el volum de Pallars i Ribagorça. Així el 1950 aparegué la primera part del volum II: *Els diplomes carolingis a Catalunya*, amb peu d'impremta 1926-1950 (1926 pels plecs recuperats i incorporats a l'edició); la segona part va ser publicada de seguida, el 1952, totes dues a expenses també de la Institució Patxot, com es fa constar a les portades. Un encartament dins d'aquest darrer volum anunciava que el volum I, *El domini carolingi a Catalunya*, es trobava encara en premsa i que aviat apareixeria el volum III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*. Però si bé aquest darrer volum aparegué l'any 1955, Abadal no publicà mai el

15. ABADAL (1926-1950 i 1952), p. XXXIV-XXXV.

16. VILANOVA (1996), p. 235-252.

17. Fins a la Guerra Civil i en referència al volum II, Abadal parla sempre de *Preceptes*; després de la guerra de *Diplomes*, que serà el títol definitiu.

18. Pròleg d'ABADAL, (1926-1950 i 1952), p. XXXVI-XXXVII.

19. Les notícies dels paràgrafs anteriors procedeixen de MUNDÓ, pròleg a la reedició fotogràfica (2000) d'ABADAL (1926-1950 i 1952).

volum I, teòricament en premsa el 1952; no va ser fins a l'any 1986 que Jaume Sobrequés, estret col·laborador d'Abadal en els seus darrers anys, publicà una primera part d'*El domini carolingi a Catalunya*, que aplega cinc treballs anteriors, publicats entre 1949 i 1958, que eren avenços de diferents aspectes del que havia de ser aquest volum i que Abadal havia revisat curosament els seus darrers anys. Tot i la seva extensió, aquest primer volum d'introducció general a l'obra no va més enllà del regnat de Lluís el Pietós.²⁰ Del que hauria d'haver estat la segona part en deixà un tast en dues obres de síntesi ja citades: *Els primers comtes* i la *Pre-Catalunya*; però la segona part d'*El domini carolingi a Catalunya* no s'ha publicat mai com a tal; en parlarem més endavant.

Els diplomes i *Els comtats de Pallars i Ribagorça* van ser, per tant, els únics volums publicats a nom de Ramon d'Abadal. *Els diplomes* estan a l'altura, si no per damunt, de les més acurades edicions estrangeres de documents dels sobirans francs, de manera que el llibre meresqué els més encesos elogis dels historiadors catalans, espanyols i estrangers.²¹ El volum sobre Pallars i Ribagorça consolidà aquesta opinió, amb un afegit: la condició de falsos o no d'alguns documents de Pallars motivà una polèmica amb el diplomata francès Georges Tessier, en la qual intervingué també Charles Higounet, el ressò de la qual tingué el benefici col·lateral d'acabar de donar rellevància internacional a la *Catalunya carolíngia*; la convincent defensa que Abadal feu dels seus punts de vista li atorgà un gran

20. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (a cura de Jaume Sobrequés i Callicó) (1986), *El domini carolingi a Catalunya*, a ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. I, primera part (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, XXXV). La revisió i posada al dia dels treballs va ser prou important com perquè Abadal decidís donar nous títols als capítols basats en aquests treballs, els títols originals dels quals eren: Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1953), «El paso de Septimania del dominio godo al franco a través de la invasión sarracena», *Cuadernos de Historia de España*, XIX (Buenos Aires), p. 5-54; *idem* (1956) «La expedición de Carlomagno a Zaragoza: el hecho histórico, su carácter y su significación», a Ramón MENÉNDEZ PIDAL *et al.*, *Coloquios de Roncesvalles, agosto de 1955*, Pamplona, Diputación General de Navarra. Institución Príncipe de Viana, p. 39-71; *idem* (1949), *La batalla del adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda*, «Discurso leído en la recepción pública de Ramon de Abadal i Vinyals en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona el día 18 de diciembre de 1949»; *idem* (1954-1957) «La Catalogne sous l'empire de Louis le Pieux», *Études Roussillonaises*, IV-3: 239-272; V-1: 31-50; V-2: 147-177, i VI-1/2: 67-95 (Perpinyà). Només el capítol IV, «L'ocupació de la ciutat de Barcelona» és en gran part nou, tot i que utilitza alguns passatges d'ABADAL (1961), «La pre-Catalunya», a Ferran SOLDEVILA, *Història dels catalans*. Barcelona, Ariel, vol. II, p. 601-691.

21. PLADEVALL (1989), p. 70.

reconeixement, sobretot a França.²² D'altra banda, aquest volum dels comtats de Pallars i Ribagorça contenia, a més de l'edició dels documents corresponents, un ampli estudi històric introductori, important perquè es tractava d'uns comtats amb una història mal coneguda i plena de falsedats aportades per les falsificacions documentals, i a més a més innovador per l'atenció a les realitats demogràfiques i econòmiques, o sigui per l'aplicació immediata que Abadal hi feia de les noves idees difoses a partir del X Congrés Internacional de Ciències Històriques de París de l'any 1950, de les quals Vicens Vives actuava com a apòstol a Espanya. Segons el projecte d'Abadal, estudis històrics semblants havien d'encapçalar cada volum, però cap altre editor no s'ha vist amb cor de dur a terme un estudi semblant.

4. LA CATALUNYA CAROLÍNGIA DESPRÉS D'ABADAL

Mentre ultimava el segon volum dels *Diplomes* i el de *Pallars i Ribagorça*, Abadal, que havia sobrepassat els seixanta anys i que es trobava reclamat per diverses iniciatives editorials, va prendre consciència que no podria acabar la *Catalunya carolíngia* tot sol, de manera que l'any 1951 començà a repartir els seus fitxers entre diversos col·laboradors de confiança, amb l'encàrrec d'enllestir els diferents volums. He de dir que segurament la dispersió no va ser una bona idea. Els col·laboradors, tots de gran vàlua, anaren recollint i estudiant els documents dels quals tenien notícia o se'ls enviaven els uns als altres, però no tingueren ni el lleure ni les disponibilitats monetàries que la confecció de l'obra requeria; d'altra banda, sembla que tots esperaven l'impuls d'Abadal, que en teoria continuava dirigint el programa, però que no intervenia en el treball dels col·laboradors. Per aquesta i altres raons, no es va publicar cap volum de la col·lecció entre 1955 (Pallars i Ribagorça) i 1999 (Osona i Manresa, a càrrec de Ramon Ordeig).²³ Els elegits el

22. Georges TESSIER (1955), «À propos de quelques actes toulousaines du IXe siècle», a *Recueil de travaux offerts à M. Cl. Brunel*, París, Société de l'École des Chartes (Mémoires et documents publiés par la Société de l'École des Chartes, XII), p. 566-580; Charles HIGOUNET (1956), «Chronique du Midi Carolingien», *Annales du Midi* LXVIII, 33, p. 69-75, i Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1954-1956), «Els preceptes comtals carolingis per al Pallars», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, XXVI, republicat en ABADAL (1969) p. 11-60.

23. Ramon ORDEIG I MATA [cur.], «Els comtats d'Osona i Manresa», a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (fundador); Josep M. FONT I RIUS; Anscar M. MUNDÓ [dir.] (1999), *Catalunya carolíngia*, vol. IV, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LIII).

1951 per a fer-se càrrec dels diferents comtats foren el mateix Font i Rius per a Barcelona, Eduard Junyent per a Osona, Marc Taxonera i Anscari Manuel Mundó per al comtat de Manresa (l'arxiu de Sant Benet de Bages es troba a Montserrat); la resta de comtats quedaven per a més endavant, tot i que Abadal va assenyalar Santiago Sobrequés per a fer-se càrrec dels comtats de Girona i Empúries amb els seus annexos de Besalú i Peralada, i Pere Ponsich per al Rosselló i els altres territoris al nord de l'Albera. Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga van quedar més tard sota la supervisió de Manuel Riu, que hi anà treballant amb Cebrià Baraut i Lluís Sardà.

Abadal morí el 17 de gener de 1970; poc abans del seu traspàs va lliurar a Josep M. Font i Rius els materials que encara conservava de la *Catalunya carolíngia*, entre ells les fitxes, perfectament ordenades, per a redactar la segona part del volum introductori i les introduccions històriques a la resta dels volums, un desig que, com ja he dit, no s'ha acomplert. Font i Rius diposità el llegat d'Abadal a l'IEC i plantejà la necessitat que per a assegurar la continuïtat del projecte es creés una comissió que en portés la tutela i direcció. Secundaren la idea Jordi Rubió i Balaguer, Miquel Coll i Alentorn, Joan Ainaud de Lasarte i Ramon Aramon, secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans. La comissió, formada per Miquel Coll i Alentorn, Josep M. Font i Rius i Anscari Manuel Mundó, fou creada l'any 1971.²⁴

4.1. Els anys difícils

Molt aviat la mort prematura de Santiago Sobrequés (1973) va deixar l'encàrrec en mans del seu fill Jaume, que hi anà treballant amb l'ajut de Sebastià Riera i Manuel Rovira, als quals acabà passant l'encàrrec; però en conjunt, els anys setanta i vuitanta la feina va avançar molt lentament i amb llargs períodes d'inactivitat. De fet, alguns dels col·laboradors van editar pel seu compte la documentació de què disposaven, com Cebrià Baraut, que publicà els documents anteriors a l'any 1000 de l'arxiu episcopal d'Urgell a la revista *Urgellia*, entre 1978 i 1981 (i continuà fins a l'any 1200 en successius lliuraments fins a l'any 1994);²⁵ o Eduard Junyent, que publicà el *Diplomatari i escrits literaris de*

24. Anscari M. MUNDÓ, «Prefaci» al volum citat en la nota anterior, p. 9.

25. Per la part fins a l'any 1000: Cebrià BARAUT (1978), «Les actes de consagracions d'esglésies del bisbat d'Urgell (segles IX-XII)», *Urgellia* I (la Seu d'Urgell), p. 11-182; *idem* (1979), «Els documents dels segles IX i X. Conservats a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell», *Urgellia* II (la Seu

l'abat i bisbe Oliba, dins de les Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut.²⁶ En defensa de la *Catalunya carolíngia*, val a dir que hi ha una gran diferència entre editar els documents d'un arxiu i els d'una institució: en aquest segon cas, la feina és molt més feixuga, atès que cal cercar tots els documents, siguin on siguin, i es corre sempre l'afortunat perill de trobar-ne de nous i d'haver-los d'intercalar, amb el problema que suposa córrer la numeració, o si la feina està molt avançada, acudir a la poc elegant solució dels bisos.

La mostra més clara de la situació d'aquests anys és l'encàrrec del volum VI, corresponent als territoris catalans avui sota sobirania francesa. La història es pot veure al pròleg que Manuel Mundó va escriure per a aquest volum. Recordem que la idea d'encomanar-lo a Pierre Ponsich ja l'havia avançat Abadal l'any 1951; no sembla, però, que ningú contactés amb ell fins que entre els anys 1968 i 1972 Mundó i Ponsich coincidiren diverses vegades en el cursos d'estiu sobre art romànic que se celebraven a Cuixà; a continuació, Ponsich fou nomenat membre corresponent de la Secció Històrico-Arqueològica l'any 1973. Però la col·laboració de Ponsich a la *Catalunya carolíngia* no es formalitzà fins a l'any 1986; Ponsich ja anava recollint documents i segurament a partir d'aquest moment s'hi dedicà més, però no es va concretar res fins a l'any 1999, mesos abans de la mort de Ponsich, traspasat el 23 de desembre d'aquell any. Sortosament, en aquest darrer moment el treball va ser intens: Ponsich va lliurar en diverses tongades originals i transcripcions i a la seva mort es disposava de l'ossada documental del volum gràcies a la feina de Mundó, Pladevall i Rafel Ginebra.

4.2. L'empenta dels anys noranta

De fet, a la dècada dels noranta es produí la reactivació definitiva que ha permès l'acabament de l'obra. El mateix any 1990 Font i Rius i Mundó sumaren al projecte Ramon Ordeig, que ha estat decisiu per a l'empenta posterior. En poc temps, poc temps si tenim en compte la magnitud de l'obra i la tradicional exasperant lentitud dels serveis editorials de l'Institut, Ordeig va tenir llest per a

---

d'Urgell), p. 7-145, i *idem* (1980), «Els documents dels anys 981-1010, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell», *Urgellia* III (la Seu d'Urgell), p. 7-145.

26. Eduard JUNYENT I SUBIRÀ (a cura d'Anscari M. Mundó) (1992), *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, XLIV).

l'edició el volum IV, *Els comtats d'Osona i Manresa*, publicat l'any 1999. Al mateix temps ajudà a completar el volum V, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, que es va publicar l'any 2003, a cura de Santiago Sobrequés, Sebastià Riera i Manuel Rovira, amb la col·laboració de Ramon Ordeig.²⁷ Més feina feu encara aquest per acabar d'endegar l'edició del volum VI, *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*, publicat l'any 2006 a cura de Pere Ponsich.²⁸ A més de la feina d'Ordeig, Mundó revisà també a fons la documentació de tots aquests volums i també del de Barcelona; Mundó i Ordeig han estat, després d'Abadal, els que més han treballat perquè l'obra pugui arribar a bon fi; és de justícia esmentar-ho i agrair-los-hi.

4.3. L'esprint final

Com que Coll i Alentorn morí l'any 1990, abans de la publicació de cap volum posterior al d'*Els comtats de Pallars i Ribagorça*, publicat a nom de Ramon d'Abadal, en les portades dels volums IV, V i VI consten com a directors Font i Rius i Mundó. Durant aquests anys, Manuel Riu i Antoni Pladevall van col·laborar en la direcció i n'havien de ser els continuadors naturals, però quan l'any 2009 Font i Rius i Mundó van plantejar per motius d'edat i de salut que era l'hora de deixar la direcció, tant Riu (mort el 2011) com Pladevall, no es trobaven en disposició de prendre el relleu i així fou com la direcció de la *Catalunya carolíngia* recaigué sobre Josep M. Salrach i jo mateix. En aquest moment estaven ja en marxa els dos volums finals.

El volum corresponent a Barcelona, que recordem que havia estat encarregat per Abadal a Font i Rius, l'havien de compondre en gran part documents ja publicats (*Liber feudorum Maior, Cartulari de Sant Cugat*) o transcrits, com els de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, que jo mateix havia transcrit per a la

27. Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL; Sebastià RIERA I VIADER i Manuel ROVIRA I SOLÀ (revisat i completat per Ramon Ordeig i Mata) (2003), *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (fundador); Josep M. FONT I RIUS; Anscar M. MUNDÓ [dir.], *Catalunya carolíngia*, vol. V, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXI).

28. Pere PONSICH (revisat i completat per Ramon Ordeig i Mata) (2006), *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*, a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (fundador); Josep M. FONT I RIUS; Anscar M. MUNDÓ [dir.], *Catalunya Carolíngia*, vol. V, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXX).

meva tesi doctoral i que més tard, l'any 1995 publicaria pel seu compte el canonge arxiver Àngel Fàbrega,²⁹ per tot plegat es decidí que no corria tanta pressa com altres volums. No va ser fins a mitjans de 1991 que Font i Rius i Mundó el van encomanar a Pere Puig, que acceptà la comesa, però demanà l'ajut d'una altra persona, per mor d'altres obligacions que no podia descurar. El primer col·laborador va ser Joan Josep Busqueta, però aviat ho hagué de deixar en traslladar-se a Lleida; el substituí Ignasi Baiges, que és l'altre editor del volum. Tots dos han comptat amb altres col·laboradors, entre ells Ramon Ordeig, i el volum VII, *El comtat de Barcelona*, va aparèixer l'any 2019; Mundó havia mort el 2012 i Font i Rius el 2018, quan ja els tres toms que el componen estaven a punt del tiratge definitiu; això fa que la cota bibliogràfica sigui especialment complexa, amb més directors que autors.³⁰ Finalment, el mateix Ordeig va heretar de Manuel Riu l'encàrrec del volum VIII, que recull la documentació dels comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga, amb el qual es clou, tard però feliçment, el projecte endegat per Ramon d'Abadal i l'Institut d'Estudis Catalans ara fa un segle.³¹

En conjunt, la *Catalunya carolíngia* haurà publicat gairebé 5.000 documents (exactament 4.956). Si s'hi sumen els documents numerats en cada volum, la xifra supera els 6.000 (6.049); la diferència són les remissions de documents publicats en altres comtats i els documents refets mitjançant notícies extretes de documents posteriors. D'aquest conjunt, més d'un 40 % (42,5 %) són documents originals, amb una gran diferència entre comtats: mentre als volums III (Pallars) i VI (Rosselló) són molt pocs (menys d'un 5 %), al volum V (Girona) arriben a la quarta part, als volums VII (Barcelona) i VIII (Urgell) superen el 45 % i al IV (Osona) són dues terceres parts. A més a més, cada volum compta amb unes introduccions sobre la geografia i la història del territori corresponent, la

29. Gaspar FELIU (1971), «El dominio territorial de la sede de Barcelona (800-1010)», tesi doctoral inèdita, i Àngel FÀBREGA I GRAU (1995), *Diplomatari de la catedral de Barcelona*, vol. I. *Documents dels anys 844-1260*. Barcelona, Catedral de Barcelona.

30. Ignasi J. BAIGES I JARDÍ; PERE PUIG I USTRELL (2019), *El comtat de Barcelona*, a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (fundador); Josep M. FONT I RIUS; Anscar M. MUNDÓ [dir.]; Gaspar FELIU I MONTFORT; Josep M. SALRACH I MARÈS (col·laboradors), *Catalunya carolíngia*, vol. VII, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, CX).

31. Ramon ORDEIG I MATA (2020), *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*, a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (fundador); Gaspar FELIU I MONTFORT; Josep M. SALRACH I MARÈS [dir.], *Catalunya carolíngia*, vol. VIII, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica...).

procedència i la historiografia dels documents i sovint de les peripècies de la seva conservació i, aspecte encara més important, un estudi detingut dels documents considerats falsos que en gairebé tots els volums es publiquen en apèndix, amb indicació de les raons que abonen la seva qualificació.

Quadre 1. Comparació dels documents per comtats

	Documents	Doc. reals	Doc. originals	Regests	Doc. refets	% origi- nals
Vol. II Diplomes	122	95	14	3	24	14,7
Vol. III Pallars	322	319	3	15	1	0,9
Vol. IV Osona	1.873	1.717	1.080	334	8	62,9
Vol. V Girona	630	430	109	103	30	25,3
Vol. VI Rosselló	649	538	28	225	52	5,2
Vol. VII Barcelona	1.545	1.185	554	37	21	46,8
Vol. VIII Urgell	908	672	318	137	5	47,3
Suma	6.049	4.956	2.106	854	141	42,5

4.4. La feina que queda

Com ja ha quedat dit, amb el volum VIII s'acaba el projecte presentat per Ramon d'Abadal a l'IEC l'any 1920: la publicació de tots els documents catalans anteriors a l'any 1000. Queden, però, dos serrells que comportaran dos volums més. En primer lloc, tot i que no són gaire nombrosos, hi ha documents que s'han conegut després de la publicació del volum corresponent (de fet, és possible que les còpies dipositades a Poblet de l'arxiu dels ducs de Medinaceli encara ens deparin noves troballes, ja ho han començat a fer); a més a més, s'han trobat originals de documents que només coneixíem per còpies, o bé s'ha demostrat o discutit la veracitat o falsedat d'alguns documents, o la seva datació, etc. Amb aquestes correccions imprescindibles, més l'epigrafia i un regest de tots els documents per ordre cronològic, està en marxa un volum IX d'apèndixs

i correccions. D'altra banda, queda el problema de la segona part del volum I, de la qual ja hem parlat; Josep M. Salrach i jo mateix, com a directors actuals del projecte, ens veiem moralment obligats a assumir la redacció d'aquesta part restant. El plantejament del volum ens enfronta a un dilema previ: hem de ser fidels als escrits i les notes d'Abadal, en especial els *Primers comtes*, la *Pre-Catalunya* i els treballs publicats en *Dels visigots als catalans*, limitant-nos a integrar-los i a posar-los al dia, o bé hem de ser fidels al seu esperit³² i mostrar la nostra visió, més de mig segle més tardana i influïda inevitablement pels canvis en la historiografia i en últim terme per la nostra visió de l'època? Tot i l'obligació i la devoció de tenir en compte l'obra d'Abadal, hem cregut fermament que hem d'escriure des d'avui, fins i tot si en aspectes concrets la nostra proposta difereix de la del mestre o la contradiu. Pensem que en un termini de tres o quatre anys podrem publicar l'obra i aleshores els historiadors podran discutir i jutjar encerts i errors, que és la manera com entre tots fem avançar el coneixement històric.

5. UNS MOTS DE CLOENDA

Com tota obra, la *Catalunya carolíngia* és filla del seu temps i del seu lloc; la seva història reproduceix, de vegades amb una mica de retard, la història del país, els seus moments d'il·lusió i empena col·lectiva i els seus tràngols i recuperacions. També la capacitat d'aplegar gent diversa entorn d'un projecte engrescador. Les portades de les obres esmenten algunes persones i en aquest article surten altres noms, però no voldria acabar sense agrair la feina dels que no hi surten. La llista seria òbviament massa llarga, de manera que em limitaré a uns pocs noms: Miquel Coll i Alentorn, que hi treballà molt, però morí abans de poder-ne veure publicat cap volum com a codirector; Jordi Rubió i Lois, que va ser el primer ajudant d'Abadal; Manuel Riu i Antoni Pladevall, que van fer feina fosca durant molts anys; Jordi Bolòs i Víctor Hurtado, que a partir del volum d'Osona han traçat els utilíssims mapes que acompanyen cada volum; Joan Soler i Abel Rubió, que han esmerçat temps i paciència en els índexs onomàstics i topogràfics dels darrers

32. Per a mi, la millor expressió d'aquest esperit rau en la seva frase «en la concordança s'aferma la seguretat, en la divergència s'assenyala la precarietat que tenen sovint les interpretacions històriques». Més motiu encara per afinar-les indefinidament; ABADAL (1969: 381).

volums, i també els equips de correcció i edició de l'IEC, tan criticats com imprescindibles. A tots ells, citats o no citats, moltíssimes gràcies.

Només com a darrera consideració voldria assenyalar que a més de la seva utilitat i comoditat per als historiadors del període, i manllevant paraules de Manuel Mundó, «el corpus diplomàtic ha esdevingut la millor credencial que permeté a Catalunya d'entrar en el grup selecte de la ciència historiogràfica europea», donades les dificultats d'un país sense Estat, és un gran èxit.³³

33. Introducció de MUNDÓ a la reedició d'ABADAL (1926-1950 i 1952: 2200).

ELS PRECEDENTS ANTICS A LA HISTÒRIA DE CATALUNYA **DE RAMON D'ABADAL, CINQUANTA ANYS DESPRÉS**

Marta PREVOSTI I MONCLÚS
Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Institut d'Estudis Catalans

RESUM

Reflexió entorn del llibre *Els precedents antics a la història de Catalunya* que va publicar Ramon d'Abadal el 1967. Es valora la lucidesa i com l'autor estava al dia, en enfocar alguns temes clau com ara l'origen dels pobles prehistòrics i de l'antiguitat que van poblar l'àrea de Catalunya. Es contrasten els coneixements d'aquell moment amb els actuals. Es valoren especialment les reflexions de l'autor sobre el període romà tardà.

PARAULES CLAU

Ramon d'Abadal, Catalunya, prehistòria, baix Imperi romà.

Ramon d'Abadal's book *Els precedents antics a la història de Catalunya*, fifty years on

ABSTRACT

Reflections on the book *Els precedents antics a la història de Catalunya* published by Ramon d'Abadal in 1967, assessing its lucidity and to what extent the author was up-to-date, focusing on certain key issues such as the origin of prehistoric and ancient peoples that populated the area of Catalonia. The

knowledge of that time is compared with our knowledge today and the author's reflections on the late Roman period are particularly valued.

KEYWORDS

Ramon d'Abadal, Catalonia, Prehistory, Late Roman Empire.

Si fos possible retrotraure'ns vivents a les
èpoques que historiem, ¿fins a quin punt trobaríem
que les nostres elucubracions tinguessin quelcom
a veure amb el que ens mostrarien els nostres ulls,
la nostra contemplació de present?

RAMON D'ABADAL (1967). *Els precedents
antics a la història de Catalunya*.

Barcelona: Biblioteca Selecta, p. 9.

Ramon d'Abadal, potser influït per l'obra de Ferdinand Lot,¹ pioner en el concepte d'antiguitat tardana i de la importància que tenia el baix Imperi romà per entendre l'etapa medieval, va tenir un interès especial a conèixer els períodes anteriors al de la seva especialitat. Va voler, però, anar més enllà i es va endinsar en tot el període romà i també en la prehistòria, en un afany de coneixement, segurament de tota una vida, que li va permetre crear-se'n una opinió.

Els precedents antics a la història de Catalunya es va publicar el 1967, a la «Biblioteca Selecta». L'objectiu del llibre era donar una visió completa de l'evolució històrica del país anterior a la formació del concepte de Catalunya, que permetés entendre els pilars prehistòrics i de l'antiguitat en què es fonamenta. En aquells temps no s'havia abordat aquesta visió de conjunt. És cert que s'havia publicat la *Prehistòria catalana* de Pere Bosch Gimpera, *El poblament prehistòric de Catalunya* de Josep de C. Serra Ràfols i *Les arrels de Catalunya* de Miquel Tarradell. Però tots tres llibres estaven centrats en la prehistòria. No n'hi havia cap sobre prehistòria i història antiga de Catalunya. Abadal va voler cobrir aquesta mancança.

1. Lot (1927).

L'autor explica (p. 9) que ha sotmès l'obra a la revisió de Miquel Tarradell i Josep de C. Serra Ràfols. Efectivament, a la darrera dels anys seixanta, aquests dos arqueòlegs estaven contribuint molt notablement a la temàtica del llibre. Abadal escriu en el to característic de l'època: s'exposaven els coneixements i a l'hora d'interpretar-los es feia volar la intuïció d'una forma que avui es titllaria de poc científica. Però era el límit metodològic usual a l'època. En canvi, l'autor adverteix de les greus incerteses en què es mou l'arqueologia.

La ràpida revisió de la prehistòria més antiga de la península Ibèrica comença amb el plantejament dels orígens de les poblacions prehistòriques.

[...] aquests primitius habitants que podríem anomenar indígenes: qui eren, com eren, de quan eren i d'on vingueren (p. 13).

L'origen de les poblacions, heus aquí una qüestió recurrent al llibre, un tema que preocupa l'autor de manera constant. Per a l'origen de les poblacions prehistòriques, recull les tendències de l'època que ja situaven en el Pròxim Orient l'origen de les poblacions humanes que van penetrant al país. Té ben clara aquesta idea, que recorre totes les etapes prehistòriques. Ara bé, no son tan encertats els mecanismes d'expansió de les poblacions que hi descriu. Especialment creu, i ho repeteix de forma reiterada, que les poblacions arriben a la península Ibèrica tant pels Pirineus com per l'estret de Gibraltar, i elucubra sobre aquesta base.

Des dels anys cinquanta, Miquel Tarradell, que va treballar al Marroc entre 1948 i 1955, s'havia adonat que la connexió africana amb la península Ibèrica era una construcció errònia. La teoria africanista planava sobre el conjunt de la prehistòria i la història de la península Ibèrica i era utilitzada per fonamentar moltes de les idiosincràsies que s'atribuïen a la història i la cultura hispànica fins als nostres dies. Tarradell es va adonar que la connexió havia funcionat bàsicament pels Pirineus i pel Mediterrani, i no pas per Gibraltar, tant en el paleolític superior, el neolític, com a l'edat dels metalls. Ho repassa amb les explicacions ben fonamentades dels estudis dels materials, per exemple a *Les arrels de Catalunya*. Abadal ja ho havia de conèixer i segurament Tarradell l'hi devia comentar en revisar l'obra. Però es percep la resistència d'Abadal a canviar uns esquemes tan arrelats en la prehistòria i la història tradicional d'Espanya, en la teoria de l'africanisme.

L'entrada de l'agricultura segueix tenint el mateix ressò del paleolític. Escriu:

L'agricultura i la domesticació d'animals, permetent la reserva d'aliments, atenuaren l'angoixa atriboladora de la fam, donaren lloc al lleure amb totes les seves felices conseqüències (p. 34).

En la dècada del seixanta revolucionaven el món dels estudis de la prehistòria els descobriments de Marshall Sahlins,² segons el qual els pobles caçadors i recol·lectors passen menys fam que els agricultors. Fins aleshores s'havia viscut en la creença que el paleolític representava la misèria i la lluita desesperada per la supervivència, mentre que l'evolució de la ciència i la tecnologia ens haurien anat alliberant progressivament de les dependències materials. Marshall Sahlins, antropòleg i prehistoriador americà, va elaborar la teoria inversa: que la quantitat de treball (per capita) augmenta amb l'evolució de la cultura, mentre que la quantitat de temps lliure disminueix. Per tant, els homes del paleolític haurien gaudit de més temps de lleure que els del neolític, s'haurien considerat més rics i haurien patit menys fams. Les seves teories han esdevingut un clàssic en els estudis de la prehistòria. A l'època en què Abadal escriu el seu llibre, els estudis de Marshall Sahlins encara no havien tingut gaire ressò a Catalunya. L'autor, doncs, no els podia pas conèixer. Les teories de Marshall Sahlins es van popularitzar al nostre país a partir de la traducció al castellà del seu llibre *Stone Age Economics* (1974),³ el 1977. Però és clar que Abadal escriu d'aquella forma plena d'intuïcions poc fonamentades, com es feia a l'època. També escriu en referència al neolític:

[...] comença el punyent dualisme de rics i pobres, fill de la contradicció entre l'activisme i la ganduleria, amb les lluites, ambicions i guerres consegüents (p. 34).

Ara bé, l'encerta en un dels seus capteniments principals, d'esbrinar de quines poblacions deriven les actuals de Catalunya. Considera que els primers pobles agricultors que arriben al país constitueixen «la base fonamental ètnica de la nostra població, com els nostres veritables avantpassats, aquells que podem anomenar pròpiament els pobladors indígenes, els que ja havien de quedar

2. SAHLINS; SERVICE (1960); SAHLINS (1964); *idem* (1972).

3. SAHLINS (1974); *idem* (1977).

assentats definitivament sobre el país constituint el fons de població sobre el qual s'anirien operant després els empelts dels nouvinguts i la recepció de noves cultures...» (p. 40). Els estudis de genètica humana europea de Luigi Luca Cavalli-Sforza⁴ i, per a la península Ibèrica, de Jaume Bertranpetit,⁵ sobre les caracteritzacions genètiques de les poblacions actuals d'Europa i especialment de la península Ibèrica donen, per a l'àrea catalana, una diferència notable respecte a la resta de la Península. Aquests autors interpreten una neolitització més ràpida i antiga, que hauria arribat procedent del Pròxim Orient, amb una forta difusió dèmica (genètica) i una posterior difusió cultural, pel sistema d'expansió en onades (*Wave-of-Advance*), via terrestre, a través d'Europa. Això significa que l'antiga població mesolítica hauria quedat bandejada del mapa genètic català, mentre que no tant de la Península, i que la població nouvinguda amb el neolític s'hauria perpetuat en el mapa genètic ja fins a l'actualitat amb l'única aportació important de les onades indoeuropees de finals del segon mil·lenni i primera meitat del primer. Estudis recents de genètica sobre restes humanes arqueològiques⁶ han puntualitzat sobre el panorama de la península Ibèrica que l'arribada de poblacions de les estepes del centre i l'est d'Europa a l'edat del bronze (2500-2000 aC) foren molt importants; que al sud-est de la Península hi va haver un lleu degoteig d'arribada d'elements nord-africans en època púnica i romana; que a l'inici de l'edat mitjana almenys una quarta part dels ancestres ibèrics havien estat reemplaçats per nouvinguts fenicis, grecs i romans. En època visigòtica es detecten individus de característiques de l'est d'Europa i de l'Àsia. En època musulmana es detecten components nord-africans solament en àrees d'Andalusia i del País Valencià. Si els estudis de Bertranpetit i Cavalli-Sforza havien arribat a caracteritzar l'actual població del País Basc com a descendent del mesolític sense gaires alteracions, els d'Olalde *et al.* consideren que allí l'aportació de població de les estepes també va ser important i que bàsicament adquireix les característiques actuals a l'edat de ferro, sense aportacions posteriors, d'època fenícia, grega, romana ni musulmana.

El relat de l'inici de l'agricultura a Catalunya s'explica dins el context de la Mediterrània, amb els orígens en el Pròxim Orient i el posterior desenvolupament de les grans civilitzacions d'Egipte, Mesopotàmia, Creta, Palestina i Babilònia.

4. AMMERMANN; CAVALLI-SFORZA (1986); CAVALLI-SFORZA (1986); *idem* (1997).

5. BERTRANPETIT *et al.* (1995).

6. OLALDE *et al.* (2019).

«Ens hem allargat més en totes aquestes explicacions sobre l'evolució humana a les regions d'Orient perquè les creiem d'utilitat per al lector a fi de fixar bé, pel contrast, la situació contemporània arraconada de les nostres poblacions occidentals, i, altrament, valorar el significat que tenen les noves vies de comunicació que van a establir-se entre el Mediterrani oriental i les costes peninsulars» (p. 60). Això indica prou clarament el capteniment de l'autor, preocupat per tenir una visió global, completa i profunda, amb el contrast necessari per arribar al fons de les qüestions.

A través d'aquesta reflexió arriba a l'etapa de les grans navegacions del comerç mediterrani, a la cerca dels metalls. Així explica com es van succeint els contactes i influències de les altes cultures del Pròxim Orient a les costes mediterrànies de la península Ibèrica, les colonitzacions i els indoeuropeus. Aquests darrers, motiu d'estudi i d'eclosió de novetats en la seva època, ocupen un espai important, i es deté a descriure tot el fenomen euroasiàtic. Explica les migracions indoeuropees, la constitució del poble fenici, la dels doris i les navegacions i colonitzacions que van fer uns i altres, tal com es coneixia a la seva època. Estava al dia i a grans trets aquest tema encara és prou vàlid, tot i que les cronologies s'hagin d'apujar una mica. En aquells moments, l'esquema que relata era relativament nou, i ell l'exposa correctament. El mapa que reproduceix procedeix de *Les arrels de Catalunya*, que devia ser una font bàsica per a ell.

La influència grega a l'àrea catalana, a través d'Empúries, és ponderada, segons l'autor. Tan poc transcendent li sembla la presència grega a Catalunya que en plantejar-se els orígens de la cultura ibèrica arriba a especular que devia ser el fruit de la influència de l'estat de Tartessos sobre la població eneolítica de les àrees de Múrcia, València i Catalunya. Actualment, els especialistes pensen que la iberització, en gran mesura, és el fruit de la influència grega i fenícia sobre el substrat poblacional existent en aquestes àrees. Abadal pensa que amb la desfeta de la cultura tartèssia, el 500 aC, «forts elements de la població tartèssia» es devien espargir pel litoral de Múrcia fins a Catalunya, i escriu amb bones dosis de bonhomia:

[...] i encara aquest lligam especial, difícilment comprensible i encara vivent, que uneix amb especial simpatia catalans i andalusos, lligam que fa que aquests, en veure's obligats a expatriar-se, triïn Catalunya sobre Madrid (p. 97).

En un altre punt, tracta de les invasions germàniques del segle III a la província Hispania Tarraconensis, amb les destruccions de ciutats i vil·les rurals,

entre les quals descriu la destrucció que detecta Marià Ribas a la vil·la de Torre Llauder, i escriu: «Ell suposava la destrucció del segle v, però jo penso més encertat d'atribuir-la a aquesta invasió del III, molt més malèfica» (p. 206). I encara hi torna a insistir més endavant, tot fent una reflexió sobre el que significà la crisi del segle III i l'entrada al baix imperi: «[...] els dos cadàvers de la vil·la Llauder són molt indicatius» (p. 211). L'atribució d'uns estrats d'unes excavacions a un segle o un altre no es poden fer per intuïció. Es fan sobre la base dels materials arqueològics, els fòssils directors, essencialment les ceràmiques, que donen la cronologia amb força precisió. I els estrats de destrucció eren del segle v o VI, tal com els havia classificat Ribas, no pas del III.⁷

En canvi, feia interpretacions molt positives, com la que considera que les tribus ibèriques de l'àrea catalana que citen els autors clàssics responen a una realitat geogràfica:

Bàsicament, al meu entendre, les divisions obeeixen a un postulat geogràfic determinat per la contextura del país; sobre aquesta contextura s'agrupen naturalment les gentes concordants en circumscripcions, i s'hi estableix la vida interna de relacions privades; aquestes circumscripcions corresponen aproximadament a les comarques vivents; l'última etapa és la concreció d'aquestes relacions en entitat política més o menys fluctuant i imprecisa (p. 98).

I cap al final del llibre (p. 286) torna al mateix tema:

[...] les actuals demarcacions diocesanes ens permeten, encara avui, moltes vegades, d'entendre a través d'elles i en línies generals la situació pre-romana més antiga que ens sigui donat d'escutar.

Això és perquè la delimitació dels bisbats, als orígens del cristianisme, es va fer sobre la base dels límits de la ciutat romana imperial, que a la seva vegada s'havien fonamentat en els pobles ibèrics. L'organització de l'Església ha estat molt més persistent que la política i ha arribat fins als nostres dies. El primer que se'n va adonar va ser Pere Bosch Gimpera.

7. RIBAS (1966); *idem* (1972).

Acaba «El poblament primitiu i les colonitzacions» amb una descripció detinguda del procés de la conquesta romana, plena de cites de Livi, amb ressons d'una detinguda lectura d'Adolf Schulten. Descriu el protagonisme de Tarragona com a base d'hivernada dels exèrcits romans i base militar de penetració a la resta de la península Ibèrica, fins a la conversió en capital de la província Hispania Citerior. Dona la visió clàssica dels segles II i I aC com a etapa d'exacció dels indígenes per part dels romans, i presenta la veritable romanització del país a partir d'August. Interpreta el segle I aC i les guerres civils a la Península i a les terres catalanes com una etapa d'acostament entre romans i indígenes que va a favor de la propera etapa d'incorporació a l'Imperi que representa el període d'August. Avui dia, això es pot matisar, ja que s'ha anat veient que cap al tombant del segle II a l'I aC es produeix la fundació de les primeres ciutats romanes de l'àrea catalana i també en aquests moments s'inicia un procés d'explotació agrària del territori sota estructures i mètodes romans, que dona lloc al gran boom econòmic de la producció i comercialització del vi tarraconense entre el 80-70 aC i el segle I dC. Però en aquella època, tot això encara no es coneixia gaire. Eren investigacions que començaven i que van anar donant fruit als anys vuitanta i noranta del segle XX. Amb tot, en la descripció que fa del Maresme, basada en els llibres de Marià Ribas, ja posa en boca d'aquest autor la cronologia de la fundació d'Iluro a finals del segle II o inicis de l'I aC, data que va ser posada en qüestió en aquella mateixa dècada dels anys seixanta del segle XX per Francesc Gusi,⁸ a partir de les excavacions de les termes de Can Xammar, i que ha estat sostinguda per arqueòlegs posteriors amb greus controvèrsies. Davant les evidències de les excavacions posteriors, aquests autors les han hagut d'anar endarrerint, i actualment admeten la fundació d'Iluro en els anys 80-70 del segle I aC. D'altres, en canvi, han sostingut sempre la datació que Ribas en els anys seixanta ja havia vist correctament.⁹ Abadal no entra en aquestes discussions. Per tant, l'encerta en seguir Ribas.

Però encara que tinguem en consideració aquesta primera etapa de romanització del país del segle I aC, és cert que August hi va implantar l'ordenació administrativa plenament romana. Fa reflexions força interessants, de tipus transversal:

8. GUSI (1977); *Revista Laietania*, núm. 5 (1990), dedicat a «Can Xammar, Mataró, campanyes d'excavació 1964-68 i 1970».

9. CLARIANA (1984).

Totes les invasions de gots, de moros, de francs; totes les immigracions d'hispan's, de jueus, d'orientals, de francesos, d'andalusos, que hem pogut sofrir del segle v ençà, per molt que ens hagin afectat, no han aconseguit esborrar la continuïtat del fons bàsic de la nostra població. En el poble català actual existeix un sector, encara avui probablement el més nombros, segurament el que continua donant el to, que, si podríem establir les genealogies familiars, trobaríem que deriva d'aquella població que durant vora set-cents anys visqué damunt la terra catalana sota regiment romà. La gent del nostre país són, molt sovint, els descendents directes, per la sang, d'aquells indígenes, esdevinguts provincials romans, que s'anaren succeint des del segle II abans de Jesucrist fins ben entrat el cinquè i que encara continuaren la supervivència romanística, governats pels gots, fins al 700, llavors de l'entrada dels moros (p. 131).

Valora l'herència de la llengua llatina, de la qual el català és una evolució, i fa un discurs sobre el procés de canvi de l'ibèric pel llatí basat en la intuïció, per bé que molt ben descrit com a procés de substitució de la llengua del país colonitzat per la llengua de poder (p. 166-170).

Només cal remarcar com ens donà una llengua, i amb ella una cultura, la llatina, radicalment noves; una religió, la cristiana, que havia de capgirar les mentalitats anteriors i proporcionar-nos una nova concepció total de la vida, dels seus orígens i la seva finalitat (p. 132).

Sobre la cristianització i la llatinització assumides en aquell període pels nostres avantpassats reposa encara el nostre fons humà actual. I com que el que ens passà a nosaltres, els hispan's peninsulars, passà als gals continentals i als itàlics mediterranis, ens trobem formant part de la unitat de civilització que persisteix en el fons bàsic de tots aquests pobles, record de la llarga convivència dins l'Imperi romà i penyora d'una comunitat espiritual. (p.132)

No pot evitar mostrar-se europeïsta i precursor al seu temps:

[...] la nostra romanització torna a prendre actualitat i ens assenyala la direcció a seguir, gairebé diríem que ens dibuixa el quadre europeu on ens hem d'inscriure, amb una tal acuitat que tot intent de desviació fora un desori (p. 132).

Reflexiona sobre la transcendència de la romanitat, en allò que anomena postromanització erudita, que consisteix en la pervivència del llegat romà jurídic, literari, polític, estructural, que persisteix en les monarquies, en la renaixença carolíngia i més tard en el Renaixement.

Trenca mites, tot seguint Miquel Tarradell:

[...] no es pot inventar una Espanya i una Catalunya en un temps en què no existien espanyols ni catalans, ni es pot qualificar Viriat d'heroi espanyol, ni Indíbil d'heroi català; si els fos donat ressuscitar i veure que, com a tals, els han aixecat monuments, els rodaria el cap, no hi entendrien res; com penso que, a un Cervantes reviscut, el deixarien astorat tantes coses com li han volgut fer expressar en el Quixot i que a ell, se li havien ben escapat (p. 135).

Amb tota la ironia!

Allò que més li interessa és «el gran impacte sofert en la nostra conformació històrica» (p. 136). La seva idea de la romanització profunda del país que es produeix a partir d'August, reposa essencialment en la integració a l'Imperi romà pel fet que el país deixa d'estar explotat per passar a estat integrat i ben administrat dins l'Imperi. Descriu la nova organització administrativa de les províncies, de les magistratures, per bé que no destaca l'estructuració del país en ciutats com un fet determinant. La *civitas*, composta de nucli urbà i territori i dotada d'estatuts jurídics, que els magistrats han d'aplicar fins als confins de la ciutat, que és fins on tenen la *iurisdictio*, és la forma d'organització per antonomàsia de l'antiguitat, és la ciutat-Estat autogovernada que August estén pel país i és la base de l'organització romana. Abadal prou comenta que les ciutats gaudien de força autonomia i escriu que «alguns han pogut definir l'Imperi com una federació o suma de ciutats» (p. 158), per bé que ell dona una importància definitiva a la política dels dirigents, a la «potent màquina de l'administració imperial». I es fixa en el llarg període de pau que va resultar de la nova ordenació d'August.

En el capítol 5 descriu les ciutats i l'urbanisme romà. Remarca que de vegades són ciutats noves i de vegades són evolució de poblats ibèrics, i en destaca els avenços tècnics i materials. És a dir, que no valora a fons la novetat que van introduir les ciutats romanes. No relaciona els edificis del fòrum amb l'autogovern de la ciutat, no relaciona l'ordenació ortogonal amb l'ordenació legal i

fiscal. Crec que això reflecteix una mica com s'estudiava el món clàssic a l'època d'Abadal en el nostre país, a un abisme de diferència de com s'estudiava en el seu temps en el món anglosaxó, on s'aprofundia en els nivells de desenvolupament del dret, de la democràcia, de l'ètica, de conceptes com la *res publica*, la *civitas* o la ciutadania. No podem retreure res a Abadal, que reflecteix la seva època, per bé que permet observar el nivell pedagògic de la Catalunya i l'Espanya de l'època, que en aquest llibre es percep força bé.

Amb la comprensió global de l'evolució econòmica, dedueix molt encertadament que per al benestar dels ciutadans neix tota una indústria independent, de serveis, molt desenvolupada i especialitzada, i un comerç mediterrani important.

[...] la família romana, que en els seus orígens ja és presentada com un model de comportament i solidaritat, es mantingué ferma i sensible, sobretot en les classes mitjanes i àdhuc populars; altrament no es comprendria el dret familiar que Roma creà...

Aquesta frase resulta fonamental. És una intuïció aguda d'Abadal, en adonar-se de la importància que té el fet que la vida recolzi en uns valors fermes, que se segueixen amb disciplina, i que aquests valors tenen una traducció en un sistema legal, eix de la societat romana. Abadal té aquests flaixos fantàstics.

Seguint amb l'economia, dedica el capítol 7 a l'agricultura i la ramaderia. Per fer-ho segueix literalment Marià Ribas,¹⁰ que havia fet el seguiment arqueològic del Maresme des dels anys vint del segle xx, que havia excavat o seguit el desmantellament de nombrosos establiments rurals i que en els anys seixanta va dirigir les excavacions de la vil·la de Torre Llauder de Mataró.¹¹ Ribas era dibuixant i un gran afeccionat a l'arqueologia, però no era un professional. Serra Ràfols, primer des del Servei d'Arqueologia de l'Institut d'Estudis Catalans i després de la guerra, des de la Comissaria d'Excavacions Arqueològiques, li feia el seguiment i en ocasions l'ajudava a interpretar les troballes. La informació que aportà Ribas és d'un valor incalculable per a l'arqueologia romana del país. Juntament amb la de Pere Giró al Penedès i la de Josep Estrada al Vallès, representa l'inici del coneixement profund de la romanització del territori. Amb tot, el volum més notable d'informació era el de Ribas sobre el Maresme. Per tant, la tria que fa Abadal és la

10. RIBAS (1952); *idem* (1975).

11. RIBAS (1966); *idem* (1972).

bona, tanmateix en fa una narració que resulta elemental. Era una informació que calia processar. Els comentaris que hi afegeix de la seva collita tampoc no enriqueixen gaire el tema. Ara bé, hi ha alguna observació interessant, com l'observació que els ibers havien habitat a les muntanyes i, en canvi, els romans amb llurs vil·les es desplacen cap a la plana. És una reflexió a grans trets, però substancial. També fa una llarga disquisició purament intuïtiva sobre la propietat de la terra i arriba a la conclusió que al Maresme devia regir la petita propietat. Què vol dir per a Abadal petita propietat? Pels romans, petita propietat és fins a uns 80 *iugera* (20 ha), mitjana propietat és fins a 500 *iugera* (entre 20 i 125 ha) i gran propietat és per sobre d'aquesta xifra. També creu que els noms de pobles començats per vila, dels quals n'hi ha tants a Catalunya, deriven de l'evolució de grans vil·les romanes. És ben possible, per bé que el tema no és pas gens senzill.

El 1962, Miquel Tarradell havia escrit el capítol «Romanització i cristianització» de *Moments crucials de la història de Catalunya* de Jaume Vicens Vives, i el 1963 va publicar el capítol «Prehistòria i antiguitat» de la *Història dels catalans* de Ferran Soldevila. Allí, sobre el món rural romà català, l'autor considera que no hi va haver gran latifundisme, sinó un predomini de la propietat mitjana. Curiosament, més enllà de tenir en compte l'arqueologia, Tarradell es fonamenta també en els documents de propietat del moment immediatament posterior al repoblament, estudiats per Abadal, que assenyalen les velles fites de propietats romanes com a base de les noves i fa la suposició que el panorama dels conreus de cada hisenda s'ajusta a allò que devien ser les vil·les romanes, que perduraven aleshores i que han sobreviscut fins a l'arribada de la mecanització del camp. És com un peix que es mossega la cua!

Les reformes d'August, doncs, es dibuixen transcendents. La següent reforma política que li sembla de gran importància és l'atorgament del dret llatí que fa Vespasià a les províncies hispàniques. I encara la següent és la Constitutio Antoniniana, feta per Caracal·la, que generalitza el dret de ciutadania romana a tots els homes lliures de l'Imperi. Es pregunta per què es va fer, i valora la importància de la unificació de la condició jurídica de tots els habitants de l'Imperi, de les conseqüències de l'extensió de la igualtat i de la minva de distinció entre *honestiores* i *humiliores*, però ho diu bé: ara la classe alta dels notables s'aniria restringint a la categoria senatorial. I també reconeix que el canvi no el va pas produir la Constitutio Antoniniana, sinó que aquesta simplement donava sanció jurídica a una evolució que havia anat fent la societat des d'August. Però per Abadal, «el gran sotrac que havia de canviar el sentit i la seva marxa» (p. 149) (de l'Imperi) fou

l'anarquia militar del segle III, mentre que els segles I i II representen la plenitud de l'Imperi. És a dir, l'evolució del segle II i especialment la Constitució Antoniniana no li fan pensar que el germen del declivi ja està latent. Era la visió clàssica de l'època. Seria més aviat a partir d'interrogants que posava l'arqueologia, tot i que també acompanyats d'una nova interpretació de les fonts, que autors com Andrea Carandini, en els anys vuitanta, van començar a aixecar l'alerta sobre l'evolució i la crisi latent del sistema que s'han de detectar ja en el segle II.

L'avaluació que fa Abadal de l'entrada al baix imperi és altre cop un exercici de lucidesa.¹² En la meua opinió, és la part més interessant del llibre. Transmet molt bé que la recuperació de l'Imperi, un cop superats els cinquanta anys d'anarquia militar, «malgrat els esforços de Dioclecià i de Constantí» no aconseguirà tornar a l'estat de l'alt imperi.

[...] en conservarà certament molts records i supervivències, però serà estructurada amb molts elements nous [...] La divisió entre alt i baix imperi és molt més que una divisió cronològica, és la divisió de dos mons assentats en bases ben distintes, sobre realitats ben diferents (p. 211). S'acaba el període de la història romana conegut com el de la civilització urbana per entrar en el nou règim de la ruralització (p. 215).

Descriu molt bé l'evolució tardana del colonat, en les seves diferents variants i fins als serfs encasats, que és un fet fonamental per entendre l'època. Com també ho és l'evolució de la propietat, creixent, en poques mans, i cada cop amb més poder davant els poders públics. De tal manera que fins i tot els petits propietaris que subsisteixen també acaben havent de lliurar-se a la protecció o el patronatge dels potents, per descomptat que a canvi de servituds i obsequis obligats. La divisió de la població entre *honestiores* i *humiliores* indica l'extinció de les classes mitjanes, evolució transcendental que —observa— durarà segles i segles.

Abadal explica molt esquemàticament, però molt clara, la nova estructura administrativa i política que Dioclecià implanta a l'Imperi. La burocratització tremenda, costosíssima, la decadència de la civilització urbana i la pèrdua d'autonomia de les ciutats. Reflexiona que si l'alt imperi podia ser concebut com una federació de ciutats, les cúries de les quals exercien una gairebé plenitud

12. L'autor segueix sovint LOT (1927), en una reedició de 1951.

de poders administratius, financers i judicials, amb els governadors provincials amb funció de coordinadors del Concili Provincial, en el baix imperi les ciutats van quedar minimitzades dins la maquinària estatal. Explica la reorganització del sistema monetari i la del sistema fiscal. Descriu com es va fer de feixuc per a la societat de sostenir un semblant pes i unes semblants vexacions i com la població intentava escapolar-se'n. I la resposta de Diocleciana fou de prendre mesures perquè ningú no pogués moure's del seu lloc i la seva obligació, amb l'adscripció dels cultivadors a la terra, dels propietaris a la seva cúria municipal, dels oficis al seu taller o del comerciant al seu comerç. També fixà els preus màxims de les coses, en un intent de frenar la inflació. Diocleciana implantà un estatisme totalitari. Però l'autor també descriu que aquesta nova construcció no es va pas sostenir, a causa de la feblesa dels mitjans coactius.

Potents i humils, patrons i protegits, malgrat ésser originats i conformats per pressions i lluites entre ells mateixos, formen una massa compacta moguda per un interès comú enfront de l'Estat, que pretenia lligar-los, endogalar-los tots, ni que fos per salvar-los; formen, com hem dit abans, una mena d'Estat real davant l'Estat oficial i formal (p. 235).

D'aquesta lluita, opina l'autor que en va sortir configurat un nou món, els estats nacionals regits pels bàrbars invasors, amb els quals es va entrar en un altre capítol de la història d'Occident. Considera l'època visigòtica com una continuïtat de la romana, «com una posta del romanisme», mentre que l'inici del món medieval creu que cal situar-lo amb l'entrada dels moros. En la descripció del baix imperi, l'autor ho fa en termes de decadència, tal com es feia en aquells moments. Actualment, en una pretensió d'objectivitat, hom prefereix parlar de canvi. Un canvi, però, amb el qual, com hem vist, Ramon d'Abadal està totalment d'acord.

CONCLUSIONS

Ramon d'Abadal demostra ser un veritable humanista, interessat a conèixer els precedents de la història de Catalunya, i no sols els precedents immediats, sinó tota l'evolució del país, tot el fil des de la prehistòria. Llegia, estava al dia, s'interessava per les novetats, les jutjava i opinava.

El llibre és el fruit del capteniment de l'historiador d'anar a les arrels dels esdeveniments. S'ocupa amb insistència dels orígens de les poblacions, de les poblacions prehistòriques, de la població ibèrica, de la població d'època romana. I manté amb insistència que la població no ha canviat gaire, que les aportacions de pobles forans han estat més aviat minses. La població romana li sembla poc diferent de la ibèrica romanitzada.

Hi ha uns prejudicis que recorren tot el llibre: creu que les cultures que es van desenvolupar a casa nostra no van ser mai punteres, els corrents de la prehistòria sembla que arribaven una mica a la fi del món, els grecs no van tenir gaire ressò al país i les ciutats romanes van ser petites i pobres i, especialment, la pagesia poc romanitzada. Després d'explicar la societat i l'economia romana, escriu:

És clar que tot aquest quadre econòmic i social que acabem de presentar té el seu màxim exponent en la ciutat mateixa de Roma. [...] A la nostra terra, llevat de Tarragona, d'Empúries, de Barcelona, els reflexos foren molt tènues, tanmateix existents (p. 165).

Potser en fa un gra massa. A l'època de les colonitzacions, l'àrea catalana no va ser com la Magna Grècia, però els grecs van exercir una influència notable sobre el país i la cultura ibèrica n'és en part el fruit. En època romana, la Hispània Citerior era una província més de l'Imperi, per bé que una de ben romanitzada i de molt antic; la plaça del fòrum de Tarraco era la major de l'Imperi, després dels fòrums de Roma. A les ciutats romanes dels Països Catalans es vivia amb el dret romà, amb estatuts municipals o colonials propis, amb una societat i una economia estructurades a la manera romana, amb les tècniques romanes, i es comerciava dins del gran mercat mediterrani del moment. No cal menystenir-ho. Potser manlleua aquest menysteniment de Miquel Tarradell, que havia escrit en aquest sentit, perquè valorava molt la cultura ibèrica i el seu pes en el desenvolupament posterior.

Però per Abadal la separació entre Orient i Occident en el baix imperi és enormement transcendental, car pensa que l'Orient de l'Imperi era la part dinàmica i rica, de la qual, en produir-se la separació, Occident deixa de participar. Això li sembla fonamental per entendre què va passar, per entendre la caiguda de l'Imperi d'Occident. Certament, és una visió profunda i important, que, de fet, està en consonància amb considerar l'àrea catalana a l'antiguitat com un lloc allunyat dels centres de cultura i econòmics de l'època.

Acabem amb unes frases del començament del llibre:

Ni fenicis, ni grecs, ni cartaginesos, ni romans, ni gots, ni sarraïns —menys encara els francs a Catalunya— pesaren gaire en la població relativa de la Península. N'arribaren evidentment fornades, però bon cop espargits pel país, en nuclis comarcals o dispersos arreu, acabaren per quedar fosos dins la massa d'una antiga població que ni fou en general escombrada ni deixà de continuar constituint la base ètnica del poblament.

BIBLIOGRAFIA

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d' (1967). *Els precedents antics a la història de Catalunya*. Barcelona: Biblioteca Selecta.
- AMMERMANN, A. J.; CAVALLI-SFORZA, Luigi Luca (1986). *La transizione neolitica e la genetica di popolazione in Europa*. Torí: Boringhieri.
- BERTRANPETIT, Jaume; CAVALLI-SFORZA, Luigi Luca (1991). «A genetic reconstruction of the history of the population of the Iberian Peninsula». *Annals of Human Genetics*, núm. 55, p. 51-67.
- BERTRANPETIT, Jaume; SALA, J.; CALAFELL, Francesc; UNDERHILL, Peter A.; MORAL, P., i COMAS, D. (1995). «Human mitochondrial DNA variation and the origin of Basques». *Annals of Human Genetics*, núm. 59, p. 63-81.
- BOSCH, Elena; CALAFELL, Francesc; COMAS, D.; OEFNER, Peter J.; UNDERHILL, Peter A., i BERTRANPETIT, Jaume (2001), «High-resolution analysis of human Y-chromosome variation shows a sharp discontinuity and limited gene flow between northwestern Africa and the Iberian Peninsula». *The American Journal of Human Genetics*, 68, «issue 4», p. 1019-1029.
- BOSCH GIMPERA, Pere (1919). *Prehistòria catalana: edats de la pedra i dels metalls, colonització grega, etnografia*. Barcelona: Editorial Catalana.
- CAVALLI-SFORZA, Luigi Luca (1997). *Gens, pobles i llengües*. Barcelona: Proa.
- CLARIANA, Joan-Francesc (1984). «Notes sobre l'estructura urbana d'Iluro». *Fa-ventia*, 6/1, 89-138.
- GUSI, Francesc (1977). «La topografia urbanística de Iluro». A: *Miscel·lànies arqueològiques de Mataró i el Maresme*. Mataró, p. 35-39.
- LOT, Ferdinand (1927). *La fin du monde antique et le debut du Moyen âge*. París: Renaissance du Livre.

- OLALDE, Iñigo, *et al.* (2019). «The genomic history of the Iberian Peninsula over the past 8000 years». *Science*, núm. 363, «issue» 6432, p. 1230-1234.
- RIBAS, Marià (1952). *El poblament d'Ilduro*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1966). «La villa romana de la Torre Llauder de Mataró». *Excavaciones Arqueológicas en España*, núm. 47. Madrid.
- (1972). «La villa romana de la Torre Llauder de Mataró», *Noticiario Arqueológico Hispánico*. *Arqueología*, I, Madrid, p. 117-180.
- (1975). *El Maresme en els primers temps del cristianisme*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.
- SAHLINS, Marshall (1964). *Tribesmen*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- (1972). *Stone Age Economics*. Chicago: Aldine Atherton, Inc.
- (1977). *Economía de la Edad de Piedra*. Madrid: Akal.
- SAHLINS, Marshall; SERVICE, Elman (1960). *Evolution and Culture*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press.
- SERRA RÀFOLS, Josep de C. (1930). «El poblament prehistòric de Catalunya». A: Paul VILA [dir.]. *Geografia General de Catalunya, València i Balears*. Vol. 15. Barcelona: Barcino.
- TARRADELL, Miquel (1962a). *Les arrels de Catalunya*. Barcelona: Ed. Vicens Vives, col. «Biografies Catalanes».
- (1962b). «Romantització i cristianització», A: ABADAL, R. d'; RUBIÓ, J.; SOLDEVILA, F.; TARRADELL, M.; VICENS, J. *Moments crucials de la història de Catalunya*. Barcelona: Ed. Vicens Vives.
- (1963). «Prehistòria i Antiguitat». A: SOLDEVILA, F. *Història dels catalans*. Vol 1. Barcelona: Ed. Ariel, p. 15-466.

BIBLIOGRAFIA DE RAMON D'ABADAL I DE VINYALS¹

- * *Notes sobre la formado de les Compilacions de «Constitucions i altres Drets de Catalunya», i de «Capítols de Corts referents al General», «Estudis Universitaris Catalans», IV (Barcelona, 1910), pàgs. 409-445. [En col·laboració amb J. Rubió i Balaguer.]*
  - * *Les «Partidas» a Catalunya durant l'Edat Mitjana, «Estudis Universitaris Catalans», VI (1912), pàgs. 13-37 i 159-180; i VII (1913), pàgs. 118-162. *Textos de dret català. I. Usat ges de Barcelona*, editats amb la introducció de Ramon d'Abadal. Barcelona (Diputació Provincial) 1913, 112 pàgs. [En col·laboració amb F. Valls-Taberner.]*
- Traducció al català de l'obra de Paul F. Kehr, *Das Papsttum und das Katalanische Prinzipat*, amb el títol de *El papat i el Principat de Catalunya*, «Estudis Universitaris Catalans», XII (1927), pàgs. 321-347; XIII (1928), pàgs. 299-323; XIV (1929), pàgines 14-32; i XV (1930), pàgs. 1-20. Edició refosa (1931), 128 pàgs.
- * *El pseudo-arquebisbe de Tarragona Cesari i les preteses butlles de Santa Cecília, «La Paraula Cristiana», VI-34 (Barcelona, 1927), pàgs. 316-345.*
- Presentació a *La cançó del Pros Bernat*, de Manuel Milà i Fontanals. Vic, 1947, pàgs. 5-34.
- Documents catalans del temps de Carlemany*, «Miscel·lània Puig i Cada-falch», I, Institut d'Estudis Catalans (Barcelona, 1947-1951), pàgs. 163-168.
- * *Labat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*. Col. «El Guió d'Or», Aymà, Barcelona, 1948, 218 pàgs. Segona edició, propietat privada de l'autor, Barcelona, 1948. Tercera edició, ed. Aedos, Barcelona, 1962, 284 pàgs.

1. Els títols precedits d'un asterisc són els inclosos en el Llibre *Dels visigots als catalans*.

- Efemèrides mil·lenàries (949-1949). El monestir de Sant Pere de Burgal.* Vic, 1948, 34 pàgs.
- * *Un diplôme inconnu de Louis le Pieux pour le comte Oliba de Carcassonne*, «Annales du Midi», 61-7/8 (Toulouse, 1949), pàgs. 345-357.
- La batalla del Adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda.* Discurso leído en la recepción pública de... en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona el día 18 de diciembre de 1949. Contestación del Académico numerario Doctor D. José M.ª Millás Vallicrosa. Barcelona, 1949. 188 pàgs.
- * *El comte Bernat de Ribagorça i la llegenda de Bernardo del Carpió*, «Estudios dedicados a R. Menéndez Pidal», C.S.I.C., III (Madrid, 1951), pàgs. 463-487.
- El primers temps del monestir de Cuixà*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXIV (1951-1952), pàg. 250. (Resum d'una comunicació.)
- La «Chançon de Guillelme» desde el punto de vista de un historiador*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXIV (1951-1952), pàgs. 252-253. (Resum d'una comunicació.)
- Catalunya Carolíngia. II. Els diplomes carolingis a Catalunya.* Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la secció Històrico-Arqueològica, II), 1.ª part, Barcelona, 1926-1950; 2.ª part, Barcelona, 1952. XXXIX 4- 301 y 307-590 pàgs.
- * *La data i el lloc de la mort del comte Berenguer Ramon I*, «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», I (Barcelona, 1952), pàgs. 43-44.
- * *Origen y proceso de consolidación de la sede ribagorzana de Roda*, «Estudios de Edad Media de ,1a Corona de Aragon», V (Zaragoza, 1952), pàgs. 7-82.
- Pròleg a les *Obras Selectas* de Fernando Valls-Taberner, C.S.I.C., I, Madrid-Barcelona, 1952, pàgs. 7-24. [En col·laboració amb J. Ernest Martínez Ferrando.]
- Tres historias de España* [Comentari a les obres de L. G. de VALDE AVELLANO, *Historia de España*; F. SOLDEVILA, *Historia de España* y J. VICENS VIVES, *Aproximación a la Historia de España*], «Destino», Barcelona, núms. 819 (18 abril 1953), 820 (25 abril 1953) i 821 (2 maig 1953).
- Doscientos años de Historia de Cataluña en la Real Academia de Buenas Letras*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXV (1953), pàgines 326-339.

- Josep Calmette (1873-1952)*, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», XLV (Barcelona, 1953), pàgs. 103-106.
- El paso de Septimania del dominio godo al franco a través de la invasion sarracena (720-768)*, «Cuadernos de Historia de España», XIX (Buenos Aires, 1953), pàgs. 5-54.
- * *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de Pany mil: Eixalada-Cuixà*, «Analecta Montserratensia», VIII (Abadia de Montserrat, 1954-1955), pàgs. 125-337.
- Pròleg a les *Obras Selectas, II, Estudios Histórico-jurídicos*, de Fernando Valls-Taberner, C.S.I.C., Madrid-Barcelona, 1954, pàgs. VII-XXIV.
- La Plana de Vic en els segles VIII i IX (717-886)*, Vic, 1954. 28 pàgs.
- Catalunya Carolíngia. III. Els comtats de Pallars i Ribagorça*. Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la secció Històrico-Arqueològica, XIV-XV), Barcelona, 1955. 2 vols. LXXX + 244 pàgs. i 227 4- 54 pàgs.
- La expedición de Carlomagno a Zaragoza: el hecho histórico, su carácter y su significación*, «Coloquios de Roncesvalles». Agosto de 1955. Diputació Foral de Navarra. Institució Príncep de Viana, Zaragoza-Pamplona, 1956, pàgines 39-71.
- * *Els preceptes carolingis per al Pallars (segle IX)*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVI (1954-1956 [1957]), pàgs. 11-60.
- Pròleg al *Diplomatari de Sant Bernat Calvó, abat de Santes Creus, bisbe de Vic*, del doctor Eduard Junyent, Reus, 1956, pàgs. XI-XXI.
- La Catalogne sous l'empire de Louis le Pieux*, «Études Roussillonaises» (Perpinyà), IV-3 (1954-1955), pàgs. 239-272; V-1 (1956), pàgs. 31-50; V-2 (1956), pàgs. 147-177; VI-1/2 (1957-[1958]), pàgs. 67-95.
- Pallars i Ribagorça en els segles IX i X*, «Pirineos», XIII-43/46 (Saragossa, 1957), pàgs. 5-104. Reproducció de l'estudi preliminar de la *Catalunya Carolíngia. III. Els comtats de Pallars i Ribagorça*.
- L'església catalana en temps de Lluís el Piados*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVI (1954-1956-1957), pàgs. 292. (Resum d'una comunicació.)
- * *Nota sobre la locució «Marca Hispánica»*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVII (1957-1958), pàgs. 157-164.
- * *A propos du legs visigothique en Espagne*, «Settimane di Studio del Centro Italiano di Studi Sull'Alto Medioevo. V. Caratteri del secolo vu in Occidente. 23-29 aprile 1957» (Spoleto, 1958), pàgs. 541-588 i 678-682.

- Presentació del llibre de don Claudio SÁNCHEZ ALBORNOZ, *España, un enigma histórico*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVII (1957-1958), pàgs. 426-427.
- Els primers comtes catalans*. Introducció de J. VICENS VIVES. Ed. Teide (Biografies Catalanes. Sèrie històrica, núm. 1). Barcelona, 1958, XXI'4- 368 pàgs. 4- 6 làms. Reimpresió, ed. Vicens Vives, 1961. Segona edició, ed. Vicens Vives, Barcelona, 1965.
- Séance d'ouverture. Congrès archéologique de France. CXVHe session. 1949. Catalogne*. «Société Française d'Archéologie», Paris, 1959, pàgs. 229-231.
- Vicens Vives y las generaciones en la historiografía catalana*, «Destino», ^-Barcelona, núm. 1196 (9 juliol 1960).
- Com Catalunya s'obrí al món mil anys enrera*. Rafael Dalmau Editor (Col·lecció «Episodis de la Història», 3). Barcelona, 1960. 64 pàgs.
- * *Del Reino de Tolosa al Reino de Toledo*. Discurso leído el día 27 de noviembre de 1960 en el acto de su recepción pública por el académico... y contestación por el Excmo. Sr. Director de la Real Academia D. Francisco J. Sánchez Cantón. Real Academia de la Historia. Madrid (Vic), 1960, 82 pàgs.
- Elaborado deis «Usatges de Barcelona»*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXVIII (1959-1960), pàgs. 368-369. (Resum d'una comunicació.)
- Una historia de nuestros primeros tiempos románicos*. [Comentan al llibre de S. SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*], «Destino», Barcelona, núm. 1260 (30 setembre 1961).
- * *La domination carolingienne en Catalogne*, «Revue Historique», CCXXV-2 (Paris, 1961), pàgs. 319-340.
- * *El renaixement monàstic a Catalunya després de V expulsió dels sarrdins*, «Studia Monástica», III-1 (Abadia de Montserrat, 1961), pàgs. 165-177.
- Pròleg a *Alfons el Cast*, de Jordi VENTURA. Ed. Aedos. Barcelona, 1961, pàgines IX-XIV.
- * *L'esperit de Cluny i les relacions de Catalunya amb Roma i la Itàlia en el segle X*, «Studi Medievali», 3a. sèrie, II-1 (Spoleto, 1961), pàgs. 3-41.
- Notes climatològiques del segle XVII*, «Miscel·lània Fontserè», ed. G. Gili (Barcelona, 1961), pàgs. 23-29.
- Introducció a *Moments crucials de la Història de Catalunya*. [Concepte de l'autor sobre la historiografia actual], ed. Vicens-Vives (Biografies Catalanes. Sèrie assaigs, núm. 1). Barcelona, 1962, pàgs. IX-XXXVII.

- «El domini carolingi», a *Moments crucials de la Història de Catalunya*, ed. Vicens Vives (Biografies Catalanes. Sèrie assaigs, núm. 1). Barcelona, 1962, pàgs. 25-49.
- * *La fundació del monestir de Ripoll*, «Analecta Montserratensia», IX (Miscel·lània Anselm M. Albareda, I), Abadia de Montserrat, 1962, pàgs. 187-197.
- Aragón. Una obra y un gesto*. [Comentari al llibre *Aragón*, editat pel Banc d'Aragó], «Destino», Barcelona, núms. 1305 (19 agost 1962) i 1306 (25 agost 1962).
- Balari y Jovany y sus «Orígenes Históricos de Cataluña»*. Discurso pronunciado con motivo de la inauguración del curso en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona el día 15 de enero de 1961. Barcelona, 1962, 19 pàgs.
- * *Els concilis de Toledo*, «Homenaje a Johannes Vincke para el 11 de mayo de 1962», C.S.I.C., Madrid, 1962-1963, pàgs. 21-45.
- Contestación del académico numerario Don Ramón de Abadal al discurso leído el día 27 de octubre de 1963 en la recepción pública de Mons. Eduardo Junyent en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, sobre *L'arquitectura religiosa en la Catalunya Carolíngia*, Barcelona, 1963, pàgs. 47-58.
- «L'Alta Edat Mitjana. La pre-Catalunya», a *Historia dels Catalans*, dirigida per Ferran Soldevila, I y II, ed. Ariel, Barcelona, 1963-1966, pàgs. 467-585 i 601-991.
- La llegenda i la historia*, Vic, 1963, 21 pàgs. Segona edició, «Tremontanae», XLVIII-481/482 (Perpinyà, 1964), pàgs. 209-216.
- * *Un gran comte de Barcelona prèterit: Guifre-Borrell (897-911)*, «Cuadernos de Arqueologia e Historia de la Ciudad de Barcelona», V (Barcelona, 1964), pàgines 83-130. Una altra edició, «Miscellanea Barcinonensia», 3 (Barcelona, 1964), pàgines 49-90.
- * *La institució comtal carolíngia en la pre-Catalunya del segle IX*, «Anuario de Estudios Medievales», I (Barcelona, 1964), pàgs. 29-75.
- * *A propos de la «domination» de la maison comtale de Barcelone sur le Midi français*, «Annales du Midi», 76-68/69 (Toulouse, 1964), pàgs. 315-345.
- La immigració francesa en el segle XVI i Vaparició de les «cases pairals» catalanes*. Pròleg a *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*, de Jordi NADAL i Emili GIRALT. Premi lluro. Mataró, 1965, pàgs. 5-15.
- * *La Monarquia en el Regne de Toledo*, «Homenaje a Jaime Vicens Vives», I (Universidad de Barcelona, 1965), pàgs. 191-200.

- Pedro el Ceremonioso y los comienzos de la decadencia política de Cataluña*. Prólogo al tomo XIV de la *Historia de España*, dirigida por R. Menéndez Pidal. Ed. Espasa-Calpe, Madrid, 1965, pàgs. IX-CCIII.
- La familia del primer comte barceloní, Bera*, «Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad. Estudios dedicados a Durán y Sanpere en su LXXX aniversario», X (Barcelona, 1967), pàgs. 187-193.
- Pròleg a *Obra dispersa. I. Catalunya ahir i avui*, de Jaume VICENS I VIVES. Ed. Vicens-Vives. Barcelona, 1967, pàgs. IV-XIV.
- Els precedents antics a la història de Catalunya*. Ed. Selecta, núm. 400. Barcelona, 1967, 314 pàgs.
- * *El dominio carolingio en la Marca peninsular hispánica, siglos IX i X*, «Cuadernos de Historia», II (Madrid, 1968), pàgs. 33-49.
- La casa Abadal de Pradell*. Inclou: Josep M. Font i Rius, *Semblança de Ramon d'Abadal i de Vinyals*. Opuscle que amb motiu de les Bodes d'Or dels nostres pares Ramon d'Abadal i M. del Remei Guitart us dediquem els seus fills. Barcelona, 10 de juny de 1968.
- Dels visigots als catalans*. 2 vols. Barcelona, Edicions 62, 1969.
- Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62, 1972.
- Les lliçons de la història. Reflexions sobre Espanya, Castella, Catalunya*. Edició i introducció de Francesc Vilanova. Barcelona, La Magrana, 2010. [Els capítols referents a l'edat moderna a : Manuscrit, 16, Bellaterra, UAB, 1998, pàg. 285-303].

APROXIMACIÓ BIBLIOGRÀFICA SOBRE RAMON D'ABADAL I DE VINYALS

- BARRAL I ALTET, Xavier, *L'aportació de Ramon d'Abadal al coneixement de l'arqueologia i de l'art medieval de Catalunya*, Barcelona, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, 1989.
- FONT RIUS, Josep M., *Don Ramón de Abadal y de Vinyals*, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 3, Barcelona, Instituto de Historia Medieval de España, 1966, pàg. 615-624.
- PIÑOL ESPÍN, Josefa, «Bibliografia de Ramon d'Abadal», *Ausa*, núm. 6, Vic, 1970, pàg. 210-222.
- PONCE I VIVET, Santi, *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Investigador de la nostra història*, Vic-Barcelona, Museu Episcopal de Vic - Ateneu de Vic - Generalitat de Catalunya, 2020.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi, «El triomf d'Abadal sobre la circumstància», *Serra d'Or*, núm. 125, Montserrat, febrer de 1970.
- SALRACH, Josep M., «Abadal, la història com a pedagogia», *Serra d'Or*, núm. 610, Montserrat, 2010, pàg. 74-75.
- , «Ramon d'Abadal i l'encaix de Catalunya a Espanya», *L'Avenç*, núm. 358, Barcelona, 2010, pàg. 58-61.
- SAMÓ, Joan, «Notes per a una història de postguerra de l'Institut d'Estudis Catalans (1942-1961)», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, VII, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1996, pàg. 79-84.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume, «Pròleg» a Ramon d'Abadal i de Vinyals, *Dels visigots als catalans*, I, Barcelona, 1969, pàg. 5-16.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume; PÉLAEZ I ALBENDEA, Manuel J., *Estudis de dret comparat en homenatge a Ramon d'Abadal i de Vinyals pel seu centenari*, Manuel J. Peláez [ed.], Barcelona, Promociones Publicaciones Universitarias, 1989.

- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume; PÉLAEZ I ALBENDEA, Manuel J.; VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc, i SORIANO I MARÍN, Maria, *Epistolari de Lluís Nicolau d'Olwer amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i amb Ferran Valls i Taberner: 1905-1933*, Barcelona, Promocions Publicacions Universitàries, 1989.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume; PÉLAEZ I ALBENDEA, Manuel J.; VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc, i SORIANO I MARÍN, Maria, *Epistolari de Francesc Martorell i Trabal i de Pere Bosch i Gimpera amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i amb Ferran Valls i Taberner: 1908-1931*, Barcelona, Promocions Publicacions Universitàries, 1991.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume; PÉLAEZ I ALBENDEA, Manuel J.; VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc, i TOMÀS I BELENGUER, Manuel, *Epistolari de Raimon d'Abadal i Calderó amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i amb Ferran Valls i Taberner*, Barcelona, Promocions Publicacions Universitàries, 1992.
- VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc, *Ramon d'Abadal: entre la història i la política*. Pròleg de Josep M. Font i Rius, Lleida, Pagès editors, 1996.
- , «Ramon d'Abadal i l'intent de normalitzar l'IEC als anys seixanta», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, VIII, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997, pàg. 97-115.
- , «La modernitat historiogràfica de Ramon d'Abadal i de Vinyals. A propòsit d'un text inèdit», *Manuscrits*, núm. 16, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1998, pàg. 273-283.

FOTOGRAFIES

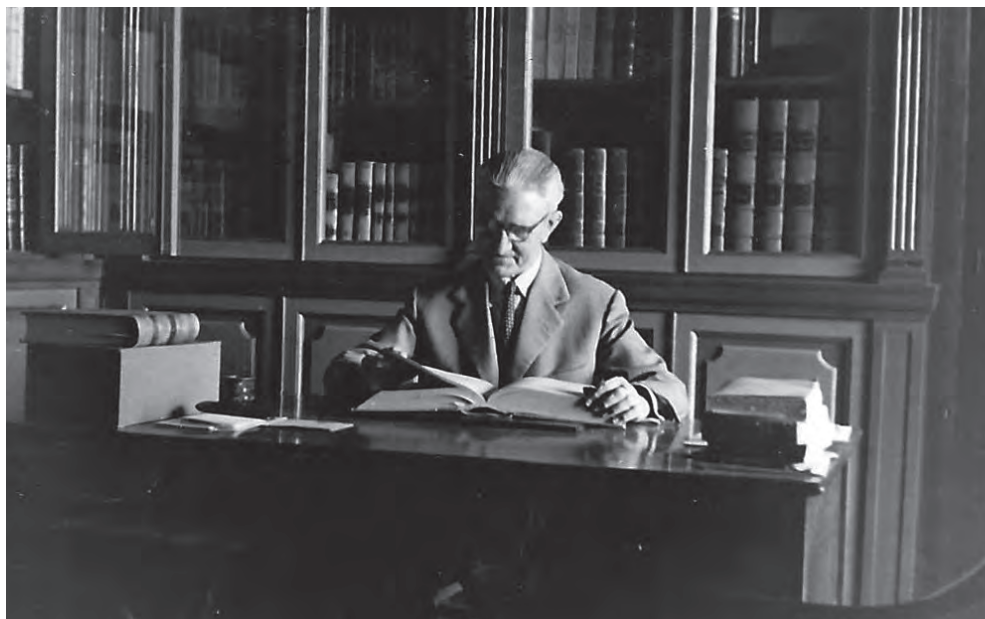

La casa Abadal del Pradell abans de les reformes (1944).

La casa Abadal del Pradell.

Ramon d'Abadal al despatx del Pradell els anys 40.

Bodes d'Or de Ramon d'Abadal i M. del Remei Guitart amb la seva família
(10 de juny de 1968).

Ingrés de Ramon d'Abadal a l'Acadèmia de la Història
(27 de novembre de 1960).

Ramon d'Abadal i Ramon Menéndez Pidal (1960).

Amb Ramon Menéndez Pidal i el president de l'Acadèmia de la Història Francisco J. Sánchez Canton el dia del discurs d'Abadal d'ingrés a l'Acadèmia (27 de novembre de 1960).

Abadal presideix la secció històrica del Congrés Litúrgic de Montserrat (6 juliol 1965).

Ramon d'Abadal amb el comte de Barcelona, Joan III de Borbó i l'abat Cassià M. Just a Montserrat (17 d'agost de 1967).

Entrevista de Baltasar Porcel l'abril i el maig de 1967.

Enterrament de Ramon d'Abadal a Gurb (19 de gener de 1970).

**LLISTA DE MEMBRES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS AMB UNA
BIOGRAFIA PUBLICADA A LA COL·LECCIÓ «SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES»**

ABADAL I DE VINYALS, Ramon d'	(1888-1970)
AINAUD DE LASARTE, Joan	(1919-1995)
ALCOVER I SUREDA, Antoni M.	(1862-1932)
ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon d'	(1885-1939)
ALSINA I BOFILL, Josep	(1904-1993)
ANGLADA I D'ABADAL, M. Àngels	(1930-1999)
ARAMON I SERRA, Ramon	(1907-2000)
BADIA I MARGARIT, Antoni M.	(1920-2014)
BARRERA I COSTA, Heribert	(1917-2011)
BASTARDAS I PARERA, Joan	(1919-2009)
BATALLER I CALATAYUD, Josep Ramon	(1890-1962)
BOFILL I PICHOT, Josep M.	(1860-1938)
BOLÒS I CAPDEVILA, Oriol de	(1924-2007)
BROCÀ I DE MONTAGUT, Guillem M. de	(1850-1918)
CARBONELL I DE BALLESTER, Jordi	(1924-2016)
CARIA, Rafael	(1941-2008)
CARNER I PUIG-ORIOI, Josep	(1884-1970)
CARRERAS I ARTAU, Joaquim	(1894-1968)
CARRERAS I BARNÉS, Josep	(1943-2014)
CASACUBERTA I ROGER, Josep M. de	(1897-1985)
CASAS I SICART, Creu	(1913-2007)
CASASSAS I SIMÓ, Enric	(1920-2000)
CASASSAS I SIMÓ, Lluís	(1922-1992)
CASASSAS I SIMÓ, Oriol	(1923-2012)
CASTELLS I GUARDIOLA, Josep	(1925-2018)
CERVERA I ASTOR, Leandre	(1891-1964)
CLASCAR I SANOU, Frederic	(1873-1919)
COLL I ALENTORN, Miquel	(1904-1990)
COLOMER I POUS, Eusebi	(1923-1997)
COROMINES I MONTANYA, Pere	(1870-1939)
COROMINES I VIGNEAUX, Joan	(1905-1997)
DOMINGO I SANJUÁN, Pere	(1896-1979)
DURAN I SANPERE, Agustí	(1887-1975)
EGOZCUE I CUIXART, Josep	(1940-2006)
ESTEVE I SUBIRANA, Antoni	(1902-1979)
FABRA I POCH, Pompeu	(1868-1948)
FARAUDO DE SAINT-GERMAIN, Lluís	(1867-1957)
FARGAS I ROCA, Miquel A.	(1858-1916)
FOLCH I TORRES, Joaquim	(1886-1963)
FONT I QUER, Pius	(1888-1964)
FONTBOTÉ I MUSSOLAS, Josep Maria	(1921-1989)
FONTSERÈ I RIBA, Eduard	(1870-1970)

FREIXA I PEDRALS, Enric	(1911-2002)
FUSTER I ORTELLS, Joan	(1922-1992)
GALÍ I COLL, Alexandre	(1886-1969)
GUIMERÀ I JORGE, Àngel	(1845-1924)
JARDÍ I BORRÀS, Ramon	(1881-1972)
LLUCH I MARTÍN, Enric	(1928-2012)
MARAGALL I GORINA, Joan	(1860-1911)
MARGALEF I LÓPEZ, Ramon	(1919-2004)
MARTORELL I TRABAL, Francesc	(1887-1935)
MIRALLES I SOLÀ, Carles	(1944-2015)
MIRET I SANS, Joaquim	(1858-1919)
MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja	(1903-1991)
MOLL I MARQUÈS, Aina	(1930-2019)
MUNDÓ I MARCET, Anscari Manuel	(1923-2012)
NICOLAU D'OLWER, Lluís	(1888-1961)
NOGUERA DE GUZMAN, Raimon	(1897-1990)
OLIVER I TOLRÀ, Miquel dels Sants	(1864-1920)
PARÉS I FARRÀS, Ramon	(1927-2018)
PI I SUNYER, August	(1879-1965)
PIJOAN I SOTERAS, Josep	(1881-1963)
PRAT DE LA RIBA I SARRÀ, Enric	(1870-1917)
PRATS I DOMINGO, Modest	(1936-2014)
PREVOSTI I PELEGRÍN, Antoni	(1919-2011)
PUIG I CADAFALCH, Josep	(1867-1956)
PUIG SALELLAS, Josep M.	(1924-2007)
RIBAS I PIERA, Manuel	(1925-2013)
ROCA-PONS, Josep	(1914-2000)
ROSELLÓ I MOLINARI, Xavier	(1948-2016)
RUBIÓ I BALAGUER, Jordi	(1887-1982)
RUBIÓ I LLUCH, Antoni	(1856-1937)
RUYRA I OMS, Joaquim	(1858-1939)
SAGARRA I DE SISCAR, Ferran de	(1853-1939)
SARDÀ I DEXEUS, Joan	(1910-1995)
SARSANEDAS I VIVES, Jordi	(1924-2006)
SEGALÀ I ESTALELLA, Lluís	(1873-1938)
SERRA I HÚNTER, Jaume	(1878-1943)
SERRA I PUIG, Eva	(1942-2018)
SERRA I RÀFOLS, Josep de C.	(1900-1971)
SOLANS I HUGUET, Joan Antoni	(1941-2019)
SOLÉ I SABARÍS, Lluís	(1908-1985)
TARRADELL I MATEU, Miquel	(1920-1995)
TEIXIDOR I BATLLE, Josep	(1920-1989)
TERRADAS I ILLA, Esteve	(1883-1950)
TRIADÚ I FONT, Joan	(1921-2010)
TRIAS I FARGAS, Ramon	(1922-1989)

TRUETA I RASPALL, Josep	(1897-1977)
TURRÓ I DARDER, Ramon	(1854-1926)
VALLS I TABERNER, Ferran	(1888-1942)
VALLVERDÚ CANES, Francesc	(1935-2014)
VERDAGUER I JUANOLA, Pere	(1929-2017)
VERNET I GINÉS, Joan	(1923-2011)
VICENS VIVES, Jaume	(1910-1960)
VILA I DINARÈS, Pau	(1881-1980)
VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià	(1913-2002)

SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES

Títols publicats

- [1] Manuel RIBAS I PIERA, *Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC* (1996)
- [2] Josep M. CAMARASA, *Ramon Turró, un modernista al laboratori* (1997)
- [3] Josep CARRERAS, *August Pi i Sunyer. Semblança biogràfica* (1998)
- [4] Manuel SUBIRÀ, *Pere Domingo. Semblança biogràfica* (1998)
- [5] Albert BALCELLS, *Enric Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans* (1998)
- [6] Oriol CASASSAS, *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons* (1999)
- [7] Xavier BARRAL, *Josep Pijoan. Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art* (1999)
- [8] M. Àngels Anglada i d'Abadal. *Sessió en memòria* (1999)
- [9] Eulàlia DURAN, *Agustí Duran i Sanpere. Semblança biogràfica* (2000)
- [10] Francesc FONTBONA, *Joaquim Folch i Torres. Semblança biogràfica* (2000)
- [11] Jordi SALES, *Jaume Serra i Húnter. Semblança biogràfica* (2000)
- [12] Carles MIRALLES i Anscari M. MUNDÓ, *Lluís Nicolau d'Olwer. Semblança biogràfica* (2000)
- [13] Josep M. FONT, *Guillem M. de Brocà. Semblança biogràfica* (2000)
- [14] Oriol de BOLÒS, *Pius Font i Quer. Semblança biogràfica* (2000)
- [15] Antoni ROCA, *Esteve Terradas i Illa. Semblança biogràfica* (2000)
- [16] Joan VENY, *Antoni M. Alcover i Sureda. Semblança biogràfica* (2000)
- [17] Pere LLUÍS FONT, *Joaquim Carreras i Artau. Semblança biogràfica* (2000)
- [18] *Enric Casassas i Simó. Sessió en memòria* (2000)
- [19] David GUERRAT, *Lluís Solé i Sabarís. Semblança biogràfica* (2000)
- [20] *Ramon Aramon i Serra. Sessió en memòria* (2001)
- [21] Antoni SERRA I RAMONEDA, *Joan Sardà i Dexeus. Semblança biogràfica* (2001)
- [22] Aina MOLL, *Francesc de Borja Moll. Semblança biogràfica* (2001)
- [23] *Josep Roca-Pons. Sessió en memòria* (2001)
- [24] Josep Enric LLEBOT, *Eduard Fontserè i Riba. Semblança biogràfica* (2002)
- [25] Carles MIRALLES, *Lluís Segalà i Estalella. Semblança biogràfica* (2002)
- [26] Albert BALCELLS, *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Semblança biogràfica* (2003)
- [27] Jaume CABRÉ, *L'ocellot sinistre. Semblança biogràfica d'Àngel Guimerà* (2003)
- [28] Pere LLUÍS FONT, *Eusebi Colomer i Pous. Semblança biogràfica* (2003)
- [29] Ricard GUERRERO, *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill* (2003)
- [30] M. Teresa FERRER, *Joaquim Miret i Sans. Semblança biogràfica* (2003)
- [31] Josep M. MAS I SOLENCH, *Ferran Valls i Taberner. Semblança biogràfica* (2004)
- [32] Oriol CASASSAS, *Josep Trueta i Raspall, el símbol. Semblança biogràfica de Josep Trueta i Raspall* (2004)
- [33] Salvador REGUANT, *Josep Ramon Bataller i Calatayud. Semblança biogràfica* (2004)
- [34] *Marià Villangómez. Sessió en memòria* (2004)
- [35] Carles A. GASÒLIBA, *Ramon Trias Fargas. Semblança biogràfica* (2004)
- [36] *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de 'Marines i boscatges' (1903-2003)* (2005)
- [37] Manuel CASTELLET, *Josep Teixidor i Batlle. Semblança biogràfica* (2005)
- [38] Carles MIRALLES, «Un xic exòtic i desorientat». *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida* (2005)

- [39] Ramon Margalef. *Sessió en memòria* (2005)
- [40] Eva SERRA, Ferran de Sagarra i de Siscar. *Semblança biogràfica* (2005)
- [41] Josep MASSOT, Jordi Rubió i Balaguer. *Semblança biogràfica* (2005)
- [42] Joan VILÀ-VALENTÍ, Pau Vila i Dinarès. *Semblança biogràfica* (2006)
- [43] Joan SOLÀ, Pompeu Fabra i Poch. *Semblança biogràfica* (2006)
- [44] Albert BALCELLS, Francesc Martorell i Trabal. *Semblança biogràfica* (2006)
- [45] Jacint CORBELLA, Antoni Esteve i Subirana. *Semblança biogràfica* (2006)
- [46] Oriol CASASSAS, Leandre Cervera i Astor. *Semblança biogràfica* (2007)
- [47] Josep VALLVERDÚ, Josep Carner i Puig-Oriol. *Semblança biogràfica* (2008)
- 48 Albert BALCELLS, Antoni Rubió i Lluch, *historiador i primer president de l'Institut d'Estudis Catalans* (2008)
- 49 Oriol de Bolòs i Capdevila. *Sessió en memòria* (2009)
- 50 Joaquim MOLAS, Miquel dels Sants Oliver i Tolrà. *Semblança biogràfica* (2009)
- 51 Josep M. CAMARASA, Josep M. Bofill i Pichot. *Semblança biogràfica* (2009)
- 52 Jordi Sarsanedas. *Sessió en memòria* (2010)
- 53 Rafael Caria. *Sessió en memòria* (2010)
- 54 Joan Bastardas. *Sessió en memòria* (2011)
- 55 Josep M. de Casacuberta i Roger. *Sessió en memòria* (2012)
- 56 Josep MASSOT, Frederic Clascar i Sanou. *Semblança biogràfica* (2012)
- 57 Albert BALCELLS, Pere Coromines. *Semblança biogràfica* (2013)
- 58 Antoni Prevosti i Pelegrín. *Sessió en memòria* (2013)
- 59 Eulàlia DURAN, Joan Fuster. *Semblança biogràfica* (2013)
- 60 Eva SERRA, Josep de C. Serra i Ràfols. *Semblança biogràfica* (2013)
- 61 Oriol Casassas i Simó. *Sessió en memòria* (2014)
- 62 Enric Lluch i Martín. *Semblança biogràfica* (2014)
- 63 Josep BATLLÓ, Àgata PEDREROL i Joan ARÚS, Ramon Jardí i Borràs. *Semblança biogràfica* (2015)
- 64 Modest Prats i Domingo. *Sessió en memòria* (2016)
- 65 Antoni M. Badia i Margarit. *Sessió en memòria* (2016)
- 66 Francesc Vallverdú Canes. *Sessió en memòria* (2016)
- 67 Carles Miralles i Solà. *Sessió en memòria* (2017)
- 68 Jordi Carbonell i de Ballester. *Sessió en memòria* (2019)
- 69 Dolors BRAMON, Joan Vernet i Ginés. *Semblança biogràfica* (2019)
- 70 Pere Verdaguer. *Sessió en memòria* (2019)
- 71 Pere SANTANACH, Josep Maria Fontboté i Mussolas. *Semblança biogràfica* (2019)
- 72 August BOVER, Josep Roca-Pons. *Semblança biogràfica* (2019)
- 73 Josep GONZÁLEZ-AGÀPITO, Alexandre Galí i Coll. *Semblança biogràfica* (2019)
- 74 Miquel VILARDELL, Josep Egozcue i Cuixart. *Semblança biogràfica* (2019)
- 75 Joan Antoni SOLANS, Manuel Ribas i Piera. *Semblança biogràfica* (2020)
- 76 Jordi CASASSAS, Lluís Casassas i Simó. *Semblança biogràfica* (2020)
- 77 Jaume TERRADAS, Creu Casas i Sicart. *Semblança biogràfica* (2020)
- 78 Ramon Parés i Farràs. *Sessió en memòria* (2020)
- 79 Joan Triadú i Font. *Sessió en memòria* (2020)
- 80 Isidor MARÍ, Aina Moll i Marquès. *Semblança biogràfica* (2020)
- 81 Eva Serra i Puig. *Sessió en memòria* (2020)
- 82 Àngel MESSEGUER, Josep Castells i Guardiola. *Semblança biogràfica* (2020)
- 83 Joaquim AGULLÓ, Xavier Roselló i Molinari. *Semblança biogràfica* (2020)
- 84 Joaquim RAFEL, Lluís Faraudo de Saint-Germain. *Semblança biogràfica* (2020)

- 85 *Solans i el seu temps. Sessió en memòria* (2020)
- 86 Salvador ALEGRET, *Heribert Barrera i Costa. Semblança biogràfica* (2020)
- 87 Lluís JOU, *Raimon Noguera de Guzman. Semblança biogràfica* (2020)
- 88 Antoni ROCA, *Enric Freixa i Pedrals. Semblança biogràfica* (2020)
- 89 Joan MARTÍ, *Joan Coromines i Vigneaux. Semblança biogràfica* (2020)
- 90 Lluís JOU, *Josep M. Puig Salellas, en la cruïlla del país. Semblança biogràfica* (2020)
- 91 Joan SANMARTÍ, *Miquel Tarradell i Mateu. Semblança biogràfica* (2020)
- 92 Jaume SOBREQÜÉS, *Miquel Coll i Alentorn. Semblança biogràfica* (2020)
- 93 Enric PUJOL, *Jaume Vicens Vives. Semblança biogràfica* (2020)
- 94 Francesc FONTBONA, *Joan Ainaud de Lasarte. Semblança biogràfica* (2021)
- 95 Xavier BARRAL, *Anscari Manuel Mundó i Marcet. Semblança biogràfica* (2021)
- 96 Jacint CORBELLA i Ramon BARTRONS, *Josep Carreras i Barnés. Semblança biogràfica* (2021)
- 97 *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Sessió en memòria* (2021)

